Wędrowna Akademia Kultury
Program Bardzo Młoda Kultura
w Województwie Warmińsko-Mazurskim

DIAGNOZA PERSPEKTYW DLA EDUKACJI KULTUROWEJ W EŁKU

Marta Skowrońska
Bogumiła Mateja-Jaworska
Filip Schmidt

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach

Programu Bardzo Młoda Kultura 2016-2018

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 3.0 Polska. Zezwala się na korzystanie z publikacji " Diagnoza perspektyw dla edukacji kulturowej w Ełku" na warunkach licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie niekomercyjne 3.0 Polska (znanej również jako CC BY-NC 3.0 PL, dostępnej pod adresem http://creativecommons.org/licenses/bync/3.0/pl/legalcode) lub innej wersji językowej tej licencji czy którejkolwiek późniejszej wersji tej licencji, opublikowanej przez organizację Creative Commons.

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie 3

Streszczenie najważniejszych informacji i płynących z nich wniosków 5

Podstawowe informacje o Ełku w kontekście BMK 16

Edukacja / kultura / edukacja kulturowa w Ełku 17

Strategie, plany, programy – edukacja i kultura w kluczowych dokumentach 17
Strategia Zrównoważonego Rozwoju *17*
Strategia rozwoju ośrodka subregionalnego Ełk do roku 2025 ..... *18*
Program Rewitalizacji Ełku *20*
Polityka Oświatowa Samorządu Terytorialnego *22*
Sektor edukacji w Ełku w kontekście BMK 30
Podstawowe informacje *30*
Dominujące modele działań edukacyjnych w szkołach podstawowych *32*
Kultura i edukacja kulturalna w statutach i programach wychowawczych szkół podstawowych *39*
Konteksty / tematy i ogólna rola kultury i sztuki w życiu szkoły *40*
Czym chwalą się szkoły: zajęcia zgłaszane w programie „Szkoły Odkrywców Talentów *44*
Współpraca szkół podstawowych z innymi podmiotami *49*
Programy i projekty edukacyjne *54*
Bariery dla edukacji kulturowej w szkołach *59*
Dodatkowe wskazówki pochodzące od uczestników wywiadów *61*
Sektor kultury i sektor NGO w Ełku w kontekście BMK 63
Instytucje kultury *63*
Sektor NGO i grupy nieformalne w Ełku w kontekście BMK *69*
Inne podmioty warte włączenia do BMK *71*
Współpraca w sektorze kultury oraz międzysektorowa i jej ograniczenia *72*

Organizacja BMK w 2017 roku: wskazówki, inspiracje punkty zaczepienia 75

Pozyskiwanie uczestników programu 75
Informowanie o programie *75*
Co może przyciągać do programu BMK lub zniechęcać do wzięcia w nim udziału? *76*
Wspólna praca od początku do końca: przykład Mistrzów Kodowania 77
Edukowanie edukatorów: zapotrzebowanie na warsztaty i inne zajęcia dla potencjalnych uczestników BMK 77
Punkt zaczepienia: praca z pamięcią 79

Wprowadzenie

W trakcie realizacji programu *Wędrowna Akademia Kultury* – warmińsko-mazurskiej edycji ogólnopolskiego programu Bardzo Młoda Kultura (BMK) – wydzielono trzy osobne obszary dla działań edukacyjnych: miasto Olsztyn, Ełk i okolice oraz pozostałą część województwa. Ełk otrzymał więc w programie szczególny status, a osoby pracujące na co dzień w Ełku i okolicach rywalizowały o dofinansowanie swoich pomysłów między sobą, nie zaś z tymi pracującymi w Olsztynie ani tymi pracującymi w innych częściach województwa. U podstaw takiej decyzji leżał, po pierwsze, charakter tego miasta jako tworu pośredniego między Olsztynem i Elblągiem (centrami regionu) a bardzo zróżnicowanymi małymi miastami i wsiami; po drugie jego położenie we wschodniej części województwa, słabiej skomunikowanej z Olsztynem; po trzecie, realizowanie w tym miejscu innych działań, takich jak projekt *Ponowa*, a więc nadzieja na synergię płynących z nich efektów.

Badania terenowe przeprowadzone w Ełku miały następujące cele:

1. Rozpoznanie warunków rozwijania programu BMK w mieście:
   - strategii i planów rozwoju miasta i umiejscowienia w nich edukacji kulturowej;
   - lokalnego potencjału: instytucji i osób, które mogłyby dołączyć do programu BMK;
   - charakteru edukacji kulturowej i artystycznej obecnej w szkołach i instytucjach kultury, jej form, tematyki, modeli pracy;
   - form i zakresu współpracy między szkołami a otoczeniem;
   - barier dla rozwoju działań edukacyjnych;
2. Identyfikacja sposobów rozumienia edukacji kulturowej przez wybranych edukatorów oraz zaznajomienie się z rodzajem prowadzonych przez nich działań.
3. Prezentacja programu BMK i zachęcenie do uczestnictwa w przyszłorocznej edycji;
4. Uzupełnienie badań dotyczących potrzeb osób realizujących projekty w 2016 roku o informacje dotyczące potrzeb i oczekiwań potencjalnych beneficjentów programu.

Informacje zebrane na potrzeby tego opracowania mają pomóc CEiIK w realizowaniu programu Wędrowna Akademia Kultury (Bardzo Młoda Kultura) w latach 2017-18, władzom i urzędnikom w Ełku – w systemowych działaniach na rzecz rozwijania edukacji kulturowej, ełckim edukatorom i osobom startującym w programie BMK – w refleksji nad stanem edukacji kulturowej w Ełku, istniejącymi inicjatywami, potencjalnymi partnerami.

Badanie było oparte na następujących źródłach informacji:

1. Analizie danych zastanych: dokumentów strategicznych dotyczących rozwoju miasta powstałych w ostatnich latach, opracowań na temat edukacji i kultury w Ełku, wyników warsztatów realizowanych na potrzeby stworzenia aktualizacji Polityki Oświatowej Samorządu Terytorialnego, statystyki publicznej, statutów i programów wychowawczych szkół, zajęć zgłaszanych przez ełckie szkoły w programie „Szkoły Odkrywców Talentów" ORE oraz zawartości stron internetowych instytucji kultury i szkół podstawowych nr 3, 4, 5 i 6, a także wybranych innych instytucji.
2. Obserwacji uczestniczącej i rozmowach prowadzonych w trakcie warsztatów przeznaczonych dla edukatorów aplikujących w programie BMK, które odbyły się w maju 2016 (ogólne

opracowanie na ich temat i wnioski z nich płynące zawarte są w raporcie cząstkowym z badań poświęconych warsztatom oraz raporcie końcowym).

3. Wywiadach pogłębionych przeprowadzonych w 2016 roku w Ełku z naczelnikiem Wydziału Edukacji, trzema przedstawicielkami dwóch stowarzyszeń oraz czterema ełckimi nauczycielami, w tym wywiadach podczas wizyt złożonych w dwóch placówkach oświatowych.
4. Wywiadach pogłębionych przeprowadzonych w 2014 roku przy okazji realizacji projektu Animacja/edukacja z członkami jednego ze stowarzyszeń oraz uczestnikami jednego z projektów z zakresu edukacji kulturalnej realizowanych wówczas w Ełku.

Powstałe w ten sposób wyniki na pewno nie pozwalają na sformułowanie kompletnego obrazu Ełku i stanu oraz perspektyw dla edukacji kulturowej w tym mieście. Punkt wyjścia, który oferują, będzie pogłębiany w trakcie dalszych analiz oraz dalszych badań w 2017 roku. Wartościowe wydaje się w szczególności:

- przesłanie krótkiej ankiety do podmiotów z sektora kultury, oświaty i pozarządowego, zawierającej pytanie o podmioty, z którymi te podmioty dotąd współpracowały i kompetencje, których brak odczuwają. Celem ankiety byłoby jednocześnie zachęcenie do wzięcia udziału w BMK;
- dalsze wizyty w placówkach oświatowych, instytucjach kultury i siedzibach NGO;
- wywiady fokusowe i wspólne warsztaty z udziałem reprezentantów każdej z w/w grup.

Bardzo prosimy, zwłaszcza osoby mieszkające i pracujące w Ełku, o konstruktywną krytykę niniejszego raportu oraz jego uzupełnianie – przesyłanie uwag dotyczących tego, co należałoby poprawić oraz tekstów komentujących jego zawartość, które powinniśmy do niego dodać, na adres fschmidt@amu.edu.pl, za co z góry dziękujemy.

Informacje istotne dla realizacji programu w Ełku można też znaleźć w innych raportach cząstkowych z badań, dostępnych na stronie http://jakakultura.warmia.mazury.pl/bardzo-mloda-kultura/

Streszczenie najważniejszych informacji i płynących z nich wniosków

1. **BMK a strategie rozwoju Ełku: szansa na korespondencję mimo rozbieżności**

W ostatnich latach powstało w Ełku sporo dokumentów strategicznych dotyczących rozwoju miasta – Strategia Zrównoważonego Rozwoju (SZR), Strategia rozwoju ośrodka subregionalnego Ełk do roku 2025 (SROS), Program Rewitalizacji Ełku (PRE) i Polityka Oświatowa Samorządu Terytorialnego (POST). W żadnym z nich nie mówi się raczej o edukacji kulturowej, a niektóre ich założenia, jak np. nacisk na tworzenie warunków dla wielkich imprez kulturalnych oraz inwestowanie przede wszystkim w infrastrukturę kultury, wydają się nie korespondować z założeniami BMK. Jednocześnie można w nich odnaleźć także takie cele, dla których realizacji bardzo przydatna mogłaby być właśnie edukacja kulturowa i takie obszary, w które wydaje się ona świetnie wpisywać. Mamy tu na myśli w szczególności następujące obszary i cele.

- W przypadku SZR: *rozszerzenie form zajęć pozalekcyjnych dzieci i młodzieży*; *wykorzystanie w nauczaniu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych*; *ustawiczne kształcenie kadry dydaktycznej szkół*; *wyrównywanie szans edukacyjnych*; *wzbogacenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej poprzez wzmocnienie szkolnictwa specjalnego integracyjnego*; *wspieranie organizacji pozarządowych przez samorząd*; *podejmowanie uchwał o inicjatywach lokalnych*; *wspieranie działań kulturotwórczych, sportowych oraz innych inicjatyw*; *humanizacja osiedli i działania na rzecz podejmowania przez mieszkańców współpracy poprzez wspólne inicjatywy*; *zapewnienie oferty instytucji kultury dla mieszkańców z uwzględnieniem potrzeb społeczności lokalnej*; *wspieranie inicjatyw obywatelskich*.
- W przypadku PRE: *pogłębienie diagnozy społecznej Śródmieścia oraz uwzględnienie edukacji kulturowej w takich działaniach zaplanowanych na lata 2016-2020, jak: utworzenie młodzieżowego klubu integracji społecznej oraz Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej; ulepszanie przestrzeni publicznych w formie inicjatyw społeczności lokalnej, zatrudnienie animatora lokalnego / streetworkera i utworzeniu szkoły animatorów i pedagogów ulicznych przy w/w Centrum; szeroki wachlarz działań dotyczących seniorów, w tym także działania edukacyjne i animacyjne; wirtualne projektowanie zaniedbanych przestrzeni przy użyciu nowoczesnych programów komputerowych, małe inicjatywy lokalne i stypendia.*
- W przypadku POST: położenie większego nacisku na wspieranie młodych ludzi w *kształtowaniu ich kompetencji społecznych*, *wrażliwości na problemy lokalnej społeczności*, *przygotowaniu do świadomego uczestnictwa w kulturze i życiu społecznym poprzez rozbudzanie ich zainteresowań i pasji*.

2. **Dwa modele edukacji szkolnej**

W materiałach internetowych dotyczących działalności prowadzonej przez szkoły podstawowe można odnaleźć dwa podstawowe sposoby myślenia o edukacji. Pierwszy, który możemy nazwać konserwatywnym albo hierarchiczno-rywalizacyjnym, to model edukacyjny o następujących cechach:

- Hierarchiczny transfer wiedzy z edukatora na edukowanego

- Nastawienie na osiągnięcia z góry znanego celu.
- Rangowanie i ocenianie (zwykle indywidualnie) wykonawców i ich pracy
- Moralizujący charakter nauczania

Drugi model, który można nazwać innowacyjnym lub też aktywizująco-zespołowym, przyjmuje następujące założenia:

- Dwustronna komunikacja i aktywna rola ucznia
- Twórczy charakter działania, brak z góry założonego i zawsze podobnego efektu
- Nacisk na pracę w grupie, wspólne dążeniu do osiągnięcia sukcesu jako efektu współpracy i komplementarności potencjałów różnych uczniów

Drugi z modeli wydaje się bliższy założeniom programu BMK, a istniejące próby jego wdrażania mogą być dobrym punktem zaczepienia dla tworzenia pomysłów na mikrogranty. Szkoły wydają się też często starać się uzupełniać lub zastępować pierwszy z modeli drugim, ale z różnym powodzeniem. Warsztaty i zajęcia dla edukatorów, które można finansować w ramach BMK, mogłyby wesprzeć tego rodzaju wysiłki.

3. Kultura jako dobre wychowanie, patriotyzm i umiejętności artystyczne oraz wyjątkowość Szkoły Podstawowej nr 4

W statutach i programach wychowawczych szkół podstawowych kultura rozumiana jest przede wszystkim jako kultura osobista, kultura słowa i bycie człowiekiem kulturalnym. Sporadycznie jest też mowa o zachęceniu uczniów do aktywnego uczestniczenia w kulturze oraz o kształtowaniu przez szkołę tożsamości kulturowej (utożsamianej raczej z tożsamością historyczną i narodową) oraz poszanowania dla innych kultur, a czasem także – o zaspokajaniu potrzeb kulturalnych lub kształtowaniu nawyku uczestniczenia w kulturze. Nie ma w nich raczej mowy o edukacji kulturalnej lub kulturowej, czasem pojawia się jedynie edukacja artystyczna – kształtowanie umiejętności tworzenia prac plastycznych czy gry na instrumencie. Wyjątkiem są szkoły podstawowe nr 3 i 4, a zwłaszcza ta ostatnia. *Przygotowanie do uczestnictwa w kulturze* to jeden z sześciu filarów jej programu, a kryją się pod nią nie tylko edukacja artystyczna, ale i kulturowa. Także na podstawie analizy strony internetowej można powiedzieć, że kultura i edukacja kulturowa wydają się w SP nr 4 obecne w ponadprzeciętnym wymiarze, podobnie jak omówiony wcześniej innowacyjny model edukacji. W szkole wykorzystuje się też m. in. arteterapię, a także pracuje nad samą architekturą przestrzeni szkolnej, np. poprzez udostępnienie w niej rozmaitych atrakcyjnych urządzeń służących eksperymentom naukowym, przeznaczonych do samodzielnego używania w wybranym przez siebie momencie, np. w trakcie przerw. Być może warto poświęcić tej szkole szczególną uwagę, szczególnie zachęcić jej nauczycieli do udziału w BMK oraz próbować upowszechniać jej doświadczenia i metody edukacyjne.

4. Wielka popularność konkursów i ich powtarzalność

Na stronach internetowych szkół nie znajdziemy wielu informacji o edukacji kulturowej i wydarzeniach mających ją realizować, natomiast wielokrotnie pojawia się wątek twórczości dzieci. Jednym z kontekstów, w których najczęściej się ją umieszcza, są różnego rodzaju konkursy: zarówno

te odbywające się w jednej ze szkół, jak i ogólnomiejskie, powiatowe, wojewódzkie czy krajowe. Na stronie każdej ze szkół można zwykle naliczyć od kilkunastu do kilkudziesięciu, a czasem ponad stu takich konkursów. Choć ocenianie dzieci jest jednym z głównych czynności realizowanych przez szkołę, to ciekawe wydaje się to, jak silnie dotyczy ono właśnie sztuki, twórczości i jej prezentacji. Konkursy i publiczne prezentacje prac uczniów polegają szczególnie często na recytowaniu lub wykonaniu pracy plastycznej na zadany temat.

Ich motywy przewodnie są bardzo powtarzalne, to przede wszystkim:

- cykliczne elementy kalendarza (np. Międzyszkolny Konkurs Plastyczny „Barwy jesieni", konkurs plastyczny „Zaprzęg św. Mikołaja" zorganizowany przez ECK);
- wątki religijne (np. Miejski Konkurs Plastyczny „Pomagam innym – spełniam uczynki miłosierdzia", XVIII Diecezjalny Konkurs „Jan Paweł II - święty naszych czasów");
- patriotyzm (np. „Szkolny festiwal piosenki i pieśni patriotycznej");
- ekologia (np. XII Międzyszkolny Konkurs Ekologiczny „Dobre rady na odpady", Ogólnopolski Konkurs „Eko – krzyżówka");
- literatura, czytelnictwo i ortografia, czasem łączone z plastyką (np. Międzyszkolny Konkurs Bajkowa Kukiełka „Ulubiona postać z bajki Marii Konopnickiej");
- bezpieczeństwo, zwłaszcza bezpieczne zachowania w Internecie;
- rzadziej – specyficzny temat nauczania (np. Międzyszkolny Konkurs Plastyczny „Życie w wodach jezior, mórz i oceanów").

W kontekście BMK szansą dla projektów realizowanych w programie jest wprowadzenie nowych form oraz nowych wątków tematycznych, poszerzające zakres typowych sposobów pracy i typowych zainteresowań szkół. Można też jednak wyobrazić sobie działania, które

- wprowadzają innowacyjne pomysły i metody do wyżej wymienionych, szczególnie lubianych przez szkoły tematów, wykorzystując je jako punkt wyjścia i sposób na zawiązanie partnerstwa;
- wprowadzają innowację do bardzo powtarzalnych formuł stosowanych w konkursach (np. tej polegającej na tworzeniu i nadsyłaniu prac przez uczniów) i bardzo powtarzalnego charakteru prac, który powstaje efekcie ich zastosowania. Warta przepracowania wydaje się sama formuła konkursu polegającego na indywidualnym rangowaniu oraz ocenie stopnia realizowania zadanego wzorca raczej niż krytycznej refleksji nad tematem oraz testowaniu różnych środków wyrazu. Przykładem podejmowania takich prób jest zrealizowany w Ełku w 2016 konkurs aleMĄDRALE.

5. Instrumentalny i rytualny charakter twórczości dziecięcej

W informacjach prezentowanych na stronach internetowych szkół podstawowych twórczość uczniów, poza udziałem w konkursach, sprowadzana jest na ogół do:

- wykonywania prostych prac plastycznych na zadany temat lub też stanowi zwieńczenie innej formy edukacyjnej (np. pogadanki czy wspólnego czytania);
- udziału uczniów w „części artystycznej" apeli, pogadanek i szkolnych uroczystości
- udziału uczniów w zajęciach artystycznych i aktywności w szkolnych zespołach artystycznych.

Twórczość dziecięca oraz kontakt ze sztuką i jej uprawianie rzadko wydają się w szkołach podstawowych celem samym w sobie, przedmiotem dyskusji lub narzędziem rozwoju relacji międzyludzkich. Działalność kulturowa i artystyczna uczniów jest na ogół instrumentalizowana. Jest ona świadectwem szkolnych osiągnięć, ilustracją tezy przyjętej w trakcie lekcji, ozdobą wspólnotowych rytuałów i ich oficjalnego przekazu lub pełni rolę elementu szkolnej wycieczki. W kontekście programu BMK cenne mogłoby być zorganizowanie zajęć dotyczących edukacji poprzez sztukę, wzbogacających wachlarz form i ról twórczości dzieci.

6. Edukacja artystyczna raczej niż kulturowa oraz ograniczony repertuar obszarów kultury

Ciekawym źródłem wiedzy o tym, jakie formy i obszary edukacji ceni się w szkołach, są informacje o przedsięwzięciach rozwijających talenty dzieci i młodzieży, składane przez większość ełckich placówek przedszkolnych i szkolnych w programie „Szkoły Odkrywców Talentów" Ośrodka Rozwoju Edukacji. Analiza tego zestawienia pokazuje, że

- w szkołach wkłada się w zajęcia pozalekcyjne bardzo duży wysiłek, a najczęściej wybieranymi przez szkoły zajęciami-wizytówkami są te dotyczące edukacji artystycznej. Zazwyczaj prezentowane są występy szkolnych chórów, zespołów, teatrów i ich osiągnięcia konkursowe; następnie aktywność kół przedmiotowych i kółek zainteresowań; na trzecim miejscu plasują się zajęcia sportowe, a na czwartym – aktywność społeczna czy obywatelska (zwykle – wolontariat i działania charytatywne);
- w opisach zajęć zgłoszonych przez ełckie szkoły można dostrzec silną koncentrację na wątku nagród uzyskiwanych przez uczniów jako świadectwa sensowności i efektywności działań. Zajęcia często polegają na przygotowaniu uczniów do konkursów, a opis ponad połowy z nich zawiera informacje o nagrodach i miejscach na podium;
- rodzaje zajęć są dość powtarzalne – bardzo niewiele jest takich zajęć, dla których trudno byłoby znaleźć odpowiednik w innej szkole. Jeśli skategoryzować zajęcia, którymi chwalą się szkoły według ich przedmiotu, wówczas zróżnicowanie jest większe: wśród zajęć z edukacji artystycznej najczęściej pojawiają się śpiew, muzyka, teatr i taniec, a wśród kół przedmiotowych i zainteresowań – matematyka, a następnie język polski / literatura / dziennikarstwo oraz przyroda i ekologia. Inne obszary pojawiają się niezwykle rzadko. Tylko w jednej szkole zajęcia zgłoszone do „Szkół Odkrywców Talentów" dotyczyły fotografii, grafiki komputerowej i komiksu. Również w jednym przypadku pojawiło się połączenie teatru i sztuk wizualnych. Jedna ze szkół wśród swoich zgłoszeń umieściła samorząd uczniowski, a inna – koło historyczne;
- wśród zajęć związanych ze sztuką zgłoszonych przez szkoły zdecydowanie dominują zajęcia plastyczne i muzyczne oraz polegające na przygotowywaniu występów. Tylko w jednej szkole (SP nr 4) wskazano na zajęcia dotyczące krytycznego odbioru tekstów kultury i to pochodzących z różnych dziedzin (literatura, film, teatr, malarstwo);
- większość zgłoszonych do ORE zajęć skierowana jest, zgodnie z ideą programu, do utalentowanych: uczniów szczególnie zdolnych i jak nieraz podkreślają opisy – zainteresowanych treściami *ponadprogramowymi*.

W kontekście BMK można stąd wyciągnąć następujące wnioski.

- Być może warto, aby partnerzy z sektora kultury i NGO startujący w konkursach nawiązywali kontakt z osobami prowadzącymi zajęcia pozalekcyjne, tak by projekt mógł służyć także rozwinięciu prowadzonej już działalności, wprowadzeniu do niej innowacji i intensywniejszej współpracy z otoczeniem, zwłaszcza że w wielu wypadkach mogłaby ona zwiększyć wartość edukacji prowadzonej przez szkoły.
- Ełccy edukatorzy mogliby być zainteresowani rozwinięciem swoich kompetencji np. w dziedzinie nowych mediów, sztuki współczesnej, streetartu, sztuki publicznej, animacji kulturowej, pracy z pamięcią, a także różnych innych dziedzin potencjalnie interesujących dla młodych ludzi, których raczej nie ma wśród przedsięwzięć zgłaszanych przez nich do ORE.
- W trakcie warsztatów w BMK w 2017 roku warto zaoferować te dotyczące edukacji kulturowej, w tym pracy z tekstami kultury pochodzącymi z różnych dziedzin, także ze sztuk wizualnych. Ponownie dobrym pomysłem wydaje się też zorganizowanie zajęć dotyczących edukacji poprzez sztukę, które wskazałyby na możliwość wzbogacenia wachlarza ról przyjmowanych przez twórczość dzieci.
- W kontekście celu BMK, jakim jest egalitarny dostęp do edukacji kulturowej i rozumienie tej ostatniej jako zdolność do czerpania z kultury, w której się jest na co dzień zanurzonym, powyższa analiza wyraźnie wskazuje na potrzebę organizowania zajęć, które wypełniałyby lukę pomiędzy tymi przeznaczonymi dla szczególnie zdolnych a lekcjami wyrównawczymi i pokrewnymi.

7. Szkoły w Ełku często współpracują z otoczeniem i starają się unowocześniać formy takiej współpracy

Szkoły w Ełku, a przynajmniej szkoły podstawowe, wyraźnie nie zamykają się w swoich murach i często realizują zajęcia poza szkołą. W przypadku podstawówek w ostatnim półroczu miejscem wypraw uczniów lub podmiotem „przysyłającym swoich ludzi" do szkoły, a czasem faktycznym merytorycznym partnerem, wydają się w szczególności:

- miejsca związane z przyrodą oraz rolnictwem (Centrum Edukacji Ekologicznej, nadleśnictwo, Biebrzański Park Narodowy, gospodarstwo mazurskie, schronisko dla zwierząt, pomniki przyrody);
- instytucje kultury (zwłaszcza: Ełckie Centrum Kultury; biblioteki – miejska i powiatowa – oraz Muzeum Historyczne w Ełku, w których odbywają się lekcje muzealne; teatry w Olsztynie i Białymstoku – do których jeździ się na spektakle),

a nieco rzadziej, ale regularnie także:

- firmy i sklepy (np. Castorama, w której odbyły się warsztaty i budowano karmniki; Samsung, z którym współpracuje się przy okazji projektu dotyczącego programowania komputerowego);
- media (Radio Bayer FM i inne lokalne rozgłośnie lub redakcje);
- instytucje związane z bezpieczeństwem i pomocowe (policja, straż miejska, MOPS itd.);
- miejsca rozrywki (np. lodowisko w Ełku, McDonalds w przypadku wyjazdów poza Ełk);
- inne placówki i podmioty oświatowe (np. warsztaty kulinarne w szkole zawodowej);
- organizacje pozarządowe (w tym z jednej strony duże organizacje tworzące projekty ogólnopolskie, takie jak Centrum Edukacji Obywatelskiej, Fundacja Rozwoju Demokracji

Lokalnej, Pole Dialogu, z którymi pracuje się wchodząc w programy edukacyjne, z drugiej zaś i raczej nieco rzadziej – organizacje lokalne, jak np. Stowarzyszenie Alternatywa, UTW w Ełku);
- Ełcki Park Technologiczny.

Wiele tych działań ma charakter cykliczny. Z perspektywy programu BMK i edukacji kulturowej szczególnie ważna wydaje się współpraca z instytucjami kultury oraz organizacjami pozarządowymi. Mamy do czynienia z różnymi formami takiej współpracy. Jeśli chodzi o instytucje kultury poza Ełkiem – strony internetowe sugerują, że jest to raczej współpraca okazjonalna i polegająca na złożeniu w nich wizyty, a także – że tego typu instytucje niekoniecznie na pierwszym planie trakcie wypraw do dalszych miejscowości, np. celem wizyty w Olsztynie jest nie Teatr Jaracza lub nie tylko on, ale nieraz raczej np. planetarium, a w Warszawie – raczej Zoo, Centrum Nauki Kopernik, Starówka i McDonalds niż galerie czy muzea sztuki. Natomiast jeśli chodzi o instytucje ełckie, współpraca wydaje się, po pierwsze, częstsza, a po drugie – przybiera zróżnicowane formy:

- **Klasyczny model „uczestniczenia w kulturze": oglądamy, słuchamy i nasiąkamy**

Wiele wyjść ma raczej formę zakładającą raczej ograniczoną aktywność uczniów, a w szczególności – pełnienie przez nich roli widzów/słuchaczy, a więc np. obejrzenie spektaklu, zwiedzenie kościoła lub muzeum, wysłuchanie recytowanych wierszy, koncertu albo wykładu, ale też np. śpiewanie pieśni patriotycznych. Bliskie temu rozumieniu edukacji jest też organizowanie gal, apelów i finałów konkursów.

- **Lekcje muzealne, biblioteczne i pokrewne: słuchamy, po czym pytamy/odtwarzamy/ilustrujemy/wypróbowujemy.**

Tego typu lekcje odbywają się regularnie w Muzeum Historycznym, Miejskiej Bibliotece Publicznej i w Powiatowej Bibliotece Pedagogicznej. W tym kontekście pojawia się nieraz wspomniana wcześniej, szczególnie często obecna w ełckich podstawówkach forma twórczości młodych ludzi, jaką jest wykonanie prostych prac plastycznych na zadany temat jako zwieńczenie innej formy edukacyjnej (np. pogadanki czy wspólnego czytania). Usiłuje się też prowadzić tego typu zajęcia w sposób warsztatowy. Inną formą uzupełniania metod nauczania jednokierunkowego, hierarchicznego i pasywnego jest zadawanie pytań osobie prowadzącej spotkanie lub też możliwość wykonania czynności, które się omówiło i/lub obejrzało.

Wydaje nam się, że warto byłoby zorganizować warsztaty dotyczące technik pracy na lekcjach muzealnych i bibliotecznych dla pracowników ełckich instytucji, w którym wzięliby udział pracownicy instytucji z kraju stosujących szczególnie interesujące formy pracy edukacyjnej, na którym można by przedyskutować to zjawisko oraz możliwości dalszego rozwijania i unowocześniania lekcji prowadzonych w ełckich instytucjach. W trakcie niektórych takich lekcji wprowadzane są już nowoczesne techniki pracy z dziećmi i warto ten proces wspierać oraz przenosić do kolejnych instytucji.

- **Uczeń odbiorcą i współtwórcą**

Trzecia forma współpracy z podmiotami zewnętrznymi wydaje się szczególnie cenna z perspektywy BMK, bo w największym stopniu uruchamia potencjał drzemiący w uczestnikach zajęć edukacyjnych, opiera się na ich współdziałaniu oraz usiłuje niwelować bariery sprawiające, że wielu z nich nie postrzega szkoły i instytucji kultury jako miejsc przyjaznych i pozwalających wyrazić siebie. To takie formy działań, w których formy jednostronnego przekazywania informacji (oglądanie spektaklu,

słuchanie wykładu itp.) uzupełniane są przez komponent mający na celu uruchomienie komunikacji dwustronnej i twórczego działania dzieci, np. poprzez: przekraczanie bariery scena-widownia podczas spektaklu „Królowa Śniegu” w Miejskiej Bibliotece Publicznej i czynienia z uczniów aktorów; wspólne tworzenie ściany dziecięcych marzeń w trakcie współpracy ze Stowarzyszeniem Alternatywa; warsztaty teatralne „Lecz się sztuką" prowadzone przez aktorów Teatru Wierszalin, służące poznaniu metod stosowanych przez aktorów w celu utrzymania kondycji fizycznej, sprawności umysłu, zdolności koncentracji.

Tego typu działania pojawiają się też w edukacji nie dotyczącej sztuki albo nie odwołujących się do niej wprost, a więc np. podczas tworzenia z różnorodnych materiałów modelu smartfona we współpracy z Castoramą; projektowania i budowanie ze słomek, taśmy, plasteliny oraz tekturowych deseczek mostu, który wytrzyma ciężar lokomotywy – w ramach lekcji matematyki; współtworzenie przez 10 klas interaktywnej wystawy eksperymentów naukowych. Płynące z nich doświadczenia wydają się interesującym tematem wartym poruszenia w trakcie warsztatów w programie BMK w 2017 roku, a edukatorzy, którzy w nich uczestniczyli – potencjalnymi grantobiorcami.

8. Szkoły w Ełku realizują liczne programy i projekty edukacyjne, które mogą być punktem zaczepienia, naśladowania, rozwijania lub krytycznej refleksji dla BMK

Szczególną formą działań obecnych w szkołach i instytucjach kultury, wartą uwagi po pierwsze dlatego, że nieraz cechującą się innowacyjnym charakterem, a po drugie z uwagi na partnerstwa, które się przy jej okazji zawiązują, są programy edukacyjne, projekty i granty zewnętrzne. Większość z nich wydaje się bardzo cenna, choć w opisach kilku pojawia się problem omówiony wcześniej: w założeniach posługują się one językiem modelu innowacyjnego, natomiast ich realizacja jest w niektórych aspektach bliższa modelowi konserwatywnemu lub też nie wydaje się wnosić wyraźnych zmian do dotychczasowego sposobu działania szkoły w danym obszarze. Czasem dzieje się tak z powodu ograniczonego zasięgu projektów (docierania do niewielkich liczby młodych ludzi), ich marginalnego statusu, czy zbyt małego udziału metod aktywizujących i oddających głos samej młodzieży. Sugeruje to, że w trakcie realizacji BMK w Ełku być może warto skupić się na doskonaleniu i rozwijaniu tych działań, które już są realizowane i kompetencji osób, które je prowadzą oraz przekształcaniu udanych projektów w działania systemowe (np. zalecane innym placówkom w Ełku) niż wyłącznie tworzeniu nowych mini-projektów, zwłaszcza krótkotrwałych i jednorazowych.

9. W Ełku występują liczne bariery dla rozwoju edukacji kulturowej, które nie są raczej specyficzne dla tego miasta, lecz występują w całym kraju

Na podstawie wstępnej eksploracji w postaci wywiadów wykonanych na potrzeby tego opracowania (z nauczycielami przedstawicielem samorządu oraz reprezentantami dwóch ełckich NGO) możemy postawić następujące hipotezy dotyczące problemów, z którymi borykają się nauczyciele w swojej działalności:

- przeciążenie nauczycieli, zwłaszcza tych, którzy aktywnie angażują się w działania wykraczające poza program
- rywalizacja między nauczycielami i prowadzonymi przez nich działaniami, lekcjami wyjściami ze szkoły;

- szkolna hierarchia i ograniczona możliwość ruchu u stażystów oraz brak wsparcia dla nauczycieli-pasjonatów ze strony środowiska i władz szkolnych w niektórych placówkach;
- problemy we współpracy międzyszkolnej: rywalizacja o ucznia;
- nastawienie na awans zawodowy lub inny przymus zewnętrzny jako motor do dodatkowego działania;
- logistyka, zwłaszcza problemy z dojazdem uczniów z terenów wiejskich;
- niewielkie finanse na działania dodatkowe, a zwłaszcza brak środków na wynagrodzenia;
- szkolne nawyki, schematy i przyzwyczajenia;
- nadchodząca reforma edukacji.

Trzeba zarazem dodać, że wiele z nich nie wydaje się specyficzna dla Ełku, a raczej stanowi bolączkę wielu polskich nauczycieli.

10. Ełckie Centrum Kultury: instytucja targana sprzecznymi oczekiwaniami

Sytuację ECK i opinie na temat tej instytucji opisują trzy napięcia. Pierwsze to napięcie między myśleniem o turyście a myśleniem o lokalnym uczestniku. Drugie napięcie dotyczy relacji między działalnością odpłatną i traktowaniem ECK jako inwestycji o określonym bilansie zysków i strat a rozumieniem ECK jako wspólnego dobra i wspólnej przestrzeni, dostępnej dla wszystkich ełczan mających chęć do realizacji swoich inicjatyw, w tym także tych mniej majętnych oraz niedysponujących wysokim kapitałem kulturowym. Trzecie napięcie, częściowo związane z dwoma powyższymi, to pytanie o relację między edukacją kulturową a edukacją artystyczną. Wydaje się, że obecny model działalności ECK realizuje raczej to drugie, głównie za sprawą funkcjonującej przy nim Szkoły Artystycznej.

Działalność pozostałych ełckich instytucji kultury – Miejskiej Biblioteki Publicznej i Muzeum Historycznego – nie budzi tak silnych dylematów i kontrowersji. Obie te instytucje do swojej „standardowej" działalności dodają różne formy działań edukacyjnych.

11. Silne organizacje i istniejące partnerstwa – idealnym partnerem dla BMK

Dwie szczególnie ważne organizacje, z którymi koniecznie należy nawiązać współpracę przy realizacji programu to Stowarzyszenie Adelfi prowadzące Ełckie Centrum Obywatelskie Stacja oraz Ełckie Stowarzyszenie Aktywnych Stopa, regionalny operator programu „Równać szanse" oraz Ośrodek Działaj Lokalnie.

Ważnym punktem odniesienia dla BMK mogą być doświadczenia płynące z miejskiego programu regrantingowego realizowanego od kilku lat przez Adelfi. Jego obszar tematyczny wydaje się poszerzać, zwłaszcza od czasu, gdy zniesiono podział na obszary tematyczne, wprowadzono natomiast priorytetowe traktowanie małych organizacji i grup nieformalnych. Poprzez Adelfi i ECO można więc uzyskać kontakt do szeregu podmiotów działających w Ełku, które mogą włączyć się w program BMK, w tym grup nieformalnych.

Z kolei „Stopa" to znakomity adres, jeśli chodzi o uzyskanie pomocy w dotarciu do potencjalnych uczestników BMK z terenu powiatu czy nawet województwa, także z terenów wiejskich.

Stowarzyszenie jest także współtwórcą programu stypendialnego „Podaj dalej" oraz Funduszu Lokalnego Ziemi Ełckiej.

Wśród licznych innych stowarzyszeń wskazywanych w Diagnozie z 2013 roku, dokumentach miejskich i na stronie szkół w kontekście potencjalnych partnerów w programie BMK warto wymienić zwłaszcza Ełcką Grupę Animacji i Pedagogiki Społecznej Alternatywa, Stowarzyszenie Kultury Alternatywnej Fala, Fundację Wolontariacki Ośrodek Wsparcia i Fundację Otulony w Nadzieję. W obszarze edukacji artystycznej działają natomiast m. in. Ełckie Towarzystwo Muzyczne (ETM), Ełckie Stowarzyszenie Twórców i Artystów Nieprofesjonalnych (ESTIAN), Ełckie Stowarzyszenie Kulturalne (ESK), Mazurskie Stowarzyszenie Muzyczne CAMERATA i Stowarzyszenie Zacheusz.

Ważnym partnerem CEiIK dla działań w Ełku może być też tutejszy oddział mazurskiego ODN (ale też olsztyńska centrala oraz oddział w Olecku). Co bardzo ciekawe, ełcki ODN opublikował w tym roku katalog instytucji, z którymi mogą podjąć współpracę placówki oświatowe i które mogą wspierać proces edukacyjny. Katalog zawiera nie tylko listę podmiotów, ale też opis zakresu ich działalności oraz potencjalne formy współpracy ze szkołami, dlatego wydaje się lekturą wartą polecenia potencjalnym grantobiorcom „Wędrownej Akademii Kultury".

Na szczególną uwagę zasługuje też Centrum Edukacji Ekologicznej, jednostka organizacyjna Urzędu Miasta – placówka oświatowa wychowania pozaszkolnego oraz Muzeum Jeziora. Jej działalność jest zapewne jednym z powodów widocznej na stronach www bardzo silnej obecności tematów ekologicznych w placówkach oświatowych w Ełku.

Organizując kolejną edycję BMK w Ełku warto ponadto wziąć pod uwagę instytucje spoza miasta, na czele z Biblioteką w Starych Juchach (której przedstawiciele aplikowali już w tegorocznej edycji BMK) i Gminną Biblioteką Publiczną w Prostkach (która razem z Biblioteką ze Starych Juch przejawiała już nieraz chęć do działania w różnych przedsięwzięciach edukacyjnych i kulturalnych, wspólnie ze szkołami i innymi instytucjami) oraz Centrum Kultury Gminy Ełk w Stradunach, z silnie rozwiniętymi projektami muzycznymi (w tym „Cymbały wileńskie"). Potencjalnym partnerem wydaje się też Parafia Ewangelicko-Metodystyczna w Ełku (prowadzi świetlicę międzypokoleniową i udostępnia przestrzeń na koncerty) oraz Kościół Chrześcijan Baptystów w Ełku (zaangażowany m. in. w „Lato z Planszówkami").

W mieście i powiecie działa też Lokalne Partnerstwo PAFW Ełk, zrzeszające kilkanaście współpracujących ze sobą organizacji i grup nieformalnych (Stowarzyszenie Stopa, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Gminy Stare Juchy, Stowarzyszenie Przyjaciół Wiśniowa Ełckiego „Lepsze Jutro", Stowarzyszenie Produktu Rozwoju Lokalnego „Wiatraki Mazur", Grupa Nieformalna „Świetliki", JAMA – Juchowska Aktywna Młodzież Alternatywna, 8 Harcerska Drużyna wędrownicza „O krok dalej"), szkół (Publiczne Gimnazjum w Nowej Wsi Ełckiej), instytucji kultury (Biblioteka - Centrum Informacji i Kultury w Starych Juchach, Centrum Kultury Gminy Ełk z siedzibą w Stradunach, Miejska Biblioteka Publiczna w Ełku), Innych instytucji (Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowej Wsi Ełckiej) oraz Starostwo Powiatowe w Ełku. Wspólnie stworzyli już szereg przedsięwzięć. Proponujemy, aby zorganizować z nimi osobne spotkanie dotyczące BMK, na którym byłaby okazja do omówienia doświadczeń Partnerstwa w pracy międzysektorowej.

12. W 2017 roku należy znacząco wzbogacić sposób docierania do potencjalnych partnerów oraz grantobiorców w programie BMK

Rozmowy z edukatorami sugerują, że proces informowania o programie w 2016 roku nie przebiegł optymalnie. W 2017 roku wskazane byłoby upowszechnienie informacji wieloma kanałami:

(1) za pośrednictwem Biura Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi Urzędu Miasta Ełku;
(2) za pośrednictwem powiatowego Zespołu ds. Organizacji Pozarządowych;
(3) we współpracy ze Stowarzyszeniem Adelfi i CEO oraz ze Ełckim Stowarzyszeniem Aktywnych Stopa;
(4) poprzez rozesłanie informacji bezpośrednio do organizacji i szczególnie aktywnych osób, posługując się danymi z portalu ngo.pl i portalem Facebook.

Proponujemy przygotować też na potrzeby takiej wysyłki oraz spotkań promująco-sieciujących materiały streszczające najważniejsze zasady udziału w programie. Ci z naszych rozmówców, którzy uczestniczyli w spotkaniu w 2016 roku, odnosili niekiedy wrażenie, iż informacje nie zostały przekazane odpowiednio klarownie: niektórym brakowało precyzyjnego przedstawienia idei programu, a przede wszystkim zasad jego funkcjonowania, wymogów formalnych, sposobów rozliczania dotacji terminów i liczb („brak konkretów, o co chodzi"). Tymczasem okazuje się, że obawy związane z tymi zagadnieniami są dla wielu osób podstawowym czynnikiem odstraszającym od zgłaszania się do udziału w programach typu BMK. Dopiero mając pewność, że kwalifikują się do programu oraz że są w stanie sprostać kwestiom formalnym i finansowym, aplikujący zwracają uwagę na kwestie merytoryczne. Nasi rozmówcy, szczególnie nauczyciele, chętnie skorzystaliby też z doradztwa i wsparcie w zakresie pisania projektów, indywidualnych konsultacji dotyczących pisanych wniosków oraz doradztwa na etapie realizacji mikrograntów.

13. Istnieje szereg sposobów na przyciągnięcie ełckich edukatorów do BMK

Analizy zebranego materiału, a w szczególności wywiady z edukatorami oraz przykład programu „Mistrzowie kodowania" wskazują na kilka aspektów szczególnie istotnych dla przyciągnięcia przedstawicieli sektorów kultury i edukacji do udziału w BMK takich jak:

1. Wysokość dofinansowania i uwzględnienie w BMK wynagrodzeń – pozytywnie wyróżniające ten program na tle wielu innych.
2. Minimalizacja formalności i biurokracji – a więc eliminacja czynnika, który wydaje się kluczowym elementem zniechęcającym nauczycieli do udziału w programach podobnych do BMK.
3. Szerokie rozumienie kultury – odróżniające program od silnie obecnych już w Ełku działań na rzecz edukacji artystycznej.
4. Pozyskanie przychylności dyrekcji – systemowe działania na rzecz zapewnienia wsparcia dyrektorów dla nauczycieli chętnych do udziału w BMK, np. udział w cyklicznie organizowanym przez Urząd Miasta spotkaniu wyjazdowym dla kierujących szkołami i instytucjami kultury.
5. Zapewnienie szkole możliwości pochwalenia się udziałem w programie (tytuły, certyfikaty, dokumentacja zdjęciowa).

6. Zapewnienie szkoleń dla nauczycieli oraz spotkań informacyjnych dla rodziców, ukazujących wartość proponowanych działań, zmniejszających ewentualną początkową nieufność.
7. Utworzenie i prowadzenie internetowej platformy (chociażby grupy na portalu społecznościowym) służącej do bieżącego kontaktu z edukatorami na każdym etapie trwania programu, doradzania, przesyłania inspirujących materiałów, umożliwiania dyskusji i wymiany doświadczeń między edukatorami.
8. Zakończenie każdego roku programu spotkaniem służącym prezentacji efektów pracy, wspólnej ich ocenie i ewaluacji.

14. Istnieje duże zapotrzebowanie na warsztaty służące rozwijaniu ełckich edukatorów

Zarówno analiza danych zastanych, jak i informacje pozyskane w trakcie wywiadów wskazują, w naszym odczuciu, na cztery obszary, których powinny dotyczyć zajęcia dla edukatorów w 2017 roku organizowane w programie BMK:

- umiejętność poradzenia sobie z samym procesem uczestniczenia w konkursie grantowym: napisania wniosku, znajomości podstaw księgowości i rozliczania projektów, radzenia sobie z aspektami technicznymi i rozliczeniowymi;
- umiejętność wykorzystywania sztuki jako narzędzia edukacji – uprawiania edukacji poprzez sztukę raczej niż wyłącznie do sztuki oraz form nauczania:
    - opartych na traktowaniu ucznia jako aktywnego podmiotu procesu edukacyjnego;
    - rozwijających jego kreatywność i krytycyzm;
    - motywujących do nauki poprzez oferowanie przestrzeni na eksperymentowanie, dopuszczające pojawianie się błędów i porażek, stosujących mniejszy nacisk na indywidualny sukces i ocenianie;
    - odwołujących się do tego, czym młodzi ludzie żyją na co dzień i w czym czują się mocni;
- budowanie systemu edukacji kulturowej i sieci współpracy na poziomie miasta i powiatu
- bardzo zróżnicowany obszar wiedzy i umiejętności dopasowanych do zainteresowań poszczególnych edukatorów, np.: „integracja międzypokoleniowa – jak robić działania dla seniorów”, inspiracje do ciekawych zajęć dla dzieci („taniec, muzyka, śpiew, sztuka, zajęcia techniczne”) czy umiejętności techniczne konieczne przy tworzeniu szkolnej telewizji.

Podstawowe informacje o Ełku w kontekście BMK

Ełk to przyczółek BMK na wschodzie Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Położony w obszarze wskazywanym w strategii rozwoju województwa jako ten cierpiący na ekstremalnie niską dostępność komunikacyjną, Ełk jest jednocześnie w skali Mazur – wyjątkowo dużym ośrodkiem, który leżąc w sporej odległości od Olsztyna, ale jednocześnie na terenie tzw. obszaru „tygrysa warmińsko-mazurskiego" i ważnych szlakach komunikacyjnych, ma ambicje, by pełnić rolę ośrodka subregionalnego[1]. Ma temu sprzyjać także usytuowanie blisko granicy z województwem podlaskim oraz granic z Rosją, Litwą i Białorusią oraz zlokalizowanie w mieście szeregu delegatur i oddziałów ważnych urzędów, jak również przyznanie Ełkowi takiej właśnie roli w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju oraz strategii województwa[2]. Ełk cechują też: stabilność polityczna – wieloletnie rządy tego samego prezydenta; stały wzrost liczby mieszkańców (wbrew niekorzystnym tendencjom migracyjnym zachodzącym w skali regionu) oraz struktura wieku nieodbiegająca od przeciętnej dla kraju[3] (mimo częściowej ucieczki istotnej kategorii osób, jaką są młodzi ludzie, związanej z wyjazdami edukacyjnymi i zarobkowymi).

Ełk odwołuje się też do swojej historii, w której pełnił rolę kulturalnego centrum Mazur, jako siedziba powstałej w 1546 roku pierwszej szkoły średniej w Prusach, wydawnictwa założonego przez Małeckich, miasto posiadające w pierwszej połowie XIX w. jedyną szkołę łacińską na Mazurach (później w randze gimnazjum), szkoły elementarne polskojęzyczną i niemieckojęzyczną oraz seminarium nauczycielskie i wreszcie – miejsce wielu kultur[4]. Oczywiście trzeba pamiętać, że zniszczenia I wojny światowej, a przede wszystkim – katastrofa przyniesiona przez II wojnę światową i opuszczenie miasta przez ponad 90% jego mieszkańców[5] sprawiły, że trudno mówić tu o ciągłości kulturowej innej niż symboliczna. Dodatkowo większość obecnej ludności Ełku to nie osoby, które napłynęły do niego po wojnie, ale raczej te, które pojawiły się w nim po 1960 roku lub ich potomkowie: w latach 1960-2012 ludność miasta niemal potroiła się[6].

[1] Strategia zrównoważonego rozwoju Ełku do 2020 (aktualizacja 2016), Załącznik do Uchwały Nr XXV.270.16 Rady Miasta Ełku z dnia 20 grudnia 2016 r., s. 7-9.
[2] Tamże, s. 9-10, por. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 i S*trategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025.*
[3] Bank Danych Lokalnych GUS (bdl.stat.gov.pl), por. *Strategia zrównoważonego…*, s. 11-12.
[4] Stefan Marcinkiewicz, *Ełk – stolica Mazur czy miasto po drodze na Mazury?*, referat podczas konferencji pt. „Oblicza regionalizmu", Katedra Socjologii UWM, 25.10.2013, Olsztyn.
[5] Andrzej Sakson, *Stosunki narodowościowe na Warmii i Mazurach 1945-1997*, Instytut Zachodni, Poznań 1998
[6] Tamże.

Edukacja / kultura / edukacja kulturowa w Ełku

Strategie, plany, programy – edukacja i kultura w kluczowych dokumentach

Strategia Zrównoważonego Rozwoju

W ostatnich latach powstało w Ełku sporo dokumentów strategicznych, z których kilka zawiera informacje na temat edukacji i/lub kultury, znacznie rzadziej – edukacji kulturalnej. W *Strategii Zrównoważonego Rozwoju do 2020 roku* kultura i edukacja omawiane są w osobnych działach. Analiza kultury zajmuje mniej niż dwie ze 114 stron raportu i polega na wskazaniu na trzy istniejące w mieście instytucje kultury, *proponowane przez nie usługi*, liczbę organizowanych przez nie wydarzeń i ich uczestników, a także specyfikę pracy każdej z nich. Dwuipółstronicowa analiza edukacji opisywana jest z kolei przez pryzmat liczby i rodzaju szkół oraz ich uczniów, wskaźnika objęcia dzieci nauką przedszkolną i wyników egzaminów. Podobnie jak w pozostałych częściach raportu, w żadnym z powyższych fragmentów nie pojawia się fraza „edukacja kulturalna" lub „edukacja kulturowa", natomiast jako zadanie Szkoły Artystycznej przy ECK wymienia się wspieranie talentów, a Muzeum Historyczne w Ełku określa jako muzeum narracyjne, *którego celem, obok ochrony pamiątek przeszłości, jest edukacja odbiorców* poprzez *wykorzystanie różnych środków oddziaływania, takich jak autentyzm obiektów, światło, dźwięk, faktura użytych materiałów czy konstrukcja plastyczna*. Z kolei biblioteka, informuje dokument, dostosowując swą ofertę do potrzeb mieszkańców Ełku *przestaje być jedynie miejscem, w którym wypożycza się książki a staje się instytucją kulturalną, promującą nie tylko literaturę i czytelnictwo, ale i kulturę*[7].

Z kolei na poziomie celów operacyjnych Strategii szczególnie interesujące w kontekście tego opracowania i programu BMK są następujące kategorie:

- *Utrzymanie bogatej i wielokierunkowej oferty edukacyjnej na różnych etapach. W odniesieniu do młodych osób szczególnie ważne jest zapewnienie im elastycznego, szerokoprofilowego nauczania tak, aby zdolni byli wykonywać różnego rodzaju zadania w miejscach pracy oraz zagwarantowanie bogatej oferty zajęć pozalekcyjnych*[8].
- *Wspieranie i rozwijanie inicjatyw mieszkańców,* mające na celu *zapewnienie stałego i równomiernego rozwoju wszystkich środowisk społecznych, stworzenie możliwie najlepszych warunków do uczestnictwa mieszkańców w kulturze miejskiej, sporcie i innych formach aktywności społecznej oraz niwelowanie różnic w warunkach życia ludności*[9].

Głównym partnerem w realizacji tego ostatniego działania mają być instytucje kultury oraz sportu,

> *które zazwyczaj są zbyt słabo finansowane, aby samodzielnie podejmować działania związane z prowadzeniem szerszej działalności. W związku z tym należy założyć, że będą one wspierane w zakresie prowadzenia niezbędnych modernizacji i remontów, organizowania imprez, ale także bieżącej działalności. Istotną rolę będą odgrywały organizacje pozarządowe jako inicjator, promotor i realizator lokalnych inicjatyw i przedsięwzięć*[10].

[7] *Strategia zrównoważonego…*, s. 23.
[8] Tamże, s. 69.
[9] Tamże, *s.* 70.
[10] Tamże.

Z jednej strony tego typu cele wydają się w dużej mierze współgrać z duchem programu BMK, z drugiej – pod hasłem rozwijanie inicjatyw mieszkańców wskazuje się na dokonywanie modernizacji i remontów oraz organizowanie imprez, tak że w planach dla Ełku wydają się ścierać dwa modele zidentyfikowane w wielu wcześniejszych badaniach dotyczących Warmii i Mazur[11]: model infrastrukturalno-eventowy (w którym kultura to przede wszystkim twarde inwestycje, budynki, mury i sceny oraz imprezy, eventy i festiwale) z relacyjno-animacyjnym (w którym kultura to przede wszystkim relacje między ludźmi, wzmacnianie lokalnych społeczności, systematyczna i raczej mało spektakularna praca edukacyjna). W wizji rozwoju Ełku wydaje się dominować ten pierwszy, o czym świadczy też to, że na poziomie wskaźników realizacji Strategii takie zadania, jak *Rewitalizacja centrum*, *Rozwój muzeów na terenie Miast*a oraz *Poszerzenie oferty imprez kulturalnych i rozrywkowych* przyporządkowano do celu o nazwie: *Wykorzystanie potencjału turystycznego Miasta Ełk*[12]. Z drugiej strony zadania interesujące z perspektywy edukacji kulturowej znalazły się też we fragmentach poświęconych dwóm innym celom i to w tym obszarze można widzieć miejsce dla rozwoju edukacji kulturowej.

- Pierwszy z tych celów to: *Utrzymanie bogatej i wielokierunkowej oferty edukacyjnej na różnych etapach*. BMK może przyczynić się do realizacji takich składających się na niego zadań, jak: *bogata oferta edukacyjna*; *rozszerzenie form zajęć pozalekcyjnych dzieci i młodzieży*; *wykorzystanie w nauczaniu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych*; *ustawiczne kształcenie kadry dydaktycznej szkół*; *wyrównywanie szans edukacyjnych*; *wzbogacenie oferty edukacyjnej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej poprzez wzmocnienie szkolnictwa specjalnego integracyjnego*[13].
- Drugi z tych celów to: *Wspieranie i rozwijanie inicjatyw mieszkańców*. Mamy na myśli zwłaszcza takie zadania, jak: *wspieranie organizacji pozarządowych przez samorząd*; *podejmowanie uchwał o inicjatywach lokalnych*; *wspieranie działań kulturotwórczych, sportowych oraz innych inicjatyw*; *humanizacja osiedli i działania na rzecz podejmowania przez mieszkańców współpracy poprzez wspólne inicjatywy*; *zapewnienie oferty instytucji kultury dla mieszkańców z uwzględnieniem potrzeb społeczności lokalne*j; *wspieranie inicjatyw obywatelskich*; rozbudowa Szkoły Artystycznej – *na potrzeby pozalekcyjnych zajęć kulturalnych; rewitalizacja budynków zabytkowych w mieście o znaczeniu historycznym i turystycznym*[14].

Do wyżej wymienionych celów można odwoływać się tworząc przedsięwzięcia w programie BMK i ewentualny system edukacji kulturowej dla miasta.

Strategia rozwoju ośrodka subregionalnego Ełk do roku 2025

Innym istotnym dokumentem informującym o sposobach myślenia o edukacji i kulturze w Ełku oraz planach miasta dla tych obszarów jest *Strategia rozwoju ośrodka subregionalnego Ełk do roku 2025*. W jej części diagnostycznej pojawia się, po pierwsze zagadnienie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Znaczenie tego obszaru jest postrzegane w trzech płaszczyznach: „wpływu na rozwój

[11] Szczegółowo piszemy o tym w osobnym raporcie cząstkowym poświęconym analizie danych zastanych dotyczących edukacji kulturowej.
[12] *Strategia zrównoważonego…*, s. 80-1.
[13] Tamże, s. 84-5.
[14] Tamże, s. 89-90.

turystyki, aktywności mieszkańców i tożsamości regionalnej”[15]. Charakterystyka ełckiej kultury sprowadza się natomiast do liczby pracowni i sal, liczby członków zespołów artystycznych oraz analizy działalności instytucji kultury i atrakcyjności ich oferty, mierzonych liczbą imprez i odwiedzin. Wynika z niej, że choć liczba imprez w 2013 roku (186) w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest niższa od średniej dla kraju, województwa i podregionu, to liczba uczestników tych imprez w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jest o 20% wyższa od średniej krajowej, a w przypadku imprez masowych – ponad dwukrotnie wyższa. Oznaczałoby to, że Ełk stawia przede wszystkim na organizację ograniczonej liczby bardzo dużych imprez. Z takim sposobem myślenia o kulturze koresponduje fakt, że wśród działań, jakie należy podjąć dla rozwoju kultury, w dokumencie wskazuje się niemal wyłącznie inwestycje infrastrukturalne i nakierowane na imprezy masowe, skierowane w dużej mierze do turysty, w tym:

- dotyczące ECK (rozbudowa sceny, zadaszenie amfiteatru, zagospodarowanie terenu pod ECK jako miejsca dla imprez plenerowych i spotkań, zakup sprzętu oświetleniowego i modernizacja studia nagrań);
- dostosowanie wiejskich instytucji kultury *do współczesnych standardów* (termomodernizacja, remont, wyposażenie), tak że *odpowiednie warunki infrastrukturalne umożliwią organizację większych imprez, w tym o zasięgu ponadregionalnym*[16];
- stworzenie na terenie Ełckiej Kolei Wąskotorowej *placówki muzealnej o nowoczesnym, europejskim standardzie*, dzięki której *„powstanie unikatowy produkt turystyczny wzbogacający istniejącą ofertę regionu*[17].

Zdaniem autorów strategii bolączką instytucji kultury są bowiem właśnie trudności z

> pozyskaniem środków finansowych na modernizacje oraz poszerzanie oferty. Konieczny jest rozwój bazy materialnej instytucji kulturotwórczych, wprowadzenia innowacyjnych produktów i zmniejszenia dysproporcji w dostępności do usług kultury ludności w zależności od miejsca zamieszkania[18].

Dokument wskazuje też, że w Ełku na jedną bibliotekę przypada 30 tys. osób, a więc ponad 7 razy więcej niż w Polsce i prawie 9 razy więcej niż w województwie, a jednocześnie – niska jest liczba czytelników, natomiast w obszar kultury włącza jeszcze ochronę, remonty i konserwację ełckich zabytków. Podsumowując, dokument bardzo mocno reprezentuje sposób myślenia o kulturze dostrzegany w wielu podobnych dokumentach i omówiony w Diagnozie stanu kultury Ełku z 2013 roku[19] oraz opracowaniu Magdaleny Dudkiewicz[20], pojmujący kulturę jako: (1) infrastrukturę oraz (2) wąski obszar imprez kulturalnych, a te ostatnie jako produkt, którego sens i jakość mierzy się ilościowo (możliwie wysoka liczba imprez i uczestników) oraz oceniając standard budynków. Przytaczane w nim statystyki wskazują też na dominację w życiu kulturalnym Ełku dużych imprez masowych, a przynajmniej – na koncentrowanie się na nich przez autorów miejskich strategii.

---

[15] *Strategia rozwoju ośrodka subregionalnego Ełk do roku 2025* (aktualizacja z września 2016), Załącznik do Uchwały Nr XXII.237.16 Rady Miasta Ełku z dnia 13 września 2016 r, s. 13.
[16] Tamże, s. 151
[17] Tamże, s. 15. To zadanie jest już w trakcie realizacji – EKW została przejęta przez Muzeum Historyczne, które prowadzi na jej terenie działania edukacyjne, o czym piszemy w dalszej części raportu.
[18] Tamże, s. 15-16.
[19] Anna Lewandowska, Stefan Marcinkiewicz, Radek Oryszczyszyn, *Diagnoza stanu kultury w Ełku*, Ełk, lipiec 2013, http://nck.pl/attachment/24061/
[20] Magdalena Dudkiewicz (współpraca: Marek Dudkiewicz*), Turystyka i brak koordynacji. Dokumenty o znaczeniu strategicznym dla Warmii i Mazur – analiza porównawcza zapisów dotyczących kultury w dokumentach szczebla centralnego i w strategiach lokalnych*, Węzeł Centralny Obserwatorium Żywej Kultury, Warszawa 2014.

W wyżej analizowanym dokumencie oraz osobnym opracowaniu[21] pojawia się też jeszcze jeden obszar działań, który może być interesujący z perspektywy programu BMK. Jest nim program rewitalizacji śródmieścia, uznanego za miejsce *kumulacji problemów społecznych i infrastrukturalnych*, a jednocześnie *siedzibę wielu organizacji i instytucji społecznych, mającą duże znaczenie dla życia gospodarczego, administracyjnego i kulturalnego Ełku*[22]. Choć na tym obszarze mieszka 28% mieszkańców Ełku, to znajdziemy wśród nich:

- 36% spośród trwale bezrobotnych ełczan;
- 52% korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa lub długotrwałej chorób
- 52% ogólnej liczby dzieci wspartych pomocą w zakresie dożywiania,
- 42% ogółu liczby ofiar przemocy w rodzinie[23].

Można mieć wątpliwości co do tego, czy w świetle wyżej wskazanych zjawisk słuszne jest twierdzenie, wedle którego „działania rewitalizacyjne mają dążyć do wykreowania prestiżowej przestrzeni wysokiej jakości, będącej dobrym miejscem do życia dla mieszkańców, wraz z centrum usługowym”[24] – chyba że chodzi o gentryfikację i wymianę ludności zamieszkującej ten obszar. Pojawia się też napięcie między dążeniem do *poprawy jakości życia i aktywizacji mieszkańców „Śródmieścia”*, a zdefiniowaniem tych celów w tym samym zdaniu jako: *zwiększenia atrakcyjności turystycznej i wizerunkowej miasta, zachowania dziedzictwa kulturowego, wzrostu jakości i różnorodności oferty kulturalnej, sportowo-rekreacyjnej, wypoczynkowej, rozwojuj przedsiębiorczości.* Sam program i skupienie na nim wysiłków miasta może być jednak jednym z punktów wyjścia dla projektów tworzonych w programie BMK i podjęcia przez nie dyskusji o sensie i narzędziach rewitalizacji oraz wykorzystaniu w tym działaniu edukacji kulturowej.

Program Rewitalizacji Ełku

W Programie dla Rewitalizacji zebrano sporą liczbę danych, na czele z mapą będącą punktem wyjścia dla programu, przedrukowaną poniżej, a bardzo cenne wydaje się kompleksowe podjęcie tematu zróżnicowania przestrzeni miasta, także przestrzeni społecznej.

[21] *Program rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023*, wersja 2 (aktualizacja wrzesień 2016), Załącznik do uchwały Nr XXII.236.16 Rady Miasta Ełku z dnia 13 września 2016 r.
[22] *Strategia rozwoju ośrodka…,* s. 26.
[23] Tamże s. 26-27
[24] Tamże, s. 27.

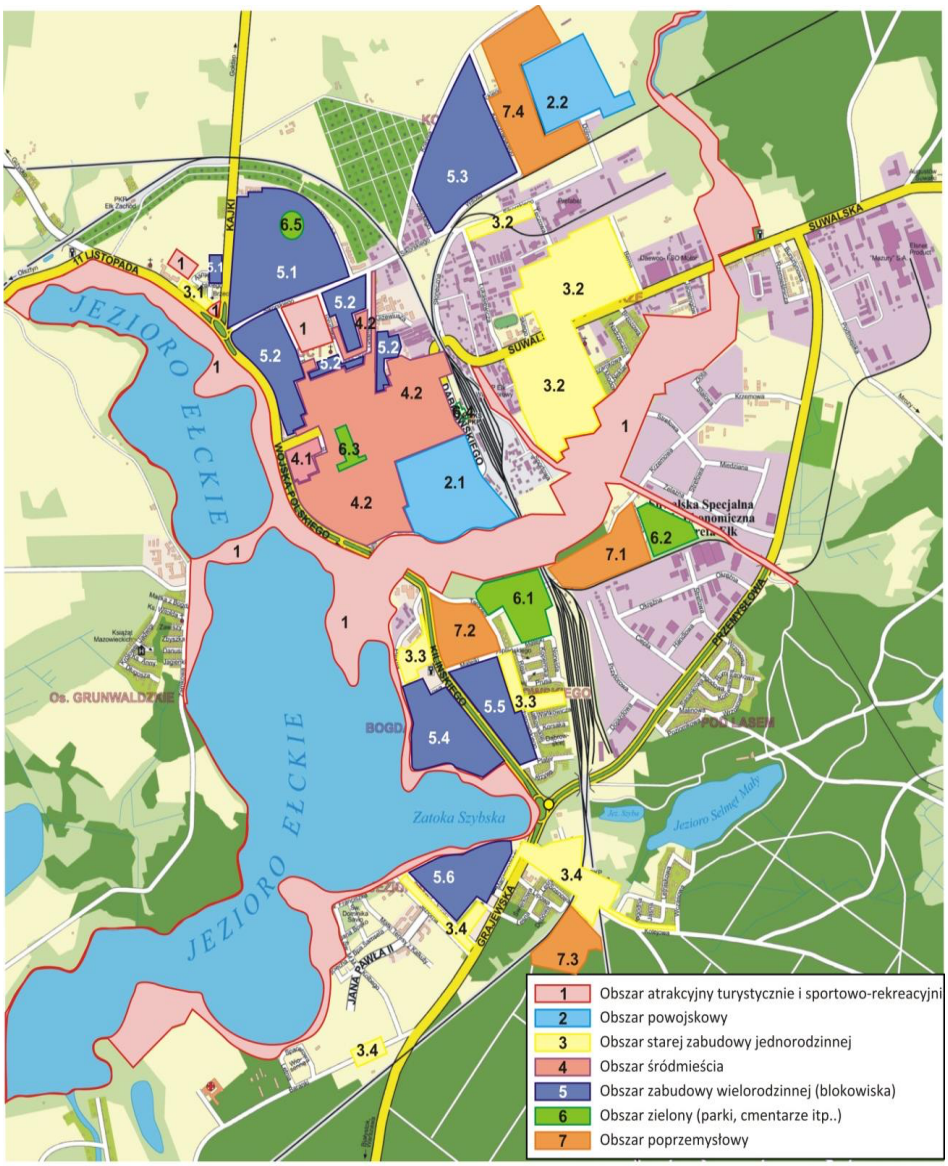

Mapa Ełku z podziałem miasta na dominującej typy zabudowy i użytkowania terenów, zaczerpnięta z *Programu Rewitalizacji Ełku na lata 2016-2023* (s. 5).

Czynniki i zjawiska diagnozowane w Ełku i przedstawione na innych mapach podzielone są w dokumencie na pięć obszarów: sferę społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową. W tej pierwszej znalazły się natomiast demografia, bezrobocie, ubóstwo, bezpieczeństwo, zdrowie i uczestnictwo w życiu społecznym. Gdy mowa o tym ostatnim, opracowanie informuje:

> Kapitał społeczny to więzi zaufania, lojalności i solidarności łączące daną społeczność. Jednym z rodzajów kapitału społecznego jest kapitał pomostowy. Odnosi się on do zaufania i umiejętności współpracy z osobami z zewnątrz danej społeczności, z którymi nie wiążą nas bezpośrednie kontakty. Przykładem może być udział w wyborach. Obszary zdegradowane cechuje zazwyczaj niski poziom kapitału pomostowego[25].

W dokumencie nie analizuje się bliżej tej kwestii, poprzestając jedynie na mierzeniu go frekwencją wyborczą. To jeden z przykładów zjawiska obecnego też czasem na stronach internetowych szkół, w

[25] *Program Rewitalizacji…,* s. 38.

którym pojawia się język zaczerpnięty z nauk społecznych i progresywnych koncepcji edukacji i kultury, ale brakuje przekucia go na praktykę badawczą, edukacyjną i wdrożeniową. Być może jednym z obszarów dalszych badań w programie BMK mogłoby być poszerzenie diagnozy przestrzeni społecznej Ełku, a obszarem realizacji niektórych projektów grantowych – włączenie się w rewitalizację Śródmieścia poprzez działania z zakresu edukacji kulturowej. Choć program rewitalizacji obejmuje przede wszystkim wiele inwestycji infrastrukturalnych i remontowych (w tym m. in. wspomniane już powołanie muzeum kolei wąskotorowej oraz inwestycje w ECK i jego otoczenie), to na lata 2016-2020 zakłada też realizację niezwykle interesujących przedsięwzięć, takich jak:

- utworzenie młodzieżowego klubu integracji społecznej (pomyślanego jako miejsce podejmujące przede wszystkim problem bezrobocia i jego przyczyn);
- utworzenie Ełckiego Centrum Rewitalizacji Społecznej (mającego wspierać osoby wykluczone społecznie i aktywizować je zawodowo), w oparciu o podmioty ekonomii społecznej i we współpracy ze Stowarzyszeniem Alternatywa i Stowarzyszeniem Adelfi;
- działanie „Lokalne perspektywy" polegające na ulepszaniu przestrzeni publicznych w formie inicjatyw społeczności lokalnej, zatrudnieniu animatora lokalnego / streetworkera i utworzeniu szkoły animatorów i pedagogów ulicznych przy w/w Centrum;
- działanie „Wielopokoleniowa integracja społeczna" obejmujące szeroki wachlarz aktywności dotyczących seniorów, także o charakterze edukacyjnym i animacyjnym;
- działanie „To jest moje miejsce, bo kocham to miejsce" obejmujące pracę streetworkerów i wspólne spędzanie czasu z młodymi ludźmi, ale też m. in. wirtualne projektowanie zaniedbanych przestrzeni przy użyciu nowoczesnych programów komputerowych, małe inicjatywy lokalne i stypendia.

Tego typu działania silnie współgrają z szerokim rozumieniem edukacji kulturowej w BMK i być może mogłyby być uzupełniane o to, co może zaoferować Ełkowi *Wędrowna Akademia Kultury*.

Polityka Oświatowa Samorządu Terytorialnego

W Ełku opracowywana jest właśnie nowa polityka oświatowa, która jeszcze w grudniu 2016 zostanie przyjęta przez Radę Miasta. Poprzednia, obowiązująca od 2007 roku, nie poświęcała raczej uwagi edukacji kulturowej. Skupiała się w dużej części na nierównościach edukacyjnych, zajęciach językowych i informatycznych oraz związanym z nimi wyposażeniu, rozwijaniu zainteresowań i kompetencji w obszarze przedmiotów ścisłych. W dokumencie określającym dotychczasowe cele POST[26] wśród pozycji interesujących z perspektywy BMK można wskazać na:

- *współorganizację na bazie szkoły zajęć dla grup międzyszkolnych* (np. językowe, artystyczne)[27];
- zwiększenie oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, do której zaliczono m. in. następujące pozycje:
    - *Przygotowywanie uczniów do konkursów. Realizacja zajęć dodatkowych: gra na dzwonkach, zabawy edukacyjne z komputerem, zespół taneczny, rytmika, gimnastyka korekcyjna, koła plastyczne, aerobik, basen.*

[26] *Polityka Oświatowa Samorządu Terytorialnego.* Załącznik do Uchwały Nr XIII/128/07 Rady Miasta Ełku z dnia 28.08.2007 r.
[27] Tamże, s. 4.

- *Udział w konkursach grantowych.*
- *Realizacja projektu „To lubię”.*
- *Pracownie umiejętności (np. „Ekologia w praktyce żywienia”).*
- *Realizacja okresowych projektów wynikających z tematyki ścieżek międzyprzedmiotowych z wykorzystaniem walorów środowiska i możliwości, jakie stwarza lokalne otoczenie (np. rajdy, spływy kajakowe).*
- *Współpraca z organizacjami.*
- *Rozszerzenie oferty zajęć pozaszkolnych na terenie miasta. Udział w wydarzeniach artystycznych i edukacyjnych na terenie miasta.*
- *Wykorzystanie parku rekreacyjno-dydaktycznego w otoczeniu CEE do zajęć pozalekcyjnych, wycieczek, zajęć integracyjnych, itp.*
- *Organizowanie całodziennych wycieczek.*
- *Optymalne wykorzystanie bazy dydaktycznej i programowej Centrum Edukacji Ekologicznej do zajęć pozalekcyjnych*[28].

W kontekście programu BMK powyższe wyliczenie wskazuje, że w Ełku istnieje szereg form zajęć pozalekcyjnych oraz współpracy z podmiotami zewnętrznymi (o czym będziemy też pisać w dalszej części opracowania), a także przeświadczenie, że są one potrzebne. Kiedy nauczyciele wskazują w badaniach ankietowych, że brak im czasu na angażowanie się w dodatkowe projekty edukacyjne i/lub że ich szkoły współpracują z innymi podmiotami, zapewne mają nieraz na myśli także takie działania, jak te wskazane powyżej. Jednocześnie można zauważyć, że część z nich ma raczej albo mało innowacyjny i atrakcyjny charakter (gra na dzwonkach, rytmika itp.), albo wiąże się ze szkolnymi rytuałami (konkursy, wycieczki) o bardzo różnej wartości edukacyjnej. Być może jednym ze sposobów realizacji BMK byłoby wypełnianie wyżej wskazanych działań, które uznano za cenne, nową treścią i w ten sposób realizowanie jednocześnie celów stawianych przed szkołą. Podobnie jak wplatanie projektów edukacyjnych i zajęć pozaszkolnych w realizację podstawy programowej mogłoby to pomóc w zachęcaniu nauczycieli do angażowania się w BMK – jako działania, które nie nałoży na nich nowych obowiązków, lecz pomoże realizować te już istniejące.

Jeśli chodzi o nowo opracowywaną politykę oświatową, jak wynika z materiałów uzyskanych przez nas w Wydziale Edukacji Urzędu Miasta Ełku i wywiadu przeprowadzonego z jego naczelnikiem, ma ona być znacząco inna od poprzedniej, m. in. jeśli chodzi o położenie większego nacisku na wspieranie młodych ludzi w *kształtowaniu ich kompetencji społecznych*, *wrażliwości na problemy lokalnej społeczności*, *przygotowaniu do świadomego uczestnictwa w kulturze i życiu społecznym poprzez rozbudzanie ich zainteresowań i pasji*. Jednocześnie ma też zalecać nabywanie przez uczniów umiejętności stosowania wiedzy w praktyce oraz uczenia się przez całe życie i dostosowywania swoich kompetencji do zmieniających się wyzwań zawodowych. Na potrzeby opracowania nowej polityki w grudniu 2015 przeprowadzono warsztaty z różnymi kategoriami interesariuszy. Ich zadaniem była m. in. dyskusja nad kompetencjami, które powinni nabywać młodzi ludzie, wybór najważniejszych kompetencji tego typu i rozdzielenie między nie ograniczonej puli punktów. Poniżej przedstawiamy analizę wyników tego ćwiczenia. W surowej postaci składały się one po prostu z uszeregowanych list kompetencji, przy czym poszczególne grupy wskazały różną liczbę kompetencji (najmniej, bo jedynie cztery, wskazali przedsiębiorcy; najwięcej, po jedenaście – rodzice dzieci ze szkół podstawowych i przedszkoli, przedstawiciele lokalnych mediów oraz młodzież). Aby uczynić te wybory porównywalnymi oraz zsyntezować wyniki wykonaliśmy następujące czynności.

[28] Tamże, s. 14-17.

1. W ramach poszczególnych list połączyliśmy te kompetencje, które były niemal identyczne.
2. Kompetencje z różnych list, które były do siebie podobne, a tylko nieco inaczej nazwane, połączyliśmy ze sobą, nadając im nową, wspólną nazwę.
3. Pogrupowaliśmy kompetencje w ogólniejsze, zbiorcze kategorie.
4. Przeskalowaliśmy pozycje na poszczególnych listach tak, aby umieszczenie danego typu kompetencji na samej górze oznaczało przyznanie jej 10 punktów, a na samym dole – 1 punktu.
5. Obliczyliśmy wskaźniki ukazujące, jak wiele różnych grup uczestników warsztatów wskazało w ogóle na dany typ kompetencji, a także jaką średnią ocenę uzyskały poszczególne typy.

Wyniki analiz zaprezentowane są na kolejnych stronach.

	Koordyna-torzy POST	NGO	Przedsię-biorcy	Dyrektorzy szkół	Służby społeczne	Młodzież	Media	Rady Miasta i Powiatu	Rodzice dzieci w SP	Rodzice dzieci starszych
RELACJE Z INNYMI I Z OTOCZENIEM										
Umiejętność współpracy w grupie / zespole	10,00	8,50	-	2,50	-	2,13	1,00	-	6,14	-
Empatia / otwartość / umiejętność komunikowania się	-	1,00	-	-	6,40	-	-	2,13	2,29	8,71
Rzetelność, uczciwość / Odpowiedzialny, świadomy praw i obowiążków	-	4,00	4,00	-	2,80	1,00	-	-	-	-
Patriotyzm lokalny / zaangażowanie w sprawy otoczenia	-	5,50	-	-	-	-	7,00	6,63	-	-
Przestrzeganie norm społ. / bycie patriotą / człowiekiem kulturalnym	1,00	-	-	8,50	4,60	3,25	-	-	-	4,86
Aktywność społeczna	-	2,50	-	-	-	-	6,00	5,50	-	-
Szacunek, tolerancja	-	-	-	-	1,00	-	-	-	3,57	-
MOTYWACJA I CIEKAWOŚĆ										
Ciekawość swiata / pozytywne nastawienie do życia / pasja i jej rozwijanie	2,80	10,00	-	4,00	-	10,00	10,00	8,88	8,71	6,14
Motywacja, trwałość w dążeniu do celu	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00	-
RELACJA ZE SOBĄ										
Chęć do wkładania wysiłku w pracę / uczenie się, zainteresowanie nimi	6,40	-	7,00	5,50	-	-	-	4,38	-	3,57
Przedsiębiorczość/ zaradność	-	-	-	-	-	-	2,00	7,75	-	1,00
Samowiedza, znajomość swoich predyspozycji	-	-	-	-	-	-	-	3,25	-	-
Samodzielność / asertywność / zarządzanie sobą	-	-	-	7,00	8,20	6,63	9,00	-	4,86	2,29
Zdrowy tryb życia - żywienie, aktywność fizyczna	-	-	-	-	10,00	-	3,00	-	-	-
Radzenie sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi	-	-	-	-	-	4,38	-	-	-	7,43
UMIEJĘTNOŚCI OGÓLNE										
Umiejętność uczenia się	8,20	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Myślenie logiczne	-	-	-	-	-	-	8,00	-	-	-
Kreatywność i krytycyzm	-	-	-	1,00	-	7,75	4,00	10,00	-	-
Elementarna wiedza / ogólna wiedza / umiejętności podstawowe	4,60	-	-	10,00	-	-	-	-	-	-
UMIEJĘTNOŚCI SPECJALISTYCZNE / PRAKTYCZNE										
Wiedza fachowa / branżowa	-	-	10,00	-	-	-	-	-	-	-
Umiejętności praktyczne / stosowanie wiedzy w praktyce	-	-	1,00	-	-	-	-	-	10,00	10,00
Zainteresowania techniczne	-	-	-	-	-	-	-	1,00	-	-
Znajomość języków obcych	-	7,00	-	-	-	8,88	5,00	-	7,43	-
Nieustanne uczenie się, dokształcanie / reagowanie na rynek pracy	-	-	-	-	-	5,50	-	-	-	-

	Liczba wskazań	ŚREDNIA OCENA wśród tych, którzy uwzględnili ten aspekt	ŚREDNIA OCENA wśród wszystkich (brak na liście = 0)
RELACJE Z INNYMI I Z OTOCZENIEM			
Umiejętność współpracy w grupie / zespole	6,00	5,18	3,03
Empatia / otwartość / umiejętność komunikowania się	5,00	4,25	2,05
Rzetelność, uczciwość / Odpowiedzialny, świadomy praw i obowiązków	4,00	3,16	1,18
Patriotyzm lokalny / zaangażowanie w sprawy otoczenia	3,00	5,53	1,91
Przestrzeganie norm społ. / bycie patriotą / człowiekiem kulturalnym	5,00	4,53	2,22
Aktywność społeczna	3,00	4,25	1,40
Szacunek, tolerancja	2,00	2,19	0,46
MOTYWACJA I CIEKAWOŚĆ			
Ciekawość swiata / pozytywne nastawienie do życia / pasja i jej rozwijanie	8,00	7,61	6,05
Motywacja, trwałość w dążeniu do celu	1,00	1,00	0,10
RELACJA ZE SOBĄ			
Chęć do wkładania wysiłku w pracę / uczenie się, zainteresowanie nimi	5,00	5,31	2,68
Przedsiębiorczość/ zaradność	3,00	3,44	1,08
Samowiedza, znajomość swoich predyspozycji	1,00	2,13	0,33
Samodzielność / asertywność / zarządzanie sobą	6,00	6,28	3,80
Zdrowy tryb życia - żywienie, aktywność fizyczna	2,00	5,00	1,30
Radzenie sobie ze stresem i sytuacjami trudnymi	2,00	4,60	1,18
UMIEJĘTNOŚCI OGÓLNE			
Umiejętność uczenia się	1,00	4,60	0,82
Myślenie logiczne	1,00	4,50	0,80
Kreatywność i krytycyzm	4,00	5,35	2,28
Elementarna wiedza / ogólna wiedza / umiejętności podstawowe	2,00	5,53	1,46
UMIEJĘTNOŚCI SPECJALISTYCZNE / PRAKTYCZNE			
Wiedza fachowa / branżowa	1,00	5,50	1,00
Umiejętności praktyczne / stosowanie wiedzy w praktyce	3,00	6,00	2,10
Zainteresowania techniczne	1,00	1,00	0,10
Znajomość języków obcych	4,00	6,46	2,83
Nieustanne uczenie się, dokształcanie / reagowanie na rynek pracy	1,00	3,25	0,55

Wśród wielu wniosków, które można wysnuć na podstawie zaprezentowanych tabel, warto podkreślić następujące.

Po pierwsze, najczęściej wskazywaną kategorią kompetencji są te dotyczące relacji z innymi i otoczeniem, ale jednocześnie jest to kategoria bardzo zróżnicowana, pokazująca odmienność oczekiwań przedstawicieli różnych kategorii społecznych. Według koordynatorów szkolnych odpowiedzialnych za POST umiejętność współpracy w grupie jest najważniejszą ze wszystkich kompetencji potrzebnych młodym ludziom, a według przedstawicieli NGO – drugą najważniejszą kompetencją. Rodzice młodszych dzieci umieścili ją niżej, młodzież, dyrektorzy i ludzie mediów – jeszcze niżej, a przedsiębiorcy, radni i rodzice starszych dzieci w ogóle nie uwzględnili jej na swoich listach (choć ci ostatni wysoko umieścili z kolei empatię, otwartość, umiejętność komunikowania się). Z kolei przestrzeganie norm społecznych, przygotowanie do pełnienia ról społecznych lub wychowanie uczniów na patriotów albo ludzi kulturalnych przez dyrektorów szkół zostało uznane za jedną z najważniejszych cech, które mają nabywać uczniowie, a uwzględnili je na swoich listach także koordynatorzy POST, młodzież, rodzice starszych dzieci i przedstawiciele służb społecznych, natomiast pozostali uczestnicy w ogóle nie zwrócili uwagi na tego typu kompetencje.

Po drugie, na poziomie szczegółowych wskazań do kompetencji najczęściej pojawiających się na listach należały:

- ciekawość świata / pozytywne nastawienie do życia / pasja i chęć jej rozwijania (uwzględniło je na swoich listach 8 spośród 10 kategorii uczestników);
- umiejętność współpracy w grupie/zespole (obecna na listach 6 kategorii uczestników);
- samodzielność / asertywność / umiejętność zarządzania sobą (również wskazana przez 6 kategorii osób);
- empatia, otwartość, umiejętność komunikowania się (5);
- przestrzeganie norm społecznych, przygotowanie do pełnienia ról społecznych lub wychowanie uczniów na patriotów albo ludzi kulturalnych (5);
- rzetelność, uczciwość / odpowiedzialność, „świadomość praw i obowiązków" (4);
- kreatywność i krytycyzm (4);
- znajomość języków obcych (4).

Wymienione wyżej umiejętności wydają się składać na do najmniej dwa odmienne modele młodego człowieka, definiowane przez takie napięcia, jak: współpraca w zespole vs samodzielność i asertywność; przestrzeganie norm i realizacja ról vs kreatywność i krytycyzm oraz ciekawość świata. Wskazują one na istnienie w szkołach i ich otoczeniu dwóch podstawowych, bardzo odmiennych wyobrażeń na temat edukacji i jej celu, które będziemy omawiać także w dalszych częściach raportu. W praktyce szkolnej usiłuje się często łączyć ze sobą oba, co jednak nie jest łatwe. W kontekście programu BMK wydaje się, że warto poświęcić tego rodzaju napięciom fragment warsztatów w 2017 roku, w nawiązaniu do przyjętej do tego czasu polityki oświatowej, tak by autorzy projektów realizowanych w programie mogli świadomie wybrać preferowany przez siebie model edukacji i jej celów oraz umieli go realizować.

Po trzecie można zauważyć, że rodzice, przedsiębiorcy i młodzi ludzie najsilniej posługują się w swoim myśleniu kategorią przydatności kompetencji wynoszonych ze szkoły w pracy zawodowej. Z kolei językiem kompetencji społecznych najsilniej posługują się przedstawiciele NGO, zaś najmniej istotne są one dla przedsiębiorców, rodziców i dyrektorów szkół, którzy zamiast tego podkreślają wagę motywacji do nauki i pracy oraz wkładanego w nie wysiłku jako cechę, którą powinien przejawiać młody człowiek. Przed projektami realizowanymi w BMK stawia to wyzwanie polegające na odmienności oczekiwań, z którymi mogą spotkać się osoby je realizujące.

Po czwarte, tym, co z kolei łączy przedstawicieli różnych kategorii społecznych, jest przekonanie o bardzo dużym znaczeniu ciekawości świata, pasji i chęci jej rozwijania – jako cech, które należy wspierać u młodych ludzi. Ta oraz wiele innych wysoko ocenionych cech należą do tych, których rozwijanie należy do celów programu BMK. Omawiane tu warsztaty wydają się więc wskazywać na to, że program dobrze wpisuje się w oczekiwania pod adresem edukacji, musi natomiast wskazać na znaczenie edukacji kulturowej dla wspierania ich realizacji, zwłaszcza że tego typu edukacja w sposób bezpośredni nie pojawia się we wskazaniach uczestników konsultacji.

Sektor edukacji w Ełku w kontekście BMK

Podstawowe informacje

Wedle Systemu Informacji Oświatowej w marcu 2016 roku istniało w Ełku aż 86 podmiotów oświatowych. Jeśli jednak wyłączyć szkoły specjalne oraz dla dorosłych, szkoły policealne, firmy szkoleniowe i inne szczególne podmioty, wówczas naliczymy w Ełku:

- 7 przedszkoli publicznych, do których uczęszcza 1173 dzieci i 7 przedszkoli niepublicznych, do których uczęszcza 322 dzieci
- 6 szkół podstawowych (4097 uczniów), 1 szkołę podstawową sportową (362 uczniów) i 3 szkoły podstawowe specjalne (104 uczniów)
- 4 gimnazja (1596 uczniów), 1 gimnazjum sportowe (52 uczniów), 3 gimnazja specjalne i(82 uczniów) i 2 gimnazja dla dorosłych (130 uczniów)
- 3 zasadnicze szkoły zawodowe (432 uczniów) i zasadniczą szkołę zawodową specjalną (22 uczniów)
- 3 zwykłe licea ogólnokształcące (1285 uczniów), 2 licea dla dorosłych (223 uczniów), liceum przy Centrum Edukacji Mundurowej oraz przy Zakładzie Doskonalenia Zawodowego
- 5 techników (1378 uczniów).

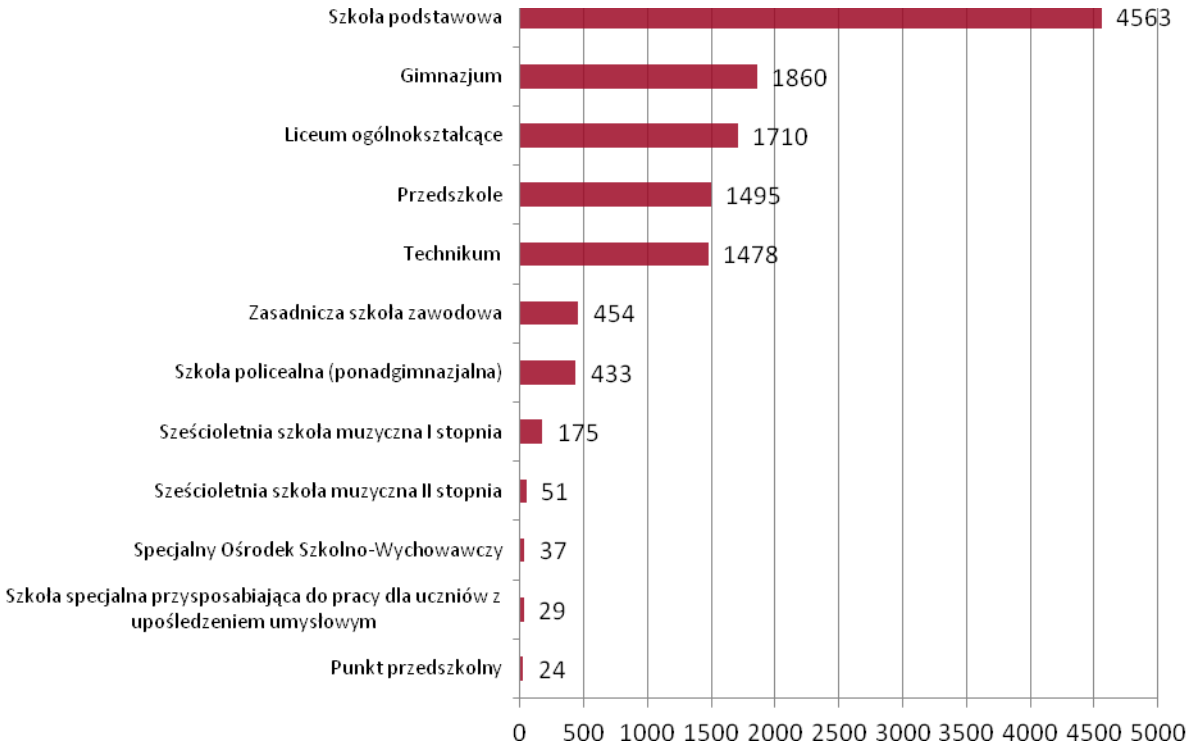

Liczba uczniów w Ełku w podziale na typy placówek, opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej na dzień 21.03.2016.

Jednym z niekorzystnych dla WWM wskaźników był przez lata odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną, najniższy w całym kraju. Na tym tle Ełk wypada bardzo dobrze – jest w stanie zapewnić opiekę przedszkolną wszystkim dzieciom w wieku 3-5 lat, których rodzice chcieliby z niej skorzystać[29].

Istotnym adresem na mapie Ełku wydaje się Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, który m. in. wydaje interesujący katalog potencjalnych partnerów dla placówek oświatowych[30] oraz organizuje szkolenia dla nauczycieli, których tematyka wydaje się interesująca w kontekście programu BMK. W bieżącym roku szkolnym obejmuje m. in. takie zagadnienia, jak „metody i techniki aktywizujące w procesie

[29] *Strategia zrównoważonego…*, s. 21, por. BDL GUS.
[30] *Katalog instytucji wspomagających rozwój szkół i placówek oświatowych w powiecie ełckim – 2016*, oprac. Krzysztof Piłat, Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Ełku, www.modn.elk.pl/publikacje_dm/modn_katalog.pdf

edukacyjnym", „metoda projektów w praktyce szkolnej", „style współpracy w grupie" czy „jak wprowadzać i dokumentować innowacje pedagogiczne"[31]. Niektóre z nich wydają się dotyczyć kompetencji, które mogą być przydatne dla osób realizujących działania w BMK i być może mogłyby w nich uczestniczyć, podczas gdy program BMK – mógłby zainteresować edukatorów z ODN. Z kolei oferta oddziału ODN w Olecku na rok szkolny 2016-17 obejmuje niemal sto różnych tematów dotyczących działań edukacyjnych[32]. Proponujemy, aby w porozumieniu z ODN umieścić w niej także szkolenia dotyczące edukacji kulturowej, prowadzone z udziałem zaproszonych gości (edukatorów z innych województw), a także wspólnie z pracownikami ODN udoskonalić te istniejące. W tegorocznej ofercie znajdziemy kilka szkoleń, które wydają się przynajmniej zahaczać o temat edukacji kulturowej, np. „Interpretacja tekstów kultury"; „Rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich uczniów"; „Współpraca nauczycieli z placówkami muzealnymi"; „Jak nauczać historii regionalnej w szkole?"; „Kompetencje czytelnicze: czytanie informacyjne, krytyczne, refleksyjne"; „Uczeń odmienny kulturowo w szkole", „Interdyscyplinarne podejście do edukacji i wychowania: *Co zrobić, aby lekcja nie była nudna?*". Wiele z tych zajęć prowadzi Jacek Rutkowski – osoba, która bez powodzenia startowała w konkursie grantowym BMK. Tym bardziej istotna wydaje się wspólna praca z reprezentantami ODN nad ofertą ośrodka dla nauczycieli, z której mogliby oni wynieść nowe inspiracje i kompetencje do wykorzystania w bardzo ważnej działalności, którą się na co dzień zajmują.

Dominujące modele działań edukacyjnych w szkołach podstawowych

W dalszej części fragmentu poświęconego sektorowi edukacji odwołujemy się do analizy stron internetowych wybranych szkół podstawowych w Ełku. Dokonując pewnego uproszczenia można powiedzieć, że na stronach www ełckich podstawówek ścierają się dwa podstawowe modele nauczania. Należy jednocześnie pamiętać, że opieramy się tu jedynie na uogólnieniach dotyczących treści stron internetowych, które stanowią specyficzne medium prezentowania szkolnej codzienności i które zawierają tylko wybór metod i działań obecnych w praktyce edukacyjnej placówki.

Pierwszy z modeli dostrzeżonych na stronach szkół podstawowych możemy nazwać konserwatywnym albo hierarchiczno-rywalizacyjnym. To model edukacyjny zakładający:

1. Hierarchiczny transfer i nastawienie na osiągnięcia z góry znanego celu.

Edukator dysponuje wiedzą i przelewa ją na edukowanego, który raczej nie stanowi aktywnego ogniwa procesu edukacyjnego, a jego sposób myślenia i doświadczenia są drugorzędne. Podstawowym zadaniem edukowanego jest nabyć wiedzę, którą posiada edukator – skopiować ją do swojego umysłu, niekoniecznie podzielić się z edukatorem swoimi odczuciami i stworzyć nową jakość na podstawie krytycznej refleksji. Inaczej mówiąc – jest to relacja silnie hierarchiczna

Edukacja jest tutaj nastawiona na osiągnięcie z góry znanego produktu końcowego: transfer wiedzy lub umiejętności rozumiany jako ich przyjęcie i akceptacja przez osobę edukowaną, która ma je odtworzyć (np. wyrecytować z pamięci wiersz) albo też wykonać świadectwo ich przyswojenia (np. stworzyć plakat na temat bezpiecznego internetu po wysłuchaniu pogadanki i obejrzeniu filmu na ten

[31] http://www.modn.elk.pl/formy/tematyka_szkolen.pdf
[32] http://olecko.wmodn.olsztyn.pl/wp-content/uploads/2016/09/oferta_olecko_16-17.pdf

temat albo wziąć udział w konkursie związanym z osobą goszczącą w szkole), choć zakłada się też często, że sama ekspozycja na pewne treści doprowadziła do ich przyswojenia np.:

- *Wszystkie te działania z pewnością przyczyniły się do utrwalenia zdrowych nawyków żywieniowych naszych uczniów, ale również wzmocniły integrację szkolnej społeczności. (..). Dzieciaki zrozumiały, że śniadanie jest bardzo ważnym posiłkiem rozpoczynającym dzień*[33].
- *Podczas występu śpiewano piosenki o zdrowiu oraz pięknie recytowano wiersze związane ze zdrowym stylem życia. Nie zabrakło również ciekawych strojów. Mamy nadzieję, że nasze przesłanie zachęciło wszystkich uczniów do dbałości o swoje zdrowie*[34].
- *W klasach I – VI przeprowadzone zostały pogadanki dotyczące szacunku do kobiet, które uświadomiły uczniom i uczennicom, jak ważne jest okazywanie szacunku swoim babciom, mamom oraz rówieśnikom*[35].

W niektórych przypadkach, jednak nie zawsze, zaleca się też wykorzystanie ściśle określonych i identycznych dla wszystkich środków wyrazu. Oczywiście czasem wydaje się to wynikać z chęci zapewnienia wspólnej płaszczyzny i porównywalności wysiłków uczniowskich. Oto przykłady:

- *Wybrane utwory zaśpiewali wspólnie z reprezentantami szkolnego chóru. Przy akompaniamencie pana Tomasza Sulimy popłynęły melodie „Roty", ‚Białego krzyża", pieśni „Wojenko, wojenko", „Przybyli ułani" i „Idą, idą leśni"*[36]
- *Praca plastyczna musi spełniać następujące warunki: - przedstawiać rodzinę ucznia lub jej część z książkami, - być wykonana na kartce z boku technicznego, - mieć format A3, - być wykonana kredkami lub techniką kolażu, - być estetycznie wykonana. Prace niespełniające warunków nie będą oceniane.*
- *Zadanie konkursowe polega na napisaniu bajki lub opowiadania (…) tekst pisany komputerowo, czcionka verdana, 12 pkt (…) Błędy orograficzne dyskwalifikują prace.*
- *Po wiersze do konkursu [recytatorskiego] uczeń zgłasza się do biblioteki. Wiersz może wybrać samodzielnie tylko spośród zestawu wierszy, które przygotowała biblioteka [podkreślone na czerwono w oryginale – przyp. FS].*

2. Rangowanie i ocenianie (zwykle indywidualnie) wykonawców i ich pracy

Ta cecha przejawia się szczególnie silnie w konkursach, bardzo licznie występujących w szkołach, a także innych formach ćwiczenia i sprawdzania mistrzowskiego wykonania zadania wedle zadanego wzoru. Przykładowo, biblioteka organizuje konkurs recytatorski, w którym

- *Do II etapu kwalifikują się uczniowie, którzy pięknie, bezbłędnie przeczytają tekst wiersza.*
- *Do III etapu kwalifikują się osoby, które pięknie, bezbłędnie wyrecytują wiersz*
- III etap odbywa się natomiast *z publicznością na korytarzu szkolnym, recytacja z mikrofonem*
- *Ogłoszenie wyników ma miejsce na tablicy ogłoszeń i stronie www.*

Tego typu wydarzenia nadają twórczości ucznia silnie rywalizacyjny charakter. Twórczość jest tu rozumiana jako indywidualny zasób, wymagający mistrzowskiego opanowania oraz umiejętności

[33] http://elk.wm.pl/397360,Sniadanie-daje-moc-w-SP-3.html#axzz4Q0JU7w4z
[34] http://www.sp5.elk.edu.pl/mala/wydarz2.htm
[35] http://www.sp5.elk.edu.pl/wydarzenia.htm
[36] http://www.sp4.elk.edu.pl/XI.pdf

publicznego zaprezentowania. Poza silną obecnością konkursów, o dużym nacisku na rywalizację i rangowanie w szkołach świadczy również to, że:

- także działania nieoparte na formule konkursowej zawierają nieraz liczne momenty rywalizacji, sprawdzania kandydatów do sławy i nagradzania, np.: *W podziękowaniu za przybycie gości dziewczęta i chłopcy z zerówki zaśpiewali śliczną piosenkę o zbliżających się Świętach, zaś Mikołaj wyróżnił najgrzeczniejsze dziecko dodatkowym podarunkiem; We wtorek uczniowie klas czwartych wykonywali wspólnie ćwiczenia sprawnościowe, rozszyfrowywali hasło i zespołowo śpiewali, by zdobyć nagrodę; od godziny 10.35 podczas przerw, grupa uczniów przepytywała swoich kolegów i koleżanki, nauczycieli oraz pracowników szkoły ze znajomości związków frazeologicznych i przysłów*;
- działania edukacyjne polegają często na sprawdzeniu wiedzy, także tej nienabytej wspólnie w szkole – certyfikowaniu kapitału kulturowego dzieci (umiejętności napisania ładnego opowiadania, pięknego recytowania, wystąpienia na scenie etc.);
- szkoły prezentują osiągnięcia wybitnych wychowanków, a czasem nawet szeregują ich, jak w przypadku zakładki „Gwiazdozbiór" na stronie SP nr 4, w której wymienione są imiona, nazwiska i klasy uczniów, którzy osiągnęli średnią ocen od 4,8 do 5,9, z podziałem na kategorie dziesiętne;
- udział w imprezach kulturalnych, i sportowych, akcjach charytatywnych, występach szkolnych jest w niektórych szkołach nagradzany określoną liczbą punktów w algorytmie wyliczającym ocenę z zachowania.

3. Moralizujący charakter nauczania

Ta cecha omawianego tu modelu wynika w zasadzie w dużej mierze z wcześniej opisanych cech. Co istotne, twórczość/sztuka stają się w tym kontekście instrumentem edukowania, promowania, wpajania pożądanych treści, np.:

- *Apel na temat zdrowia pt. „Żeby zdrowym być..." Uczniowie klasy III h, wspólnie z wychowawczynią Małgorzatą Popielarz, przygotowali krótkie przedstawienie teatralne, piosenki, wiersze, a także dobre rady, aby pokazać uczniom klas „0", I i II jak należy dbać o dobre samopoczucie i zdrowie. Na początku apelu Pani Małgosia przeprowadziła pogadankę z dziećmi na temat odpowiedniego odżywiania się i ubierania. Resztę rad uczniowie mogli już obejrzeć w przedstawieniu. Nie zabrakło w nim informacji na temat: - higieny osobistej i higieny jamy ustnej, - właściwego i racjonalnego sposobu odżywiania się, - znaczenia witamin w życiu człowieka, - aktywnych form spędzania wolnego czasu, gdzie uczniowie mieli okazję wspólnie zatańczyć zumbę.* (…)[37]
- *Nauczyciele podczas lekcjach wychowawczych i w czasie zajęć pozalekcyjnych omawiali zasady warunkujące bezpieczeństwo i jak żyć, by nie zagrażać innym. (…) W czasie przerw społeczność szkoły słuchała też muzyki F. Chopina.*[38]

Ważnym elementem jest też podkreślanie pozytywnych stanów emocjonalnych towarzyszących sytuacji edukacyjnej, a także wspólnoty odczuć i braku odmiennych zdań czy konfliktów (np. *Dzięki naszym wspaniałym pluszakom tego dnia wszystkim dopisywał dobry nastrój*).

[37] http://www.sp5.elk.edu.pl/mala/wydarz2.htm
[38] http://www.sp5.elk.edu.pl/wydarzenia.htm

Finał III edycji konkursu „Historia Polski słowem, pieśnią i pędzlem opowiedziana", który odbył się w listopadzie 2016 w siedzibie Muzeum Historycznego w Ełku. Uczniowie ełckich podstawówek śpiewali patriotyczne pieśni, recytowali wiersze i tworzyli patriotyczne prace plastyczne. Zdjęcie zaczerpnięte z ze strony Radia 5[39].

Warto zaznaczyć, że powyższy model, po pierwsze, można odnaleźć na stronach każdej ze szkół, ale w różnym natężeniu – w przypadku niektórych z nich jest on dominujący, w przypadku innych ma mniejsze znaczenie. Po drugie: jest to model zakorzeniony w wieloletnich przyzwyczajeniach oraz w architekturze szkolnej i sposobie organizacji jej pracy, dlatego nieraz zdarza się, że choć na poziomie planów i uzasadnień mówi się dużo np. o aktywnej roli ucznia w edukacji, rozwijaniu empatii czy kreatywności, to w przebiegu wydarzenia, w działaniach uczniów i tworzonych przez nich pracach widocznych w opisach i na zdjęciach, obecne są elementy nie w pełni realizujące te założenia, lecz bliskie raczej opisanemu wyżej modelowi hierarchiczno-rywalizacyjnemu.

Drugi model obecny na stronach szkół można nazwać innowacyjnym lub też aktywizująco-zespołowym. Edukacja prowadzona w jego duchu polega na:

1. Dwustronnej komunikacji: choć zdefiniowane są w nim role edukatora i edukowanego i granice między nimi, to bardzo ważne są odczucia i sposób myślenia tego ostatniego, którego traktuje się jako aktywny podmiot edukacji, współkształtujący jej przebieg.
2. Twórczym charakterze działania, którego celem nie jest osiągnięcie z góry założonego i zawsze podobnego efektu, lecz raczej rozwijanie umiejętności wykorzystania różnych narzędzi intelektualnych i środków wyrazu dla tworzenia różnych efektów oraz dyskutowania nad tymi różnicami. Twórcze myślenie wspiera też nieraz interdyscyplinarność działań – łączenie wiedzy i umiejętności z różnych obszarów.
3. Pracy w grupie, wspólnym dążeniu do osiągnięcia sukcesu jako efektu współpracy i komplementarności potencjałów różnych uczniów, niehierarchicznym podziale ról i zadań odwołującym się do potencjału każdej z osób oraz ich synergii na poziomie zespołu.

[39] http://radio5.com.pl/patriotyczne-wiersze-piesni-i-prace-plastyczne/

Spora część działań opisywanych na stronach szkół nie realizuje w/w modelu w pełni, lecz raczej uzupełnia nim działania prowadzone w duchu pierwszego z opisanych modeli nauczania albo próbuje połączyć oba modele ze sobą. I tak na przykład, gdy chodzi o pierwszy z powyższych postulatów, pogadanki i prelekcje uzupełnia się następnie rozmową z uczniami albo – jak w projekcie „Ściana marzeń" realizowanym w szkołach przez Stowarzyszenie Alternatywa – podzieleniem się ze sobą swoimi pragnieniami i pomysłami i współtworzeniem tytułowej ściany.

Pogadanka, a następnie – tworzenie „ściany marzeń" w SP nr 3. Zdjęcia zaczerpnięte ze strony internetowej szkoły[40].

Na stronach niektórych szkół pojawiają się też wskazania na rozmaite aspekty komunikacji z dzieckiem i sugestie, aby taka komunikacja nie przebiegała jednokierunkowo i obejmowała intensywne wsłuchiwanie się w sposób myślenia dziecka, a także na wykorzystywanie sztuki jako narzędzia takiej komunikacji, jak np. w następujących poradach dla rodziców:

> Na początek dobry przepis dla rodzica: poświęć 40 proc. uwagi na przyglądanie się swojemu dziecku, 40 proc. na słuchanie, 15 proc. na pytania, 5 proc. na pouczanie. (…) Nie ma lepszej zabawy niż teatr, zwłaszcza w domu. Wystarczy do tego kawałek tkaniny (koc, zasłona), kij, dwa krzesła i już możemy wystawiać sztukę (…) Mniej przepytywań, więcej miłych sytuacji przeżywanych wspólnie. Dzieci mówią, gdy spędzasz z nim czas[41].

Jeśli chodzi o twórczy charakter działania, po pierwsze, usiłuje się wprowadzać innowacyjne środki pracy, np. w przypadku plac plastycznych w niektórych z placówek tworzy się mapy zapachowe, prezentacje multimedialne czy znaki graficzne[42]. Po drugie, w niektórych szkołach pojawiają się cenne starania na rzecz integrowania treści z różnych przedmiotów, np. uczniowie zajmują się problemem globalnej współzależności ludzi oraz ich różnorodności kolejno na każdym przedmiocie w ramach „Tygodnia globalnego"[43] albo analizują wyniki eksperymentów chemicznych na matematyce i ilustrują je wykresami na informatyce[44].

Z kolei trzeci z postulatów typowych dla modelu aktywizująco-zespołowego wyraża się np. w realizowaniu zadań konkursowych w grupie, a nie indywidualnie czy w projektach takich, jak „Szkoła

[40] http://sp3.elk.edu.pl/wydarzenia/z-zycia-szkoly.htm
[41] http://www.sp5.elk.edu.pl/mala/prop.pdf
[42] http://www.sp4.elk.edu.pl/XI.pdf
[43] http://www.sp4.elk.edu.pl/XI.pdf
[44] http://www.sp4.elk.edu.pl/X.pdf

współpracy", do którego wrócimy w dalszej części tekstu. Ten aspekt wydaje się jednak szczególnie słabo obecny w informacjach zamieszczanych na stronach, w których uczniowie najczęściej funkcjonują albo jako masa, albo jako wyróżnione jednostki i ich indywidualne sukcesy. Szczególnie rzadkie w działaniach szkolnych opisywanych na stronach internetowych jest też dopuszczanie do ścierania się wizji i konfliktu jako zjawiska, które nie musi być nieprzyjemne lub destrukcyjne, lecz być świadectwem różnorodności uczniów i ich idei, życia pulsującego w społeczności oraz narzędziem twórczego działania i wypracowywania nowych rozwiązań.

W kontekście omówionych wyżej modeli nauczania wydarzeniem o nieprzeciętnej formule wydaje się konkurs aleMĄDRALE, zrealizowany w 2016 roku przy udziale wszystkich szkół podstawowych w Ełku[45]. Choć był on działaniem rywalizacyjnym, to w kontrze do opisanego wcześniej modelu konserwatywnego:

- polegał w dużej mierze na pracy zespołowej (i rywalizacji z innymi zespołami);
- nie zakładał szczególnego przygotowania, wykonania „dzieła" przed konkursem i wysłania go do oceny;
- integrował ze sobą różne dziedziny, a uczestnicy brali udział w modułach: artystycznym, technicznym, medycznym, porządkowym, muzycznym oraz zadaniu na kreatywność;
- opierał się na wykorzystaniu wiedzy zdobywanej wcześniej na warsztatach zorganizowanych poza szkołą, przez partnerów – Park Naukowo-Technologiczny, Centrum Edukacji Ekologicznej, Szkołę Muzyczną i Muzeum Historyczne;
- polegał na twórczym wykonaniu zadania, nie zakładał istnienia jednej poprawnej drogi do osiągnięcia celu, a już w szczególności w – module „zadanie na kreatywność" (na marginesie można wspomnieć, że było to zadanie, z którym nie poradziła sobie ostatecznie żadna z drużyn).

Ełckie placówki oświatowe zgłosiły też w ostatnich latach szereg innowacji pedagogicznych do rejestru tworzonego przez Kuratorium Oświaty w Olsztynie. Szczególnie aktywne na tym polu wydają się następujące placówki: Szkoła Podstawowa nr 2, wprowadzająca m. in. innowacje w zakresie informatyki i matematyki, a także dwie placówki, które mieliśmy okazję odwiedzić, wprowadzające innowacje obejmujące także edukację kulturową:

- Miejskie Przedszkole „Perełka" im. Jana Brzechwy, które zgłasza co roku po kilka tego typu projektów. W przeszłości zrealizowano w nim m. in. projekt „Pomysłownik – zajęcia plastyczno-techniczno-kulinarne", a w roku szkolnym 2015-16 – „Kreatywni – i ty możesz być artystą – czyli jak rozwijać ekspresję twórczą przedszkolaków" oraz Przedszkolne studio tańca – zajęcia taneczno-ruchowe dla dzieci w wieku przedszkolnym";
- Szkoła Podstawowa nr 4, która w 2015 roku zgłosiła projekt „Terapia przez kreację wizualną w podejściu systemowym jako forma pomocy dziecku z zaburzeniami zachowania".

Tego typu zabiegi, jak opisane powyżej, wydają się stanowić bardzo ważną, choć raczej mniejszościową kategorię działań edukacyjnych obecnych na stronach ełckich. Wydaje się jednak, że warto byłoby zwrócić na nie szczególną uwagę w kontekście BMK w dwóch rolach. Po pierwsze – warsztaty dla uczestników programu z tego miasta w 2017 roku poświęcić tematowi metod i filozofii nauczania oraz ich aspektom wymienionym wyżej, z odniesieniem do codziennej praktyki edukacyjnej nauczycieli w Ełku. Po drugie – stworzyć okazję dla zaprezentowania swoich działań szczególnie

[45] http://elk24.pl/info/alemadrale-z-elckich-szkol.14730.html,

aktywnym podmiotom, prowadzącym wspomniane wyżej innowacyjne zajęcia, dyskusji na ich temat oraz pracy warsztatowej poświęconej temu, czy i w jakiej formie warto byłoby je upowszechnić w innych placówkach jako działania systemowe.

Do tematu metod pracy edukacyjnej będziemy powracać w dalszej części opracowania, w kontekście zajęć bliskich edukacji kulturowej oraz współpracy szkoły z innymi podmiotami.

Kultura i edukacja kulturalna w statutach i programach wychowawczych szkół podstawowych

W statutach szkół podstawowych i ich programach wychowawczych słowo „kultura" występuje raczej w kontekście kultury osobistej, bycia kulturalnym i kultury słowa niż w nawiązaniu do edukacji kulturowej. Sporadycznie jest też mowa o zachęceniu uczniów do aktywnego uczestniczenia w kulturze oraz o kształtowaniu przez szkołę tożsamości kulturowej (utożsamianej raczej z tożsamością historyczną i narodową) i poszanowania dla innych kultur, a czasem także – o zaspokajaniu potrzeb kulturalnych lub kształtowaniu nawyku uczestniczenia w kulturze.

W przypadku niektórych szkół nieco więcej miejsca poświęca się kulturze w programach wychowawczych, ale sytuując ją w bardzo różnej roli.

W koncepcji pracy SP nr 2 jako jednym z 12 celów, które stawia sobie szkoła, jest *Propagowanie edukacji kulturalnej-rozwijanie zainteresowań artystycznych dzieci*[46], a w innych miejscach kładzie się nacisk na współpracę szkoły z innymi instytucjami.

W programie SP nr 3 jedną z czternastu propozycji ramowej tematyki działań wychowawczych w klasach 1-6 jest *Edukacja obywatelska, kulturalna, dziedzictwo kulturowe w regionie*. Pod tym hasłem kryją się jednak takie zadania, jak: *wpajanie szacunku dla tradycji, historii, symboli narodowych*; *uczenie właściwego zachowania wobec symboli narodowych*; *rozwijanie postaw patriotycznych*; *rozwijanie samorządności* czy *wdrażanie do aktywnego uczestnictwa w życiu szkoły*. Ostatnie z zadań nosi nazwę *Moje miasto, moja okolica, mój region*, a jego realizacja ma przybierać takie formy, jak *wycieczki, głośne czytanie legend, konkursy, wystawy, oglądanie filmów, organizowanie spotkań z twórcami ludowymi i ciekawymi ludźmi regionu, wyjścia do muzeów*. Z kolei wśród kryteriów oceniania sukcesu w realizacji całego punktu jedyne, które może mieć coś wspólnego z edukacją kulturową i dziedzictwem brzmi następująco: *uczeń szanuje tradycje narodowe i zna historię swojego kraju*[47].

W przypadku SP nr 4 kultura zajmuje znacznie istotniejsze miejsce w programie wychowawczym niż w innych szkołach: jednym z sześciu działów jest mianowicie *przygotowanie do uczestnictwa w kulturze*. Pod tym pojęciem kryją się zajęcia artystyczne (cykliczna współpraca ze szkołą muzyczną, współpraca z teatrem, chór szkolny), kontakt ze sztuką i instytucjami kultury (wycieczki do dużych ośrodków, wyjścia do kina, wspólne oglądanie nagrań), konkursy i prezentacja prac uczniów, ale również zajęcia dramowe, spotkania z aktorami, *organizowanie zajęć służących wyrabianiu umiejętności spostrzegania, oceniania i przeżywania, rozumienia piękna w sztuce, literaturze i muzyce*, *wdrażanie do praktycznego stosowania zasad estetyki w życiu codziennym* czy *rozwijanie w*

[46] http://www.sp2.miasto.elk.pl/images/stories/dokumentyszkoly/102.rtf
[47] http://sp3.elk.edu.pl/dokumenty_szkolne/program-wychowawczy-sp3-elk.pdf

uczniach postaw ciekawości, otwartości, poszanowania swojej i innych kultur. Na podstawie analizy strony internetowej można powiedzieć, że kultura i edukacja kulturowa wydają się w SP nr 4 obecne w ponadprzeciętnym wymiarze, podobnie jak omówiony wcześniej innowacyjny model edukacji. W szkole wykorzystuje się też m. in. arteterapię, a także pracuje nad samą architekturą przestrzeni szkolnej, np. poprzez udostępnienie w niej rozmaitych atrakcyjnych urządzeń służących eksperymentom naukowym, przeznaczonych do samodzielnego używania w wybranym przez siebie momencie, np. w trakcie przerw[48].

Dwie ostatnie wyżej wymienione szkoły (SP nr 3 i SP nr 4) mają też tytuł *Szkoły uczącej się* – biorą udział w projekcie CEO o tej samej nazwie[49].

Konteksty / tematy i ogólna rola kultury i sztuki w życiu szkoły

W informacjach o wydarzeniach z życia szkoły prezentowanych na stronach www, szczególnych lekcjach i programach edukacyjnych często powtarzają się podobne tematy, w szczególności:

- zdrowe żywienie i aktywność fizyczna, zdrowy styl życia;
- bezpieczeństwo drogowe, pojawiające się nie tylko jako osobny temat, ale doklejane do innych zdarzeń, np. w relacji na temat projektu dotyczącym czytelnictwa dowiadujemy się, że *Na koniec zajęć każde dziecko otrzymało naklejkę odblaskową w celu poprawienia swojej widoczności i zachowania bezpieczeństwa na drodze*, a w informacji o przyjęciu pierwszaków czytamy: *Zanim jednak zostali pasowani na uczniów, musieli wykonać przygotowane dla nich zadania. Dotyczyły one bezpieczeństwa na drodze;*
- bezpieczeństwo internetowe, np. obchody *Dnia Bezpiecznego Internetu;*
- ekologia – w Ełku szczególnie obecna za sprawą Centrum Edukacji Ekologiczne;
- działania i akcje charytatywne różnego rodzaju (w tym także takie obejmujące tworzenie prac plastycznych przez dzieci i ich sprzedaż);
- celebrowanie cyklicznych elementów kalendarza oraz życia szkoły.

Na stronach nie znajdziemy wielu informacji o edukacji kulturowej i wydarzeniach mających ją realizować, natomiast w kontekście powyższych i innych tematów wielokrotnie pojawia się wątek twórczości dzieci. Najczęściej pełni ona następujące role:

1. **Przedmiot konkursów i wystaw**

Niezwykle popularną formą edukacji, w której wyraźnie pojawia się wątek kultury i sztuki, są konkursy, zarówno te odbywające się w jednej ze szkół, jak i ogólnomiejskie, powiatowe, wojewódzkie czy krajowe. Na stronie każdej ze szkół można zwykle naliczyć od kilkunastu do kilkudziesięciu, a czasem ponad stu takich konkursów, a informacje o nich należą do najczęściej prezentowanych wątków. Konkurs na pracę na zadany temat, często stawiającą jakąś tezę lub ilustrującą wiedzę i przekonania, które usiłowano wpoić uczniom, jest formą dobrze wpisującą się w model nauczania polegającego na transferze wiedzy od edukatora do edukowanego oraz rangowaniu umiejętności uczniów. Choć ocenianie dzieci jest jednym z głównych czynności realizowanych przez szkołę, to ciekawe wydaje się to, jak silnie dotyczy ono właśnie sztuki, twórczości i jej prezentacji.

[48] http://sp4elk.bip.gov.pl/fobjects/download/130657/program_wychowawczy-pdf.html
[49] https://sus.ceo.org.pl

Konkursy i publiczne prezentacje prac uczniów polegają szczególnie często na recytowaniu (np. Międzyszkolnym Konkursie Recytatorski pod patronatem Prezydenta Ełku „Jesień w poezji dziecięcej oraz wybrane utwory M. Konopnickiej”, Powiatowy Konkurs Recytatorski i Wokalnym w ramach obchodów XV Dnia Papieskiego "Jan Paweł II - Patron Rodziny" i wiele innych) lub wykonaniu pracy plastycznej na zadany temat (np. nawiązującej do historii Polski oraz bohaterów narodowych i wybitnych postaci w trakcie Międzyszkolnego Konkursu „Historia Polski słowem, pieśnią i pędzlem opowiedziana”) albo pracy tekstowej.

Ich motywy przewodnie są bardzo podobne do tych, które ogólnie przewijają się w szkolnych aktualnościach:

- cykliczne elementy kalendarza (np. Międzyszkolny Konkurs Plastyczny „Barwy jesieni", konkurs plastyczny „Zaprzęg św. Mikołaja" zorganizowany przez ECK);
- wątki religijne (np. Miejski Konkurs Plastyczny „Pomagam innym – spełniam uczynki miłosierdzia”, XVIII Diecezjalny Konkurs "Jan Paweł II - święty naszych czasów");
- patriotyzm (np. „Szkolny festiwal piosenki i pieśni patriotycznej”);
- ekologia (np. XII Międzyszkolny Konkurs Ekologiczny "Dobre rady na odpady", Ogólnopolski Konkurs „Eko – krzyżówka”);
- literatura, czytelnictwo i ortografia, czasem łączone z plastyką (np. Międzyszkolny Konkurs Bajkowa Kukiełka „Ulubiona postać z bajki Marii Konopnickiej");
- bezpieczeństwo, zwłaszcza bezpieczne zachowania w Internecie;
- rzadziej – specyficzny temat nauczania (np. Międzyszkolny Konkurs Plastyczny „Życie w wodach jezior, mórz i oceanów”).

W kontekście BMK szansą dla projektów realizowanych w programie jest wprowadzenie nowych form oraz nowych wątków tematycznych, poszerzające zakres typowych sposobów pracy i typowych zainteresowań szkół. Można też jednak wyobrazić sobie działania, które

- wprowadzają innowacyjne pomysły i metody do wyżej wymienionych, szczególnie lubianych przez szkoły tematów, wykorzystując je jako punkt wyjścia i sposób na zawiązanie partnerstwa;
- wprowadzają innowację do bardzo powtarzalnych formuł stosowanych w konkursach (np. tej polegającej na tworzeniu i nadsyłaniu prac przez uczniów) i bardzo powtarzalnego charakteru prac, który powstaje efekcie ich zastosowania. Warta przepracowania wydaje się sama formuła konkursu polegającego na indywidualnym rangowaniu oraz ocenie stopnia realizowania zadanego wzorca raczej niż krytycznej refleksji nad tematem oraz testowaniu różnych środków wyrazu. Przykładem podejmowania takich prób jest wspomniany już wcześniej konkurs aleMĄDRALE.

Prace przygotowane przez uczniów Sportowej Szkoły Podstawowej w Ełku przy okazji konkursu „Historia Polski pędzlem malowana"; zwycięskie prace eksponowano w Muzeum Historycznym w Ełku. Zdjęcia ze strony Zespołu Szkół Sportowych[50].

2. **Wykonywanie prostych prac plastycznych na zadany temat lub jako zwieńczenie innej formy edukacyjnej (np. pogadanki czy wspólnego czytania).**

Prace plastyczne to często element „przerabiania" treści lekcji lub wydarzeń szczególnych oraz ich ilustrowania. Przykładowo, kiedy w szkole organizowany jest Tydzień Bezpieczeństwa – należy wykonać pracę plastyczną obrazującą zagrożenia czyhające w Internecie lub zachęcającą innych uczniów do bezpiecznego surfowania; kiedy odbywają się obchody 1050. Rocznicy chrztu Polski – należy wykonać pracę do haseł „Tu wszystko się zaczęło…", „U źródeł Polski…", „Zadziwiające losy Polski" itp.; kiedy odbywa się akcja poświęcona problemowi przemocy wobec kobiet – uczniowie tworzą plakaty dotyczące przeciwdziałania przemocy (a przy okazji organizuje się rodzaj konkursu i wybiera „białych rycerzy", czyli *chłopców, który odznacza się wysoką kulturą osobistą wobec kobiet w szkole*, których odznacza się następnie w hali widowiskowo-sportowej[51]).

[50] http://zss.elk.pl/news.php?rowstart=22
[51] http://www.sp5.elk.edu.pl/wydarzenia.htm

Laureaci tytułu „Białego Rycerza na tle wykonanych przez uczniów plakatów ilustrujących hasło „Rodzina wolna od przemocy", wykonanych po pogadankach zrealizowanych w ramach udziału w akcji „Biała Wstążka". Zdjęcia zaczerpnięte ze strony SP nr 5[52].

3. Apele, święta, pasowanie na ucznia etc.: jako mniej lub bardziej rozbudowana „część artystyczna" lub też tego typu część dodana do wydarzeń poza szkołą.

Twórczość uczniowska to nieodłączny element gali, apeli i innych uroczystości szkolnych. Pełni w nich głównie rolę ozdobnika (*spotkanie upiększył występ*), relaksującego dodatku (*a teraz czas na część artystyczną / znaleźliśmy też chwilę na kontakt z kulturą*) lub prezentowania i utrwalania otrzymanej wiedzy i nakazów (np. moralizujące przedstawienie na temat zdrowego żywienia przygotowywane przecz uczniów).

4. Zajęcia pozalekcyjne i zespoły artystyczne

W prawie każdej ze szkół znajdziemy koła zainteresowań i/lub inne zajęcia dodatkowe wpisujące się w edukację artystyczną, takie jak zajęcia plastyczne, muzyczne, teatralne itp. Zazwyczaj informacje na ich temat na stronach www są dość skąpe, dlatego nie omawiamy ich bardziej szczegółowo, ale w dalszej części opracowania omówimy te zajęcia pozalekcyjne, które same szkoły uznają za swoje flagowe przedsięwzięcia. Przy szkołach działają też często zespoły artystyczne, np. chóry, grupy teatralne czy grupy taneczne.

[52] http://www.sp5.elk.edu.pl/wydarzenia.htm

Na szczególną uwagę zasługują zajęcia nawiązujące do sztuki, ale wykraczające poza edukację artystyczną oraz podział dziedzinowy, takie jak „Twarzą w twarz…. Z rolami w szkole”, realizowane w SP nr 4 jako innowacja dydaktyczna

5. Idziemy na kulturę: współpraca z instytucjami kultury i jej formy

Szkoły podstawowe w Ełku wyraźnie nie zamykają się w swoich murach i często realizują zajęcia poza szkołą, a instytucje kultury są jednym z celów tego typu wypraw. Jeśli chodzi o instytucje poza Ełkiem – strony internetowe sugerują, że jest to raczej współpraca okazjonalna i polegająca na złożeniu w nich wizyty, a także – że tego typu instytucje niekoniecznie na pierwszym planie trakcie wypraw do dalszych miejscowości, np. celem wizyty w Olsztynie jest nie Teatr Jaracza lub nie tylko on, ale nieraz raczej np. planetarium, a w Warszawie – raczej Zoo, Centrum Nauki Kopernik, Starówka i McDonald’s niż galerie czy muzea sztuki. Natomiast współpraca z instytucjami ełckimi, jest nie tylko częstsza, ale i przybiera bardziej zróżnicowane formy. Z uwagi na szczególne znaczenie tego aspektu dla programu BMK poświęcimy mu więcej miejsca w innym fragmencie raportu („Współpraca szkół z innymi podmiotami”).

Podsumowując cały powyższy fragment możemy powiedzieć, że twórczość dziecięca oraz kontakt ze sztuką i jej uprawianie rzadko wydają się w szkołach podstawowych celem samym w sobie, przedmiotem dyskusji lub narzędziem rozwoju relacji międzyludzkich, najczęściej natomiast są instrumentalizowane w roli świadectwa szkolnych osiągnięć, ilustracji tezy przyjętej w trakcie lekcji, ozdoby wspólnotowych rytuałów i ich oficjalnego przekazu lub pełnią rolę elementu szkolnej wycieczki. W kontekście programu BMK cenne mogłoby być zorganizowanie zajęć dotyczących edukacji poprzez sztukę, które wskazałyby na możliwość wzbogacenia wachlarza ról i form przyjmowanych przez twórczość dzieci.

Czym chwalą się szkoły: zajęcia zgłaszane w programie „Szkoły Odkrywców Talentów

Jeszcze jednym źródłem danych o sposobie myślenia szkół o edukacji oraz jej najczęściej występujących formach i dziedzinach mogą być informacje o przedsięwzięciach rozwijających talenty dzieci i młodzieży, składane przez większość ełckich placówek przedszkolnych i szkolnych w programie „Szkoły Odkrywców Talentów” Ośrodka Rozwoju Edukacji[53]. W tym programie szkoły same decydują, którymi działaniami edukacyjnymi, rozwijającymi dziecięce talenty szczególnie warto się pochwalić. Poniższa tabela zawiera wykaz takich przedsięwzięć zgłoszonych przez szkoły podstawowe, gimnazjalne oraz średnie z Ełku, które uporządkowaliśmy w kategorie wskazujące na obszar i przedmiot.

Szkoła	**Główny obszar**	**Przedmiot, do którego odsyłają dane zajęcia**	**Tytuł zajęć**
SP nr 2	Działalność społeczna	charytatywność	Szkolny Klub Wolontariusza
	Edukacja artystyczna	muzyka, literatura, fotografia	Mazury sercem malowane

[53] https://www.ore.edu.pl/uczen-zdolny-spe/odkrywamy-talenty-spe/mapy-sot-mot?id=6096

	Edukacja artystyczna / informatyczna	fotografia, komiks, grafika	Zajęcia informatyczno-edukacyjne Dizajniacy
	Edukacja artystyczna	taniec, śpiew	Zajęcia taneczne i wokalne
	Edukacja artystyczna	teatr, sztuki plastyczne	Zajęcia plastyczne i teatralne
SP nr 3	Koła przedmiotowe	języki obce	Koło języka angielskiego
	Koła przedmiotowe	matematyka	Koło matematyczne „Liczydełko”
	Zajęcia sportowe	sport	UKS TRÓJKA – sport, rekreacja, wypoczynek
	Działalność społeczna	charytatywność	Szkolne Koło Caritas
SP nr 4	Koła przedmiotowe	przyroda, ekologia	Koło ekologiczne
	Koła przedmiotowe	język polski	Koło Młodych Polonistów
	Edukacja artystyczna	śpiew	Chór Śpiewającej Polski
	Zajęcia sportowe	sport	Zajęcia sportowe - piłka siatkowa
	Edukacja artystyczna	taniec, śpiew, muzyka, teatr	Świat należy do dzieci
SP nr 5	Działalność społeczna	charytatywność	Szkolne Koło Caritas
	Edukacja artystyczna	taniec	Koło taneczne Dzieciaki z Piątki
	Koła przedmiotowe	matematyka	Koło matematyczne
	Zajęcia sportowe	sport	UKS - sport, rekreacja, wychowanie
	Koła przedmiotowe	przyroda, ekologia	Koło Ekologiczne Młodzi Ekolodzy z Piątki
SP nr 7	Koła przedmiotowe	historia	Koło historyczne
	Zajęcia sportowe	sport	Przygotowanie uczniów do zawodów sportowych – piłka nożna
	Edukacja artystyczna	śpiew	Szkolna Grupa Artystyczna
SP nr 9	Koła przedmiotowe	matematyka	Kółko matematyczne dla uczniów uzdolnionych
	Edukacja artystyczna	teatr	Zajęcia teatralne Little Mouse
	Zajęcia sportowe	sport	Zajęcia sportowe tenisa stołowego
	Edukacja artystyczna	teatr	Scena należy do nas
	Koła przedmiotowe	przyroda, ekologia	Koło przyrodnicze
SP nr 6	Edukacja artystyczna	taniec	Zespół taneczny „Arabeski” i taneczno-gimnastyczny „Fair Play”
	Edukacja artystyczna	śpiew	Grupa muzyczno-wokalna
	Zajęcia sportowe	sport	Tenis stołowy
	Działalność społeczna	charytatywność	Szkolny Klub Wolontariatu „Pomocna dłoń”
	Koła przedmiotowe	matematyka	Potyczki matematyczne
GIM nr 1	Działalność społeczna	wolontariat	Szkolny wolontariat
	Edukacja artystyczna	teatr	Warsztaty teatralne
	Koła zainteresowań	dziennikarstwo	Koło dziennikarskie
	Edukacja artystyczna	Śpiew, muzyka	Zajęcia wokalne - zespół "Pryma"
	Koła przedmiotowe	języki obce	Zajęcia rozwijające zainteresowania z języka niemieckiego
GIM nr 2	Koła przedmiotowe	język polski	Z bykami za rogi
	Zajęcia sportowe	sport	Nie myl koszyka z koszem
	Koła zainteresowań	dziennikarstwo	Dobry bajer w Bayer FM
GI	Edukacja artystyczna	muzyka	Chór Canzonetta

M nr 4	Działalność społeczna	samorząd	Samorząd Uczniowski
	Zajęcia sportowe	sport	Szkolny Klub Siatkarki
	Działalność społeczna	charytatywność	Szkolne Koło Caritas
LO przy ZSS	Działalność społeczna	charytatywność	Szkolne Koło Caritas
	Edukacja artystyczna	śpiew, muzyka	Grupa wokalno-muzyczna
	Zajęcia sportowe	sport	Piłka Siatkowa
	Zajęcia sportowe	sport	Piłka nożna

Analiza danych zawartych w powyższej tabeli oraz opisów zajęć zamieszczonych przez ich autorów na stronie ORE pozwala wyciągnąć następujące wnioski.

Po pierwsze, w każdej szkole organizowane są rozmaite zajęcia pozalekcyjne, w które liczni nauczyciele wkładają dużo pracy. W kontekście BMK – być może warto, aby partnerzy z sektora kultury i NGO startujący w konkursach nawiązywali kontakt z osobami prowadzącymi takie zajęcia, tak by projekt mógł służyć także rozwinięciu prowadzonej już działalności, wprowadzeniu do niej innowacji i intensywniejszej współpracy z otoczeniem, zwłaszcza że w wielu wypadkach mogłaby ona zwiększyć wartość edukacji prowadzonej przez szkoły, o czym będzie jeszcze mowa poniżej.

Po drugie, rodzaje zajęć są dość powtarzalne – bardzo niewiele jest takich zajęć, dla których trudno byłoby znaleźć odpowiednik w innej szkole. Ta powtarzalność przejawia się też na poziomie niektórych opisów – np. działania wolontariackie częściowo opisywane są przez różne placówki przy użyciu tej samej formułki („Szkolny Klub Wolontariusza w naszej szkole tworzą uczniowie o dobrych sercach, niosący pomoc…"). Łącząc podobne zajęcia w kategorie można zauważyć, że dominują liczebnie dwa ich rodzaje: edukacja artystyczna, często łączona z prowadzeniem uczniowskich zespołów artystycznych oraz koła przedmiotowe i zainteresowań. Trzecia kategoria zajęć, którymi chwalą się szkoły, to zajęcia sportowe, a czwarte – aktywność społeczna czy obywatelska, na którą składają się głównie wolontariat i działania charytatywne.

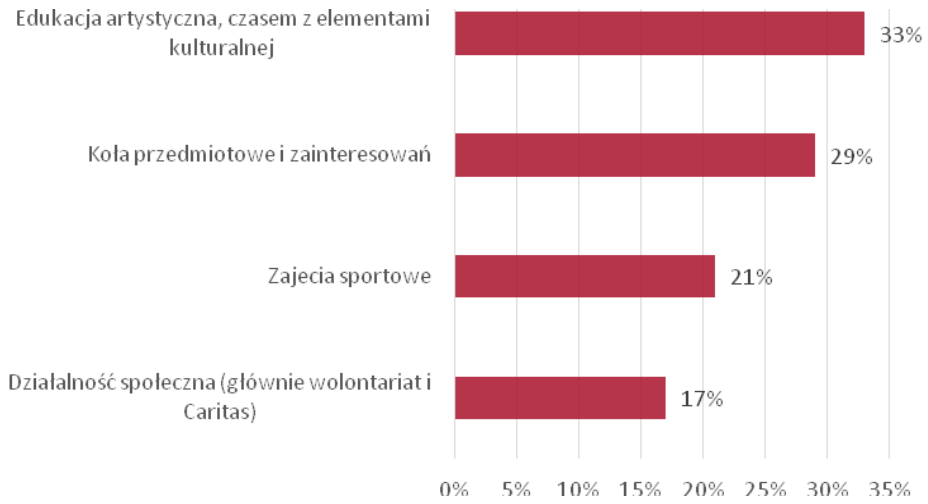

Ogólne rodzaje zajęć zgłoszonych w programie „Szkoła Odkrywców Talentów" przez szkoły podstawowe, gimnazjalne i średnie z Ełku. Procenty nie sumują się do stu, ponieważ niektóre zajęcia obejmują więcej niż jedną dziedzinę.

Jeśli skategoryzować zajęcia, którymi chwalą się szkoły, według ich przedmiotu, wówczas zróżnicowanie jest większe: wśród zajęć z edukacji artystycznej najczęściej pojawiają się śpiew, muzyka, teatr i taniec, a wśród kół przedmiotowych i zainteresowań – matematyka, a następnie język polski / literatura / dziennikarstwo oraz przyroda i ekologia. Inne obszary pojawiają się niezwykle rzadko. Tylko w jednej szkole zajęcia zgłoszone do „Szkół Odkrywców Talentów" dotyczyły fotografii, grafiki komputerowej i komiksu. Również w jednym przypadku pojawiło się połączenie teatru i sztuk wizualnych. Jedna ze szkół wśród swoich zgłoszeń umieściła samorząd uczniowski, a inna – koło historyczne.

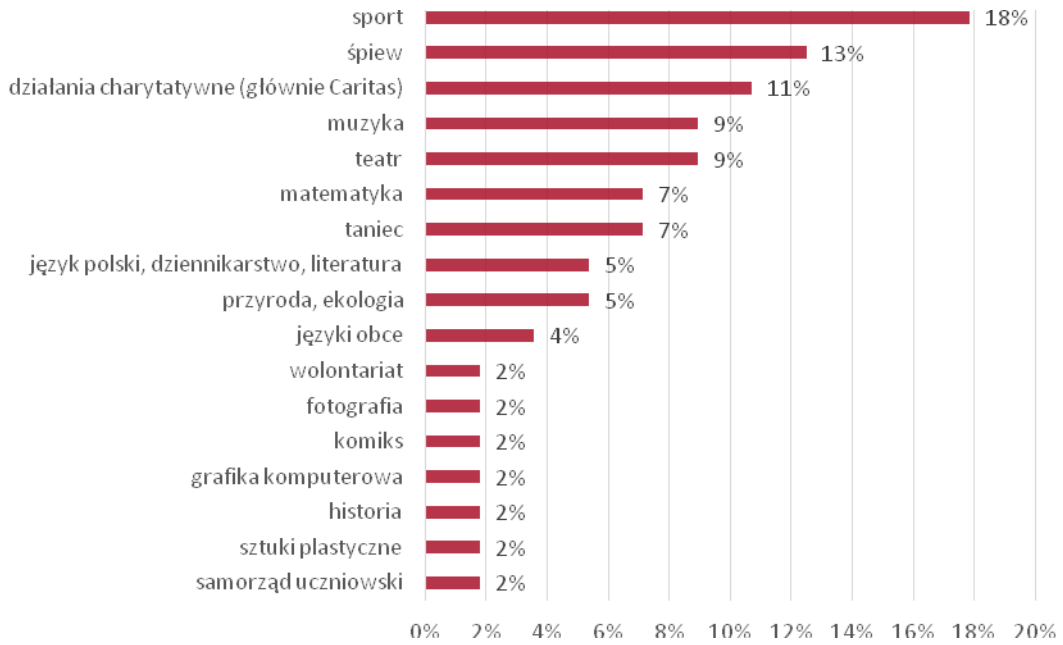

Dziedziny zajęć zgłoszonych w programie „Szkoła Odkrywców Talentów" przez szkoły podstawowe, gimnazjalne i średnie z Ełku. Procenty nie sumują się do stu, ponieważ niektóre zajęcia obejmują więcej niż jedną dziedzinę.

Wyniki przedstawione na dwóch omówionych wyżej wykresach sugerują, że ełccy edukatorzy mogliby być zainteresowani rozwinięciem swoich kompetencji np. w dziedzinie nowych mediów, sztuki współczesnej, street artu, sztuki publicznej, animacji kulturowej, pracy z pamięcią, a także różnych innych dziedzin potencjalnie interesujących dla młodych ludzi, których nie ma w powyższym zestawieniu. Wśród zajęć związanych ze sztuką zgłoszonych przez szkoły zdecydowanie dominują zajęcia plastyczne i muzyczne oraz polegające na przygotowywaniu występów. Tylko w jednej szkole (SP nr 4) wskazano na zajęcia dotyczące krytycznego odbioru tekstów kultury i to pochodzących z różnych dziedzin (literatura, film, teatr, malarstwo). Także tego typu wymiar edukacji kulturowej mógłby być wart rozwinięcia w trakcie warsztatów i projektów w BMK w 2017 roku. Generalnie w szkołach mocno dominuje nastawienie raczej na edukację artystyczną raczej niż kulturową lub kulturalną.

Po trzecie, w opisach zajęć zgłoszonych przez ełckie szkoły można dostrzec silną koncentrację na definiowaniu ich sensu i sukcesu przez pryzmat nagród uzyskiwanych przez uczniów. Zajęcia często polegają na przygotowaniu uczniów do konkursów, a ponad połowa z nich jako swoje osiągnięcie wymienia rozliczne nagrody i miejsca na podium, a czasami także uświetnianie gal i uroczystości szkolnych, np.:

Program [koła matematycznego] służy rozwijaniu umiejętności i poszerzaniu wiedzy, przygotowaniu uczniów do udziału w olimpiadzie i innych konkursach.

22.09.13 r. I WOJEWÓDZKI TURNIEJ KLASYFIKACYJNY MŁODZIKÓW w LIDZBARKU WARMIŃSKIM 3 miejsce w kategorii młodziczka 12.10.13 r. I WOJEWÓDZKI TURNIEJ KLASYFIKACYJNY ŻAKÓW w KĘTRZYNIE 5 miejsce. 11.11.13 r. II WOJEWÓDZKI TURNIEJ KLASYFIKACYJNY MŁODZIKÓW w LIDZBARKU WARMIŃSKIM 5 miejsce w kat. młodziczka, 7 miejsce w kat. młodzik. 24.11.13 r. KĘTRZYN MEMORIAŁ MARTY KOMOR turniej międzywojewódzki w kategoriach wiekowych. 3 Miejsce kat. skrzat, 4 miejsce w kat. żak, 2 miejsce kat. młodzik, 4 miejsce kat. młodziczka 29.11.13 r. Ełk DRUŻYNOWE MISTRZOSTWA EŁKU SZKÓŁ PODSTAWOWYCH DZIEWCZĄT I CHŁOPCÓW S Z S SP 9 w Ełku zajęła 1 miejsce.

Zajęcia służą rozwijaniu umiejętności śpiewania, zarówno solowego, jak i grupowego. Uczniowie kształtują również prawidłową emisję głosu. Wszyscy uczestniczyli w próbach chóru i występowali w szkolnych apelach. Dodatkowo chór uświetnił jasełka miejskie, które odbyły się w Ełckim Centrum Kultury i spotkały się z wielkim uznaniem ze strony widzów i zaproszonych gości – władz miasta. Osoby wykazujące się szczególnymi uzdolnieniami przygotowywały się do lokalnych konkursów i festiwali.

Spektakl teatralny zaprezentowany rodzicom, przedszkolakom i społeczności szkolnej podczas wizytacji szkoły przez biskupa Jerzego Mazura – wysoko oceniony.

Grupa chętnych uczniów szkoły podstawowej tworzy zespół śpiewający, który wzbogaca swoimi występami głównie uroczystości szkolne takie jak apel z okazji Święta Niepodległości, jasełka, uroczystości jubileuszowe szkoły.

Od 8 lat I miejsce w Powiatowym Konkursie Ortograficznym. III miejsce w kraju /Katowice/ 3 finalistów w Ogól. Konk. Ort. 5 wyróżnień/Warszawa/ W latach 2008- 10 III, II,i I miejsce w konkursie ogólnop. Mistrz Łamania Pióra

Nawet jeśli mówimy o zespole, jego osiągnięciami są indywidualne sukcesy jego członków (o ile zespół nie startował w konkursie zespołowym) np.:

Jedna z uczennic zaprezentowała swój talent wokalny na Konkursie Piosenki Patriotycznej podczas Ogólnopolskiego Festynu z okazji Dnia Dziecka. Uczennica klasy czwartej zaśpiewała utwór „Mury" Jacka Kaczmarskiego i zajęła III miejsce w konkursie.

Czasem pojawia się wskazanie zarówno na nagrody, jak i inne, nierywalizacyjne osiągnięcia, np.:

W minionych latach uczniowie wielokrotnie sięgali po tytuł laureata Wojewódzkiego Konkursu Historycznego. W 2014 r uczeń klasy VI a uzyskał bardzo wysokie trzecie miejsce w województwie. Corocznie uczniowie są przygotowywani do międzyszkolnego konkursu ,,Ełk – perła Mazur''. Zajmują w nim bardzo wysokie pozycje, kilkakrotnie zdobyli pierwsze miejsce. Realizowali metodą projektu ciekawe zagadnienia o tematyce lokalnej ,,Cmentarze opowiadają'' oraz ,,Szlakiem ełckich pomników''.

Jedynie w pojedynczych opisach pojawia się wskazanie na rozwijanie kreatywności, pracy zespołowej, pracy nad nieśmiałością, wchodzenie w różne role czy współpracę z podmiotami zewnętrznymi, np.:

Zajęcia rozbudzają miłość dzieci do przyrody, rozwijają ich świadomość ekologiczną. Budują twórczą atmosferę, wyzwalają, kreatywność. Uczą współpracy z instytucjami, i organizacjami.

Prowadzenie zajęć teatralnych umożliwiło dzieciom rozwijanie zainteresowań oraz pasji artystycznych. Na scenie czuły się pewnie, zapominały o nieśmiałości. Uczyły się przy tym organizacji, wchodzenia w różne role teatralne oraz wdrażały się do współpracy z rówieśnikami. Ponadto same tworzyły rekwizyty, stroje i elementy scenografii. Systematyczna realizacja zajęć teatralnych: zwiększyła wiarę dzieci w swoje możliwości, wyzwoliła talenty drzemiące w dziecku, właściwie zagospodarowywała czas wolny dzieci, uwzględniła potrzebę zwrócenia uwagi na drugiego człowieka i jego potrzeby, wzmocniła wiarę w siły i pokonywanie słabości dzieci, przyczyniła się do większego udziału w życiu szkoły dzieci.

Nie konkursy i osiągnięcia, lecz efekty dla otoczenia oraz rozbudzanie wrażliwości i kompetencji społecznych dominuje też oczywiście w opisach działań charytatywnych i wolontariackich.

Po czwarte większość zgłoszonych do ORE zajęć skierowana jest, zgodnie z ideą programu, do utalentowanych: uczniów szczególnie zdolnych i jak nieraz podkreślają opisy – zainteresowanych treściami *ponadprogramowymi*. W kontekście celu BMK, jakim jest egalitarny dostęp do edukacji kulturowej i rozumienie tej ostatniej jako zdolność do czerpania z kultury, w której się jest na co dzień zanurzonym, powyższa analiza wyraźnie wskazuje na potrzebę organizowania zajęć, które wypełniałyby lukę pomiędzy tymi przeznaczonymi dla szczególnie zdolnych a lekcjami wyrównawczymi i pokrewnymi.

Współpraca szkół podstawowych z innymi podmiotami

Zarówno w analizowanym powyżej wykazie na stronie ORE, jak i na stronach szkół można znaleźć informacje o bardzo licznych przypadkach współpracy ełckich szkół z instytucjami zewnętrznymi, tak w formie wspólnych wypraw, jak i obecności gościa w szkole. W przypadku podstawówek w ostatnim półroczu miejscem wypraw uczniów lub podmiotem „przysyłającym swoich ludzi" do szkoły, a czasem faktycznym merytorycznym partnerem, wydają się w szczególności:

- miejsca związane z przyrodą oraz pracami gospodarskimi (Centrum Edukacji Ekologicznej, nadleśnictwo, Biebrzański Park Narodowy, gospodarstwo mazurskie, schronisko dla zwierząt, pomniki przyrody);
- oraz instytucje kultury (zwłaszcza: Ełckie Centrum Kultury; biblioteki – miejska i powiatowa – oraz Muzeum Historyczne w Ełku, w których odbywają się lekcje muzealne; teatry w Olsztynie i Białymstoku – do których jeździ się na spektakle),

a nieco rzadziej, ale regularnie także:

- firmy i sklepy (np. Castorama, w której odbyły się warsztaty i budowano karmniki; Samsung, z którym współpracuje się przy okazji projektu dotyczącego programowania komputerowego);
- media (Radio Bayer FM i inne lokalne rozgłośnie lub redakcje);
- instytucje związane z bezpieczeństwem i pomocowe (policja, straż miejska, MOPS itd.);
- miejsca rozrywki (np. lodowisko w Ełku, McDonalds w przypadku wyjazdów poza Ełk);
- inne placówki i podmioty oświatowe (np. warsztaty kulinarne w szkole zawodowej);
- organizacje pozarządowe (w tym z jednej strony duże organizacje tworzące projekty ogólnopolskie, takie jak Centrum Edukacji Obywatelskiej, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Pole Dialogu, z którymi pracuje się wchodząc w programy edukacyjne, z drugiej zaś i raczej nieco rzadziej – organizacje lokalne, jak np. Stowarzyszenie Alternatywa, UTW w Ełku);
- Ełcki Park Technologiczny.

Wiele tych działań ma charakter cykliczny – wybiera się do nich co najmniej co roku, najczęściej na jakiś rodzaj zajęć lub na udział w spotkaniu albo spektaklu/prelekcji/prezentacji (np.: *8 grudnia 2016r. jak co roku uczniowie naszej szkoły zostali zaproszeni na spotkanie do hotelu Rydzewskiego, gdzie spotykali się emeryci i renciści Stowarzyszenia „Srebrne pokolenie" w Ełku*[54]), a czasem także w celach zaprezentowania własnej twórczości (*Uczniowie klas 2 i 3 jak co roku odwiedzili 14 urzędów i instytucji, w których zaprezentowały efekty swojej pracy*[55]).

[54] http://sp4.elk.edu.pl/
[55] http://sp4.elk.edu.pl/

Z perspektywy programu BMK i edukacji kulturowej szczególnie ważna wydaje się współpraca z instytucjami kultury oraz organizacjami pozarządowymi. Mamy do czynienia z różnymi formami takiej współpracy, które kolejno omówimy.

1. Klasyczny model „uczestniczenia w kulturze": oglądamy, słuchamy i nasiąkamy

Wiele wyjść ma raczej formę zakładającą raczej ograniczoną aktywność uczniów, a w szczególności – pełnienie przez nich roli widzów/słuchaczy, a więc np. obejrzenie spektaklu, zwiedzenie kościoła lub muzeum, wysłuchanie recytowanych wierszy, koncertu albo wykładu, ale też np. śpiewanie pieśni patriotycznych.

> *(…) wsiedliśmy do autobusu i rozpoczęliśmy naszą przygodę z historią. (…) W Sztynorcie widzieliśmy pałac Lehnodorffów. A w Mamerkach zwiedziliśmy lokalne muzeum II wojny światowej, dawną Kwaterę Główną Niemieckich Wojsk Lądowych. (…) Potem pojechaliśmy do Węgorzewa, gdzie zwiedziliśmy jeden z tamtejszych kościołów. W świątyni pod wezwaniem Św. Piotra i Pawła podziwialiśmy najstarsze organy na Mazurach. Oprócz kościoła odwiedziliśmy Muzeum Tradycji i Kolejnictwa*[56].

> *Czwartek 10 listopada 2016 r. na długo pozostanie w pamięci wielu naszym uczniom jako jeden z tych niezwykłych dni w szkole. Tego dnia uczniowie klas II- V wraz z nauczycielami wybrali się na wycieczkę do Warszawy. Celem wyjazdu było show „Disney On Ice: 25 lat fantazji na lodzie". Przed występem dzieci odwiedziły MacDonalda, gdzie posiłkowały się Happy Mealem z zabawką niespodzianką*[57].

Ta bierna rola nie dotyczy ewentualnej grupy młodych twórców reprezentujących szkołę, np. członków chóru szkolnego albo osób, które otrzymają role podczas „Lekcji żywej historii" i których zadaniem jest z kolei jednokierunkowy przekaz w drugą stronę – skierowany do ich koleżanek i kolegów. Oto przykłady:

> *13 grudnia 2016r. w Urzędzie Miasta w Ełku odbyły się oficjalne obchody 35. rocznicy wprowadzenia stanu wojennego. Organizatorem uroczystości było miejscowe Muzeum Historyczne. Zebrani w ratuszu mogli wysłuchać wykładu dr Radosława Poniata z Instytutu Historii i Nauk Politycznych Uniwersytetu w Białymstoku oraz koncertu chórów z naszej szkoły „Nolinki" i „Fantazja". Wykonaliśmy kilka utworów patriotycznych. Solo piosenkę "Płynie Wisła, płynie" zaśpiewała Sara Wiśniewska z klasy II g. Akompaniował pan Tomasz Sulima, dyrygowała pani Anna Borkowska-Miszkiel*[58].

Lekcja żywej historii w SP nr 3, zdjęcie zaczerpnięte ze strony szkoły[59].

[56] http://elk.wm.pl/profil/SP4/14393,Sladami-pamieci.html
[57] http://zss.elk.pl/news.php?rowstart=33
[58] http://sp4.elk.edu.pl/
[59] http://sp3.elk.edu.pl/wydarzenia/z-zycia-szkoly.htm

Bliskie temu rozumieniu edukacji jest też organizowanie wspomnianych gal, apelów i finałów konkursów, mające nieraz miejsce w ECK (np. konkursu „Tak Polska się zaczęła – refleksja dla teraźniejszości i przyszłości").

2. **Lekcje muzealne, biblioteczne i pokrewne: słuchamy, po czym pytamy/odtwarzamy/ilustrujemy/wypróbowujemy.**

W 2016 roku uczniowie szkół podstawowych uczestniczyli m. in. lekcjach dotyczących godła i flagi narodowej w Muzeum Historycznym, lekcjach dotyczących wynalazków i historii kolei ze szczególnym naciskiem na Ełk prowadzonej przez Muzeum Historyczne na terenie kolei wąskotorowej oraz lekcjach bibliotecznych w Miejskiej Bibliotece Publicznej i w Powiatowej Bibliotece Pedagogicznej. W tym kontekście pojawia się nieraz wspomniana wcześniej, szczególnie często obecna w ełckich podstawówkach forma twórczości młodych ludzi, jaką jest wykonanie prostych prac plastycznych na zadany temat jako zwieńczenie innej formy edukacyjnej (np. pogadanki czy wspólnego czytania), np.:

> *9 listopada klasa 2a wzięła udział w zajęciach zorganizowanych przez Muzeum Historycznym w Ełku o polskich symbolach narodowych. Dzieci dowiedziały się między innymi jak przez lata zmieniało się godło i hymn Polski. Na koniec lekcji wykonały samodzielnie kokardę narodową, którą zapewne z dumą przypną do piersi 11 listopada w dniu Narodowego Święta Niepodległości*[60].

[60] http://sp3.elk.edu.pl/wydarzenia/z-zycia-szkoly.htm

Zdjęcia z wyprawy uczniów SP nr 3 w Ełku do Muzeum Historycznego w Ełku Zdjęcia zaczerpnięte ze strony szkoły[61].

W przypadku konkursów twórczy charakter działania próbuje się nadać stawiając uczestnikom zadanie stworzenia czegoś innego niż zwykła praca plastyczna, np.:

> *Zaprojektuj podkładkę pod komputerową myszkę w ten sposób, aby dzieci, które będą jej używały, pamiętały dzięki niej o zasadach bezpiecznego korzystania z internetu*[62].

Inną formą uzupełniania metod nauczania jednokierunkowego, hierarchicznego i pasywnego jest zadawanie pytań osobie prowadzącej spotkanie lub też możliwość wykonania czynności, które się omówiło i/lub obejrzało. Ta ostatnia forma wydaje się nieco rzadziej dotyczyć wizyt w instytucjach kultury, częściej zaś miejsc, w których uczniom oferuje się możliwość samodzielnego wykonania czynności typowych dla danej instytucji/zakładu (np. podczas wizyty w aptece – można wymieszać składniki leków, w parowozowni – przestawić wajchę, w gospodarstwie rolnym – wydoić kozę, i upiec chleb, w Centrum Edukacji Ekologicznej – samemu sprawdzić, jak działa anemometr itd.). Inaczej mówiąc, wydaje się, że wyprawy do Instytucji kultury nieco częściej przybierają formę jednostronnego zaprezentowania dzieła – obejrzenia spektaklu, wysłuchania prelekcji – natomiast złamanie tej konwencji, poznanie kulisów jakiegoś rodzaju pracy, możliwość porozmawiania z ich wykonawcami dotyczy częściej wycieczek do innych miejsc, np. nadleśnictwa, kucharzy w ZD6, pracowników parku narodowego. Być może wynika to po części z tego, że w instytucjach kultury kulturę traktuje się jako przedmiot w dużej mierze symboliczny oraz uroczysty.

Wydaje nam się, że warto byłoby zorganizować warsztaty dotyczące technik pracy na lekcjach muzealnych i bibliotecznych dla pracowników ełckich instytucji, w którym wzięliby udział pracownicy instytucji z kraju stosujących szczególnie interesujące formy pracy edukacyjnej, na którym można by przedyskutować możliwości dalszego rozwijania i unowocześniania lekcji prowadzonych w ełckich instytucjach i zaoferować prowadzącym je takie wsparcie, którego najbardziej potrzebują. W trakcie

[61] http://sp3.elk.edu.pl/wydarzenia/z-zycia-szkoly.htm
[62] http://zss.elk.pl/news.php?rowstart=33

niektórych takich lekcji wprowadzane są już nowoczesne techniki pracy z dziećmi i warto ten proces wspierać oraz przenosić do kolejnych instytucji.

Lekcja prowadzona przez Magdalenę Szumską z Muzeum Historycznego w Ełku, zdjęcie zaczerpnięte ze strony SP nr 3[63].

3. Uczeń odbiorcą i współtwórcą

Trzecia forma współpracy z podmiotami zewnętrznymi wydaje się szczególnie cenna z perspektywy BMK, bo w największym stopniu uruchamia potencjał drzemiący w uczestnikach zajęć edukacyjnych, opiera się na ich współdziałaniu oraz usiłuje niwelować bariery sprawiające, że wielu z nich nie postrzega szkoły i instytucji kultury jako miejsc przyjaznych i pozwalających wyrazić siebie. To takie formy działań, w których znane nam już formy jednostronnego przekazywania informacji (oglądanie spektaklu, słuchanie wykładu itp.) uzupełniane są przez komponent mający na celu uruchomienie komunikacji dwustronnej i twórczego działania dzieci, np. poprzez: przekraczanie bariery scena-widownia podczas spektaklu „Królowa Śniegu" w Miejskiej Bibliotece Publicznej i czynienie z uczniów aktorów; wspólne tworzenie ściany dziecięcych marzeń w trakcie współpracy ze Stowarzyszeniem Alternatywa; warsztaty teatralne „Lecz się sztuką" prowadzone przez aktorów Teatru Wierszalin, służące poznaniu metod stosowanych przez aktorów w celu utrzymania kondycji fizycznej, sprawności umysłu, zdolności koncentracji[64].

Tego typu działania pojawiają się też w edukacji nie dotyczącej sztuki albo nie odwołującej się do niej wprost, a więc np. podczas tworzenia z różnorodnych materiałów modelu smartfona we współpracy z Castoramą; projektowania i budowanie ze słomek, taśmy, plasteliny oraz tekturowych deseczek mostu, który wytrzyma ciężar lokomotywy – w ramach lekcji matematyki; współtworzenie przez 10 klas interaktywnej wystawy eksperymentów naukowych. Płynące z nich doświadczenia wydają się interesującym tematem wartym poruszenia w trakcie warsztatów w programie BMK w 2017 roku, a edukatorzy, którzy w nich uczestniczyli – potencjalnymi grantobiorcami.

[63] http://sp3.elk.edu.pl/wydarzenia/z-zycia-szkoly.htm
[64] http://www.sp4.elk.edu.pl/IX.pdf

Programy i projekty edukacyjne

Szczególną formą działań obecnych w szkołach i instytucjach kultury, którą charakteryzują innowacyjny charakter i związywanie partnerstw, są programy edukacyjne, projekty i granty zewnętrzne. Można by rozpatrywać je w kontekście omówionych wyżej form współpracy nawiązywanych przez placówki oświatowe. Postanowiliśmy wyróżnić je jednak jako osobny temat opracowania z uwagi na ich wyjątkowy charakter. Wybraliśmy tylko na te programy, które dotyczą edukacji kulturalnej i były organizowane w ostatnim czasie (niemal wszystkie – w 2016 roku. Nie dokonaliśmy ich krytycznej recenzji. Większość z nich wydaje się bardzo cenna, choć w opisach kilku pojawia się problem omówiony wcześniej: w założeniach posługują się językiem modelu innowacyjnego, natomiast ich realizacja jest w niektórych aspektach bliższa modelowi konserwatywnemu lub też nie wydaje się wnosić wyraźnych zmian do dotychczasowego sposobu działania szkoły w danym obszarze, czasem z powodu swojego ograniczonego zasięgu (docierania do niewielkich liczby młodych ludzi), czasem z powodu funkcjonowania na marginesie życia szkół, czasem z powodu zbyt małego udziału metod aktywizujących i oddających głos samej młodzieży. Sugeruje to, że w trakcie realizacji BMK w Ełku być może warto skupić się na doskonaleniu i rozwijaniu tych działań i kierunków, które już są realizowane i kompetencji osób, które je prowadzą oraz przekształcaniu udanych w działania systemowe (np. zalecane innym placówkom w Ełku) niż wyłącznie tworzeniu nowych mini-projektów, zwłaszcza krótkotrwałych i jednorazowych.

1. Szkoła Współpracy. Uczniowie i rodzice kapitałem społecznym nowoczesnej szkoły[65]

Projekt Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej realizowany w SP nr 5, którego celem jest *wzmocnienie współpracy pomiędzy uczniami, rodzicami i nauczycielami oraz przedstawicielami innych środowisk*. W trakcie jego realizacji pracuje się m. in. nad zagospodarowaniem części terenu położonego przy szkole na drodze, wybiera szkolnego rzecznika praw dziecka oraz uczestniczy w spotkaniach z rodzicami uczniów opowiadających o swojej codziennej pracy zawodowej.

2. Sztuka dostępna[66]

Projekt Mazurskiej Fundacji Sztuki „Art Progress": prezentacja dzieł z kolekcji Dariusza Matyjasa w kilku placówkach oświatowych w Ełku, wraz ze spotkaniami uczniów z kolekcjonerem. W 2016 roku odbyły się prezentacje w cyklu „Sztuka Starych Mistrzów" i „Klasycy Sztuki" (pokazano m. in. Chagalla, Dali, Lautreca, Kandinskiego, Picassa, Renoira, Skoczylasa i Stażewskiego), a wiosną 2017 przyjdzie czas na cykl „Sztuka Współczesna". Wystawy prac zebranych przez Matyjasa miały też miejsce w ECK. Jak informuje strona jednej ze szkół: *Poprzez oglądanie z bliska tych wybitnych dzieł sztuki, dane nam było poznać wielki artystyczny kunszt ich twórców. Była to niewątpliwie artystyczna uczta dla naszych oczu*[67]. To jeden z przykładów przedsięwzięć, które mogą być warte udoskonalania, uzupełniania o bardziej pogłębioną pracę edukacyjną, bliską omówionemu wcześniej modelowi innowacyjnemu.

[65] http://szkolawspolpracy.pl/, http://www.sp5.elk.edu.pl/szko.htm
[66] http://radio5.com.pl/sztuka-dostepna/, http://www.wspolnota.org.pl/aktualnosci/aktualnosc/swiatowa-sztuka-dostepna-w-elku/
[67] http://zss.elk.pl/print.php?type=N&item_id=943

Wystawa dzieł sztuki z kolekcji Dariusza Matyjasa w Gimnazjum nr 1, projekt „Sztuka dostępna", zdjęcie za: http://radio5.com.pl/sztuka-dostepna/

3. Szkoły z mocą zmieniania świata[68]

Program grupy Ashoka i BGK, realizowany w niektórych ełckich podstawówkach, którego celem jest m. in. uczenie umiejętności społecznych, takich *empatia, uważność w myśleniu, działaniu, umiejętności pracy w zespole, pewność swoich mocnych stron, które są i będą podstawą w drodze zmian i gwarantem dostosowania się do nowych warunków życia lokalnego i globalnego*.

Działania składające się na projekt są niezwykle zróżnicowane, zależnie od szkoły – może to być zarówno składanie życzeń mieszkańcom, akcja charytatywna, jak i burze mózgów i koncepcyjne rozwiązywanie problemów.

[68] http://www.szkolyzmoca.edu.pl, http://www.sp5.elk.edu.pl/moc.htm

Warsztaty w SP nr 4 w Ełku w programie „Szkoły z mocą zmieniania świata”[69], zdjęcie zaczerpnięte z profilu Facebook programu

4. Mistrzowie kodowania

Program dotyczy rozwijania umiejętności programowania i to już od wieku przedszkolnego oraz uczenia nauczycieli, jak prowadzić zajęcia z wykorzystaniem programowania. Jego dodatkową wartością jest to, że owocuje nowymi inicjatywami nauczycieli i współpracą między nimi. Jak informowali nas rozmówcy w trakcie wywiadów pogłębionych, dzięki uczestniczeniu w nim tworzą pomoce dydaktyczne, wymieniają się pomysłami z nauczycielami z innych przedszkoli/szkół, organizują wymiany międzyprzedszkolne. Pokazuje to potencjał dla podobnego działania dotyczącego edukacji kulturowej. W Ełku w programie biorą udział przedszkole „Perełka” oraz Szkoły Podstawowe nr 2, 3 i 4[70].

5. W kręgu dziecięcej literatury europejskiej[71]

Projekt czytelniczy, którego celem *było nie tylko propagowanie europejskich autorów literatury dziecięcej, ale również rozwijanie kompetencji i zainteresowań czytelniczych wśród uczniów naszej szkoły oraz doskonalenie twórczej pracy w zespole.* Realizowano go metodą projektu, dzięki czemu uczniowie mieli okazję, by rozwijać umiejętności *podejmowania decyzji, współpracy, delegowania*

[69] https://www.facebook.com/szkolyzmoca/posts/1183055658397943
[70] http://mistrzowiekodowania.pl/
[71] http://elk.wm.pl/356665,Literatura-europejska-w-SP-nr-4.html

zadań, a także uczyć się *odpowiedzialności za innych członków teamu oraz efekt końcowy*. Dziełami tworzonymi przez uczniów były plakaty, konkursy / olimpiady / quizy, okładki, badania sondażowe, inscenizacje, krzyżówki i księgi cytatów. To jeden z przykładów działań, które mogą być warte udoskonalania oraz upowszechniania w innych szkołach.

6. Przepis na młodzieżową aktywność na rzecz wiejskich społeczności

Projekt jest szczególnie ciekawy z uwagi na swoje dążenie do zawiązywania współpracy między szkołami oraz między nimi a innymi podmiotami. W czerwcu odbyły się w ODN warsztaty dla nauczycieli poświęcone temu zagadnieniu – kluczowemu także dla BMK.

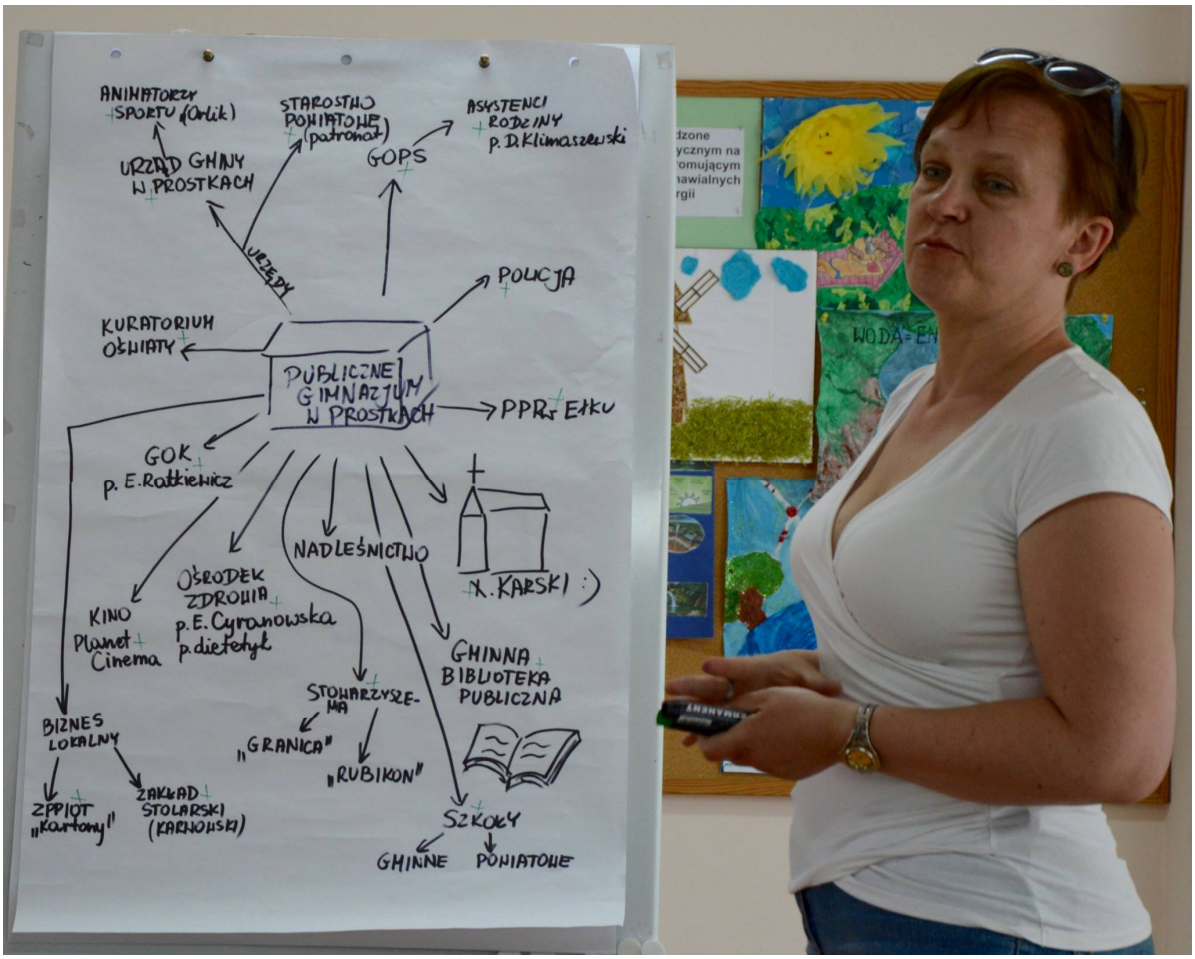

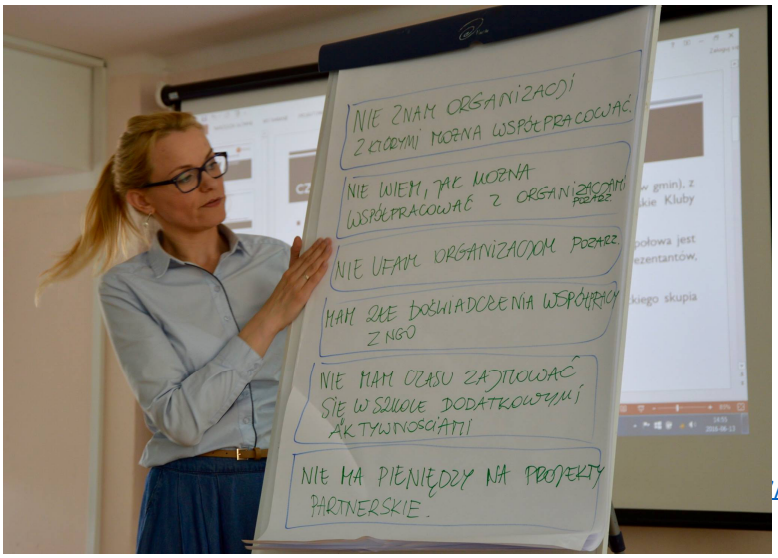

Warsztaty dla nauczycieli poświęcone zawiązywaniu współpracy między szkołą a jej otoczeniem. Zdjęcia zaczerpnięte z profilu Facebook Stowarzyszenia Rozwoju Produktu Lokalnego "Wiatraki Mazur"[72]

/1699610080300669/

Późniejsze działania polegały w dużej mierze na rywalizacji gimnazjalistów ze szkół w wykonywaniu rozmaitych zadań, przy czym stawiano na to, aby – jak pisała Iwona Olkowicz – *zajęcia nie miały charakteru lekcji (nie stawiamy ocen, może być głośno, byle było twórczo)*[73]. W projekcie brały udział Gimnazjum w Starych Juchach, gimnazja w Stradunach, Nowej Wsi Ełckiej i Kalinowie, Gimnazjum nr 4 w Ełku i Gimnazjum w Prostkach.

7. Budząca się Szkoła[74]

Program, w którym bierze udział SP nr 4 w Ełku, ma na celu przemianę modelu funkcjonowania szkoły, tak by opierała się ona raczej na wspieraniu rozwoju potencjału uczniów (uczeniu się) niż przekazie wiedzy (nauczaniu) poprzez wspieranie nauczycieli i nauczycielek pełniących w placówce rolę inspiratorów i innowatorów oraz wspieranie się i wymianę doświadczeń między takimi osobami pochodzącymi z różnych szkół. Posługując się wprowadzonymi wcześniej rozróżnieniami można powiedzieć, że chodzi w dużej mierze o przechodzenie od konserwatywnego do innowacyjnego modelu edukacji.

8. Działaj lokalnie[75]

Program Akademii Rozwoju Filantropii i Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Co roku ogłaszany jest lokalny konkurs grantowy dla podmiotów działających w powiecie ełckim, w którym przyznawanych jest kilkanaście grantów po maksymalnie 6000 złotych na działania skupione wokół tematy dobra wspólnego, mające na celu rozwiązanie problemu społeczności lokalnej Jednym z projektów zrealizowanych w tym programie w Ełku było stworzenie przez dzieci bajek o swoich ulicach, podwórkach i trudnych doświadczeniach, wydanych w formie książkowej[76]. Projekty w programie realizowane są też w powiecie ełckim, m. in. we wsi Mącze. Funkcję ośrodka programu pełni Ełckie Stowarzyszenie Aktywnych Stopa.

9. Równać szanse[77]

Program Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i Polskiej Fundacja Dzieci i Młodzieży. Regionalnym operatorem programu jest Ełckie Stowarzyszenie Aktywnych Stopa[78], które w tym roku rozstrzygało konkurs, na który napłynęło 145 wniosków. Dofinansowanie (maksymalnie 8500 złotych) uzyskały cztery podmioty z warmińsko-mazurskiego, w tym Gminny Ośrodek Kultury w Gietrzwałdzie, Miejski Dom Kultury im. Franciszka Chruściela w Ornecie, Biblioteka - Centrum Informacji i Kultury Gminy Stare Juchy oraz Gminny Ośrodek Kultury w Świętajnie[79].

[73] https://www.facebook.com/iwona.olkowicz.5
[74] http://www.budzacasieszkola.pl/, https://www.facebook.com/budzacasieszkola/
[75] http://www.dzialajlokalnie.pl/
[76] http://olsztyn.onet.pl/elk-dzieci-napisaly-bajki-o-swoich-ulicach/r542gw3
[77] http://rownacszanse.pl
[78] http://www.stopa.org.pl/co-robimy/rkg-r%C3%B3wna%C4%87-szanse
[79] http://www.stopa.org.pl/news/2016-12/wyniki-rkg-r%C3%B3wna%C4%87-szanse

10. Przekaż dalej[80]

Program Ełckiego Stowarzyszenie Aktywnych Stopa, Krainy Wiedzy oraz Pracowni z Oknem na Świat. Celem jest wspieranie pasji uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Wśród stypendystów znajdziemy czworo młodych z Ełku: Patryk Dargiewicz, Anna Radziewicz, Patrycja Mańko i Mariusz WZK Wyrzykowski.

11. Dokształcanie się nauczycieli

Nauczyciele w Ełku uczestniczą w rozmaitych szkoleniach, kursach i projektach dokształcających oferowanych przez ełcki ODN. W minionych latach jednym z wiodących tematów było w nich ocenianie kształtujące.

Obok omówionego już programu POST w szczególności warto zwrócić uwagę, że w ostatnich dwóch latach szkoły z Ełku i okolic uczestniczyły też w programie ze środków europejskich mającym na celu podnoszenie ich kwalifikacji. Ćwiczono między innymi rozmaite aspekty pracy z uczniem, motywacji do nauki, technik uczenia się, panowania nad dynamiką procesów grupowych, komunikacji w zespole oraz ewaluacji, choć większość szkół wybrała jako temat swojej pracy i szkoleń „Postawy uczniowskie. Jak je kształtować?" oraz problem ewaluacji zewnętrznej, a tylko 2 spośród 59 placówek zdecydowały się skupić na temacie „Uczeń – aktywny uczestnik procesu uczenia się"[81].

Bariery dla edukacji kulturowej w szkołach

Na podstawie wstępnej eksploracji w postaci wywiadów wykonanych na potrzeby tego opracowania (z nauczycielami przedstawicielem samorządu oraz reprezentantami dwóch ełckich NGO) możemy postawić następujące hipotezy dotyczące problemów, z którymi borykają się nauczyciele w swojej działalności. Trzeba zarazem dodać, że wiele z nich nie wydaje się specyficzna dla Ełku, a raczej stanowi bolączkę wielu polskich nauczycieli.

- **Przeciążenie nauczycieli.** Jest ono w dużej mierze związane z biurokracją oraz koniecznością realizacji podstawy programowej. Nauczyciele, którzy aktywnie angażują się w działania wykraczające poza program, są zmuszeni do wypracowywania różnych „sztuczek" – sposobów „obchodzenia systemu" (np. wpisywanie do dziennika innego tematu niż faktycznie realizowany; klasyfikowanie działań jako wycieczki integracyjnej, bo ułatwia to wychodzenie ze szkoły). „Jak się papierologię przebrnie, to się da" – mówi jedna z nauczycielek. Część nauczycieli, która chętnie zaangażowałaby się w dodatkowe działanie, ma obawy związane z ilością pracy biurokratycznej: napisanie wniosku, uzyskanie zgody dyrekcji, rozliczenie w księgowości, itd. Tego typu działania nie muszą wcale zabierać wiele czasu, ale wzbudzają lęk wśród niektórych osób, które nie zetknęły się dotąd z tego typu czynnościami. Może to być wskazówka dla tego, co powinno zaoferować BMK, aby poszerzyć grono chętnych do aplikowania w programie.
- **Rywalizacja między nauczycielami i prowadzonymi przez nich działaniami i lekcjami.** Po pierwsze, dodatkowe działania, wymagające wyjścia poza teren szkoły, nierzadko wiążą się z opuszczeniem lekcji innego nauczyciela. Oczywiście, zdarza się, że nauczyciele starają się

[80] http://przekazdalej.org.pl/
[81] http://www.modn.elk.pl/projekt_nowy/?Wspomaganie_plac%C3%B3wek

wówczas współpracować i uzyskać obopólną korzyść. Bywa jednak i tak, że „jeżeli coś mnie nie dotyczy bezpośrednio, to ja tobie nie pomogę, bo po co. Chyba, że będziesz mnie prosił bardzo ładnie i będę mogła powiedzieć: A, masz u mnie dług!" – jak opowiada jedna z osób uczących w ełkich szkołach. „Skoro jest integracja przedmiotowa, powinno być łatwo" – mówi inna rozmówczyni, „ale każdy uważa, że jego przedmiot jest najważniejszy, poza tym każdy musi wypracować określoną ilość godzin".

- **Kumulacja ofert.** Podobnym problemem jest to, że zajęcia pozaszkolne są często skumulowane w podobnym czasie – uczeń musi wybierać między ofertami, a nauczyciele – rywalizować o uczniów.
- **Szkolna hierarchia.** Po pierwsze, wedle relacji z jednej z ełckich szkół, stażyści, jako osoby niepewnie czujące się na nowym gruncie, zazwyczaj rzadko angażują się w większe działania. Nie są pewni, jak się co załatwia, z kim rozmawia, kogo pozyskuje do współpracy, dlatego angażują się głównie w niewielkie, najłatwiejsze do zorganizowania projekty (a więc nie BMK). Po drugie, choć oczekuje się od stażystów zaangażowania i aktywności, bo muszą „wykazać się przed dyrekcją", zarazem nie powinni oni zanadto „wychylać się" ponad poziom nauczycieli mianowanych i dyplomowanych. Zdarza się, że grono nauczycielskie jest też niezadowolone, gdy ktoś spośród nich jest „zanadto" aktywny i podnosi reszcie poprzeczkę.
- **Problemy we współpracy międzyszkolnej.** Wynikają one nieraz z rywalizacji lub animozji między dyrektorami szkół ale trzeba też pamiętać, że szkoły rywalizują o uczniów (na skutek niżu demograficznego uczniów jest mniej) a udział w projektach jest traktowany jako ważny element szkolnego marketingu, mającego na celu przyciągnięcie nowych uczniów. Z tego powodu wielu nauczycielom nie przychodzi nawet do głowy, że mógłby swoje działania poszerzyć o współpracę z innymi placówkami. Co istotne, problemem takich międzyszkolnych działań są kwestie prawne związane z wzięciem odpowiedzialności za ucznia z innej placówki. Najtrudniej nawiązać współpracę ze szkołą tego samego stopnia (np. gimnazjum-gimnazjum), łatwiej o współpracę między różnymi typami szkół. Na przykład szkoła gimnazjalna chętniej wejdzie we współpracę z przedszkolem, gdyż wychowankowie tego ostatniego mogą być w przyszłości zainteresowani nauką w gimnazjum.
- **Motywacja nauczycieli bywa niezwiązana z uczniami i ich potrzebami.** Awans zawodowy, z którym wiąże się konieczność dodatkowych działań, sprzyja co prawda angażowaniu się w projekty pozaszkolne, jednak rodzi ryzyko, że motywacją do podejmowania aktywności będzie jedynie perspektywa awansu. Dodatkowo – bardzo wielu nauczycieli osiągnęło już najwyższy szczebel awansu. Motywacją bywa też zakup sprzętu do szkoły – udział w projekcie jako szansa na rzutnik czy komputer – co jednak nie wchodzi w grę w programie BMK. Ponadto, zdaniem niektórych, czasem pisze się projekty, bo „pan naczelnik [Wydziału Edukacji] naciska".
- **Logistyka i uczniowie z terenów wiejskich.** Część uczniów ełckich szkół dojeżdża na zajęcia z mniejszych miejscowości, dlatego dodatkowe działania w godzinach wieczornych lub w weekendy bywają dla nich sporym problemem logistycznym. Jest to jednak znacznie mniejszy problem niż w przypadku szkół położonych poza Ełkiem.
- **Finanse i brak środków na wynagrodzenia.** Dofinansowanie działań prowadzonych przez nauczycieli to często symboliczna kwota przeznaczana na materiały do pracy lub transport (autobus, autokar). Brakuje środków na same działania, nie wspominając nawet o honorariach. Szczególnie małe możliwości finansowe dotycząc, według naszych informatorów, szkół średnich: „szkoły średnie są bardzo ubogie pod względem finansowym";

„na szkołę nie ma co liczyć jeśli chodzi o dodatkowe środki', „nawet autokar czy środki na materiały to dużo". Być może program BMK będzie miał szansę skłonić nauczycieli do udziału dzięki zaoferowaniu lepszych warunków finansowych: 8000 złotych to raczej wysoka, ponadprzeciętna kwota.

- **Brak wsparcia ze strony środowiska i władz szkolnych (w niektórych placówkach).** Dyrekcja na ogół podchodzi do działań życzliwie – są one w końcu ważne dla wizerunku szkoły. Życzliwe podejście to jednak czasami wszystko – dobrze by „coś się działo", jednak to „coś" trzeba w niektórych szkołach od początku do końca samemu zorganizować.
- **Szkolne nawyki, schematy i przyzwyczajenia.** Wielu nauczycieli przyzwyczaiło się do modelu działań pozaszkolnych polegających na „wyjściu dokądś" – wyjście do kina, do teatru, na koncert, na zorganizowane przez kogoś pokazy, warsztaty, zajęcia, na lekcję zorganizowaną przez muzeum czy bibliotekę, gdzie ich rola jest bierna, a dzieci nierzadko również. Działania przybierają też często formę co roku powielanych konkursów i przeglądów. Niełatwo jest tu wprowadzić innowację.
- **Reforma edukacji.** Przygotowanie do pracy w nowej formule nie zostawi w 2017 roku czasu na działania pozaszkolne. Istnieje też obawa, że niektóre działania mogą zostać odebrane jako zbyt upolitycznione (np. spotkanie z prawnikiem o znaczeniu trybunału konstytucyjnego w Polsce nie zyskało w tym roku akceptacji dyrekcji jednej z ełckich szkół).

Warta uwagi jest też słaba pozycja części bibliotek szkolnych w Ełku, być może wymagających unowocześnienia, na co zwracała niedawno uwagę w swojej ciekawej prezentacji[82] dyrektor MBP Iwona Adeszko w trakcie poświęconego czytelnictwu spotkania 130 nauczycielek w ODN[83].

Dodatkowe wskazówki pochodzące od uczestników wywiadów

Na koniec tej części opracowania, po pierwsze, przedstawiamy uwagi płynące z wywiadów z edukatorami dotyczące placówek innych niż szkoły podstawowe, które wydają im się potencjalnymi partnerami dla BMK. Nasi rozmówcy wskazywali mianowicie na: I LO im. Stanisława Żeromskiego w Ełku, które wydaje się szkołą chętną do działań z zakresu edukacji kulturowej – nauczyciele z tej szkoły brali już udział w podobnych projektach; Zespół Państwowych Szkół Muzycznych w Ełku; Szkołę Artystyczną przy ECK; niezwykłą aktywność Gimnazjum nr 4 (i Szkoły Podstawowej nr 4, o której pisaliśmy też we wcześniejszych częściach opracowania), kładącego duży nacisk na kompetencje społeczne, wrażliwość na drugiego człowieka i przyrodę, którego dyrekcja również w rozmowie z nami podkreślała szczególnie silne zaangażowanie szkoły w zajęcia pozalekcyjne i projekty edukacyjne; wyróżniającą się współpracę gimnazjum nr 2 z instytucjami i stowarzyszeniami zajmującymi się edukacją kulturową oraz to, że szkoła ta dysponuje studiem nagraniowym, co pewnie jest jedną z przyczyn, dla której współpracują z nią inne podmioty (np. Przedszkole Perełka); nacisk na działania patriotyczne w Gimnazjum nr 3. Po drugie, warte włączenia do programu wydają się też ełckie przedszkola, które często ze sobą współpracują, również na polu edukacji kulturowej. Szczególnie wyróżnia się Miejskie Przedszkole im. J. Brzechwy „Perełka", które bierze udział w programie „Mistrzowie Kodowania" jako jedno z nielicznych przedszkoli w Polsce. Zarazem trzeba dodać, że większość działań dodatkowych w przedszkolu wiąże się z udziałem w konkursach i

[82] http://www.modn.elk.pl/2016_aktualnosci/cz_co_dalej.pdf
[83] http://www.modn.elk.pl/2016_biblioteka/index.htm

przeglądach (śpiewu, recytowania, kolędowania, tańca, plastycznych, etc.), które sprawiają wrażenie dość standardowych. Dyrekcja wydaje się jednak chętna do udziału we wszelkich kolejnych projektach, w tym BMK.

Na koniec warto wspomnieć, że raz w miesiącu Prezydent Ełku spotyka się ze wszystkimi dyrektorami szkół, aby omówić ich bieżącą działalność i ewentualne problemy, a co najmniej raz w roku odbywa się spotkanie wyjazdowe dla dyrektorów szkół, w których uczestniczą też dyrektorzy instytucji kultury. Tego typu spotkania nieraz poświęcone są jakiemuś istotnemu problemowi edukacyjnemu, a także wzbogacane wizytą gościa. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od Naczelnika Wydziału Edukacji, nie ma raczej przeszkód, aby jedno z takich spotkań poświęcić edukacji kulturowej i BMK.

Sektor kultury i sektor NGO w Ełku w kontekście BMK

Instytucje kultury

Ełckie Centrum Kultury

To, że w Ełku istnieje tzw. „życie kulturalne", nie ulega wątpliwości – pisali autorzy *Diagnozy stanu kultury w Ełku w 2013 roku*, dodając jednocześnie, że jest to jednak przede wszystkim kultura dużych imprez:

> Można wymienić co najmniej kilkanaście cyklicznych wydarzeń organizowanych w mieście, które swoim zasięgiem wykraczają nie tylko poza samo miasto czy powiat, ale znane są w kraju, a nawet za granicą. Festyn z okazji Dnia Dziecka, Mazurskie Lato Kabaretowe „Mulatka", Festiwal Sztuk Pirotechnicznych „Ełk, Ogień & Woda", Festiwal Folkloru „Tęcza", Kino Pod Gwiazdami czy Festiwal Tańca Współczesnego „Impresje", to tylko niektóre z nich. Są to wydarzenia gromadzące bardzo szeroką publiczność i niewątpliwie są one wizytówką miasta. Na rolę kultury w Ełku proponujemy jednak spojrzeć nieco szerzej. Wymienione wyżej imprezy niewątpliwie dostarczają mieszkańcom i turystom rozrywki, a miastu sławy i splendoru. Niestety, choć organizowane corocznie, gromadzą one publiczność jednorazowo i poza doraźną rozrywką nie angażują mieszkańców, którzy są wyłącznie odbiorcami kierowanych do nich treści. Uczestnicy tych imprez są klientami, którym dostarcza się „igrzysk"[84].

Ówczesna diagnoza powstawała na potrzeby programu „Dom Kultury +", którego celem było otwieranie instytucji kultury na pomysły różnych środowisk, grup formalnych i nieformalnych. Jak się wydaje, taki proces w Ełckim Domu Kultury zaszedł w ograniczonym stopniu, ale jednocześnie – pojawiły się inne mechanizmy realizowania tej idei, takie jak program regrantingowy, którego operatorem jest Stowarzyszenie Adelfi, finansujący niewielkie i często niesformalizowane inicjatywy.

ECK to jedna z inwestycji infrastrukturalnych, na które Ełk pozyskał finansowanie z UE[85] i w zasadzie kilka instytucji w jednym: kino, scena widowiskowa i koncertowa, szkoła artystyczna i galeria (w ostatnich latach pokazująca m. in. tak różnych artystów, jak Picasso, Beksiński, Nikifor czy niemiecka sztuka współczesna). Przy ECK funkcjonują zespoły artystyczne (grupy taneczne, grupy teatralne, chór senioralny, zespół pieśni i tańca), odbywają się warsztaty i inne formy edukacji artystycznej (taniec, muzyka, plastyka, teatr, fotografia), konkursy i festiwale.

Wedle *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Ełk głównie przyciąga turystów swoim bogactwem naturalnym (lasy, jeziora) oraz ciekawą propozycją imprez kulturalnych*[86], a ECK to miejsce odgrywające *główną rolę w rozwoju życia kulturalnego Ełku*, którego celem jest

> stworzenie jak najszerszej oferty działań kulturalnych dla mieszkańców Ełku, jak również gości i wczasowiczów przebywających na Mazurach. Proponowane usługi obejmują różnorodne dziedziny artystyczne tj. teatr, film, muzykę poważną, muzykę rozrywkową, plastykę, taniec ludowy, ceramikę, itd.[87]

W zamieszczonym wyżej bardzo skrótowym opisie wyrażają się trzy napięcia, które wydają się opisywać sytuację ECK i opinie na temat tej instytucji. Pierwsze to napięcie między myśleniem o turyście a myśleniem o lokalnym uczestniku. Dumą i głównym zadaniem ECK wydają się duże i

[84] Anna Lewandowska, Stefan Marcinkiewicz, Radek Oryszczyszyn, op. cit., s. 9.
[85] *Strategia Rozwoju Ośrodka…*, s. 26-7.
[86] *Strategia zrównoważonego..,* s. 23
[87] Tamże, s. 44

najbardziej znane przedsięwzięcia, a więc te, które w *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Ełku do roku 2020* znalazły się nie w dziale poświęconym kulturze, lecz turystyce i produktom turystycznym:

> Miasto co roku zwiększa swoją ofertę w zakresie oferowanych produktów turystycznych. W 2012 r. oferta ta obejmowała: Festiwal Ełk Ogień&Woda, Mazurskie Lato Muzyczne, II Mazurska Gala Sportów Walki, V Mazurskie Zawody Balonowe Ełk 2012 o Puchar Prezydenta Miasta Ełku, Festiwal Sportów Wodnych, kąpiele morsów, Ełcka Kolej Wąskotorowa, Kino pod gwiazdami, „Odlotowy Ełk" w ramach Mazurskiego Air Show, Mazovia MTB Maraton, BEKO Ełk Triathlon, III Mazurskie Moto Show, Międzynarodowy Folklorystyczny Festiwal Dzieci i Młodzieży TĘCZA, MULATKA – Mazurskie Lato Kabaretowe, Festiwal Historyczny „Od Jaćwięgów do Mazurów", Jarmark Kaziuka, Nagrody Białej Lilii, Frutti di Lago, Konkurs o Chochlę Prezydenta, Podróż ze smakiem, Fiesta Kartofella[88].

Drugie napięcie dotyczy relacji między działalnością odpłatną i traktowaniem ECK jako inwestycji o określonym bilansie zysków i strat, a kultury jako usługi i oferty płynącej od ECK do odbiorcy a przypisywaniem jej raczej roli wspólnego dobra i wspólnej przestrzeni, dostępnej dla wszystkich ełczan mających chęć do realizacji swoich inicjatyw, w tym także tych mniej majętnych oraz niedysponujących wysokim kapitałem kulturowym. Trzecie napięcie, częściowo związane z dwoma powyższymi, to pytanie o relację między edukacją kulturową a edukacją artystyczną. Wydaje się, że obecny model działalności ECK realizuje raczej to drugie, głównie za sprawą funkcjonującej przy nim Szkoły Artystycznej. Opinie o tej ostatniej są wśród naszych rozmówców podzielone. Zdaniem jednego z nich:

> to jest małe miasto, jak ktoś ma ambicje artystyczne, kulturalne, to najczęściej [trafia do] ECK lub szkoły artystycznej, ale tam się okazuje, ze nie można realizować swoich ambicji, tylko robić to co trzeba robić. I się wypalają (…) W ECK są dwa działy promocji, a nie ma animatorów.

Zakres wykonanych dotąd badań nie pozwala jednak na zweryfikowanie prawdziwości tego twierdzenia. Możemy natomiast zauważyć, że na stronie internetowej ECK pojęcie „edukacji kulturalnej" pojawia się dwukrotnie. Po pierwsze – przy okazji koncertu symfonicznego orkiestry Filharmonii Warmińsko-Mazurskiej z 2009 roku, który okazuje się być finansowany w projekcie „Muzyka symfoniczna na żywo" w programie MKiDN „Edukacja kulturalna i diagnoza kultury". Po drugie – w statucie[89]. ECK realizuje mianowicie „cele i zadania w dziedzinie edukacji kulturalnej, wychowania przez sztukę oraz upowszechniania kultury i sztuki" (par. 6 ust. 1) a „edukacja kulturalna i wychowanie przez sztukę" widnieje jako pierwsza na liście podstawowych zadań placówki (ust. 3), obok m. in. takich celów, jak:

- rozpoznanie, rozbudzenie zainteresowań i potrzeb kulturalnych;
- przygotowanie do odbioru i tworzenia wartości kulturalnych;
- kształtowanie wzorców aktywnego uczestnictwa w kulturze;
- tworzenie warunków do rozwoju oraz wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego (…);
- integrowanie społeczności lokalnej i wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych;
- współpraca z placówkami oświatowymi, instytucjami i stowarzyszeniami kulturalnymi oraz organizacjami pozarządowymi w dziedzinie kultury i sztuki;
- organizowanie wystaw, konkursów, koncertów, imprez plenerowych, przeglądów, festiwali, spektakli oraz innych cyklicznych imprez artystycznych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji kultury lokalnej.

W strukturze organizacyjnej placówki nie ma działu zajmującego się edukacją kulturalną, lokalnymi inicjatywami kulturalnymi czy współpracą. Obok czterech działów organizacyjnych (Promocji i

[88] Tamże, s. 24
[89] http://bip.eck.elk.pl/web/strona-17-statut.html

Organizacji; Administracyjno – Księgowego; Technicznego; Gospodarczego) odnajdziemy jeszcze tylko dwa: Dział Pieśni i Tańca oraz Szkołę Artystyczną. To w zakresie ich obowiązków wymieniono w Statucie takie zadania, jak: inspirowanie i animowanie życia kulturalnego i artystycznego dzieci, młodzieży i dorosłych (par. 17 ust. 1e), organizowanie wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych i artystycznych (par 16 ust. 1e i par. 17 ust ust. 1f), tworzenie oferty zajęć pozaszkolnych (par. 17 ust. 1i), organizowanie stałych form pracy (par. 17 ust. 1j), wszechstronny rozwój form uczestnictwa kulturalnego (par. 16 ust 1f i par. 17 ust. 1p), współdziałanie z instytucjami artystycznymi, społecznymi (par. 16 ust. 1k), organizowanie formy pracy w postaci warsztatów (par. 16 ust. 1p). W jakim zakresie obok edukacji artystycznej – doskonalenia pieśni i tańca oraz innych umiejętności artystycznych – realizowane są także inne wspomniane wyżej cele, zwłaszcza edukacyjny? Dane z kilku źródeł sugerują, że zakres ten jest raczej ograniczony.

W badaniach z 2013 roku[90] pojawiły się dwa wyraźnie odmienne rodzaje opinii na temat ECK, związane prawdopodobnie z odmiennymi stylami uczestniczenia w kulturze. Zgodnie z pierwszym z nich – ECK powinno być instytucją mniej komercyjną, skupioną na imprezach masowych, promocji miasta, bardziej otwartą na otoczenie i małe inicjatywy. Oto przykładowe wypowiedzi:

> Jeżeli jest liderem, to tylko ze względu na to, że posiada stały budżet i ma zajmować się tylko kulturą. Często korzysta z ofert innych organizacji czy firm zajmujących się kulturą, więc kreacja nie jest jego mocną stroną. Często niestety pobiera opłaty od organizacji społecznych za możliwość korzystania sali. ECK jest mocno nastawione komercyjne. Rekomenduję systemowe wspieranie innych inicjatyw kulturalnych organizowanych przez ludzi, instytucje z zewnątrz, niezależność ideową od Urzędu Miasta, nie łączenie kultury z promocją.
>
> Jest za dużo festynów, imprez masowych. Nie wspiera się małych grup, zajęcia dodatkowe dla młodzieży są za drogie. Instytucja pięknie wyremontowana, nastawiona na zyski, nie na szerzenie prawdziwej (często mało dochodowej) kultury.
>
> Brakuje mi większej otwartości na pomysły młodych, starych i tych pomiędzy. Trochę zbyt sztywne podejście do planowania imprez. Czasem spontaniczność może wyjść na zdrowie. W ECK powinny być otwarte drzwi w sensie dosłownym i przenośnym.
>
> Oferta ECK jest skrojona na szeroką skalę. Interesującą mnie ofertę organizują głównie organizacje pozarządowe, osoby prywatne oraz firmy. Wydarzenia często odbywają się w Centrum Kultury, niemniej inicjatywa pochodzi z zewnątrz.

Drugi rodzaj postawy wobec ECK, który pojawił się w ówczesnych badaniach, polegał na pochwale bogactwa imprez, oferty kinowej i dobrej jakości infrastruktury i wydaje się być charakterystyczny dla osób, które formułują pod adresem centrum kultury takie właśnie oczekiwania, a nie zależy im na wspieraniu mniejszych inicjatyw.

> Podoba mi się organizacja Festiwalu Ogień i Woda, a najbardziej, to, że można pójść na koncert polskich i nie tylko polskich wykonawców. Lato zawsze jest bogate w różne atrakcje i festiwale.
>
> Podoba mi się różnorodność imprez, dobra promocja i reklama imprez oraz zaangażowanie ludzi w organizacje imprez. Ostatnie lata pokazują, że rozwija się i ma coraz więcej do zaoferowania.
>
> Bardzo dobrze, że Ełckie Centrum Kultury zostało zmodernizowane w ostatnim czasie. Bardzo dobrą inicjatywą było otwarcie kina w tym miejscu Poza tym - kino prowadzi emisję najnowszych filmów, co jest ogromną zaletą (w porównaniu do "starego" kina, gdzie film można było oglądnąć dopiero 2-3 tygodni po premierze).

Narracja edukatorów, z którymi rozmawialiśmy w 2016 roku dotycząca ECK również jest niejednoznaczna. Instytucję znają wszyscy, współpraca z nią jest powszechna i nieraz chwalona jako

[90] Anna Lewandowska, Stefan Marcinkiewicz, Radek Oryszczyszyn, op. cit., s. 21

bezproblemowa. Wydaje się jednak, że ta „bezproblemowość" wiąże się też ze specyficzną, pasywną rolą ECK. Zapytani o szczegóły współpracy, rozmówcy opisują ją na ogół jako „udostępnienie sali" albo chwalą, że „młodzież dostała gadżety" lub że młodzież „robi tam pokazy" (np. tańca). Po drugie, wedle relacji naszych rozmówców oferta ECK ma zazwyczaj charakter całkowicie odpłatny, a ECK zajmuje się głównie organizacją koncertów, projekcją filmów (kino), działaniami tematycznymi związanymi ze świętami czy porami roku; organizuje „spędy na plaży", „kino pod gwiazdami, gdzie leci film z napisem: rozpowszechniane zabronione", „imprezy na promenadzie, które są tubą propagandową". Jeden z nauczycieli zapytany o potencjalną współpracę z tą instytucją odpowiada następująco:

> Z Ełckim Centrum Kultury nie wiem na jakiej płaszczyźnie… no bo nie będę robił defilady na 3. Maja, 15. sierpnia i co tam jeszcze jest… Boże Ciało… (…) Myślę, że gdyby mieli w swoim asortymencie, że tak to ujmę, jakąś fajną wystawę, to pewnie, że zabiorę dzieciaki, natomiast chyba nie robią takich działań, które byłyby bezpośrednio w moim zasięgu czy w moim centrum zainteresowań.

Wedle doświadczeń niektórych edukatorów ECK pełni też rolę silnego partnera, o którego obecność można zabiegać, gdy ma się coś do zaoferowania: ECK zgadza się uczestniczyć w proponowanym działaniu pod warunkiem przygotowania aplikacji przez partnera i uzyskania zewnętrznego finansowania („podpisze wniosek [i powie] rób swoje", „a jak już jest kasa, dadzą kogoś do pomocy w projekcie"). W świetle przytoczonych wyżej wypowiedzi, choć Ełckie Centrum Kultury brało udział w ogólnopolskim programie Dom Kultury Plus, to nie wydaje się, by udało się w tym przypadku w pełni osiągnąć podstawowy cel, jaki stawia przed sobą ten program, tj. wzmocnienie instytucji kultury i przygotowanie jej do dalszej samodzielnej pracy inspirowanej obecnością w programie. Można jednak znaleźć przykłady podważające tę tezę. Pierwszy to współorganizowany od 2015 przez ECK, we współpracy ze Stowarzyszeniem Kultury Alternatywnej Fala, Festiwal Kultury Alternatywnej EFKA, który – jak zauważa ECK:

> jest propozycją odmienną od dotychczasowych propozycji kulturalnych instytucji działających na terenie miasta oraz odpowiedzią na potrzeby mieszkańców, którzy działają w różnych obszarach kultury. Chcemy prezentować zjawiska muzyczne świeże, nowe, niezależne i będące często niedostępne w mediach. Podczas Festiwalu będzie u nas gościło wielu artystów alternatywnych, poszukujących i tworzących obok głównych, często komercyjnych nurtów muzycznych. Pokażemy twórczość artystów, którzy chcą wyrażać siebie w wolnej i niezależnej kulturze alternatywnej. Chcemy by odbiorcy naszego działania nie tylko biernie uczestniczyli w poszczególnych działaniach, ale mieli możliwość interakcji z artystami, by mogli stać się aktywnymi uczestnikami proponowanych przez nas działań[91].

Drugi – to współpraca ze szkołami, przy czym polega ona w dużej mierze na licznych konkursach i organizacji ich finałów, warsztatach artystycznych oraz udostępnianiu sal i scen raczej niż szerzej rozumianej edukacji kulturowej.

[91] http://www.eck.elk.pl/index.php/wydarzenia/27-koncerty/2247-ecki-festiwal-kultury-alternatywnej

Warsztaty ilustratorskie z kreowania bajkowych postaci w Ełckim Centrum Kultury, zdjęcia z profilu facebook ECK[92]

ECK współpracuje też ze szkołami w ramach projektu „Nowe Horyzonty Edukacji Filmowej"[93]. Wartością programu jest jego ambicja, by być czymś więcej niż cyklem seansów w kinie. Nauczycielowi proponuje się rozpoczęcie od diagnozy dotyczącej zainteresowań uczniów oraz wykorzystanie filmu jako kontekstu realizowania zagadnień podstawy programowej, a także ewaluację założonych efektów.

Miejska Biblioteka Publiczna w Ełku

MBP jest również dość dużą instytucją, zatrudniającą kilkunastu pracowników i posiadającą osobne wypożyczalnie i czytelnie dla dzieci i dla dorosłych, a także czytelnię wirtualną, dział naukowy, dział opracowań i dział zbiorów regionalnych. Biblioteka organizuje głównie spotkania z autorami i podróżnikami, zajęcia dla rodzin z dziećmi[94]), spotkania wokół gier planszowych[95], konkursy przypominające te omówione wcześniej w kontekście szkół (np. na pracę plastyczną pt. *Moja wymarzona rodzina*, najpiękniejszą bombkę albo opowiadanie o Ełku z wątkiem kryminalnym[96]), spektakle dla dzieci (np. wspomniana już Królowa Śniegu), klasyczne zajęcia plastyczne (rysunek, malowanie, decoupage, malowanie na szkle itp.) oraz wspólne czytanie[97]. W każdym tygodniu oferuje też placówkom oświatowym możliwość zorganizowania zajęć dla dzieci: dla przedszkolaków i uczniów szkoły podstawowej – są to głównie głośne czytanie, zajęcia plastyczne i projekcje bajek, a także elementy arteterapii[98]; dla gimnazjalistów – zajęcia dotyczące graffiti, regionaliów w zbiorach biblioteki, uzależnienia od mediów oraz szybkiego czytania i technik pracy umysłowej[99].

Biblioteka w Ełku – informowała Diagnoza z 2013 roku – to miejsce będące na czasie z współczesną wizją bibliotek, wedle której nie jest to już po prostu miejsce wypożyczania książek, ale też miejsce spotkań i realizacji pomysłów czytelników[100]. Również nasi rozmówcy wypowiadali się o bibliotece

[92] https://www.facebook.com/ElckieCentrumKultury/photos/pcb.1334539183255384/1334539023255400/
[93] http://www.nhef.pl/, http://www.eck.elk.pl/index.php/nasza-oferta/oferta-szkolna/2336-nowe-horyzonty-edukacji-filmowej,
[94] Np. http://www.biblioteka.elk.pl/node/557, http://www.biblioteka.elk.pl/node/554
[95] Np. http://www.biblioteka.elk.pl/node/551. Biblioteka posiada bogatą kolekcję bardzo aktualnych gier, zob. http://biblioteka.elk.pl/wykaz
[96] http://www.biblioteka.elk.pl/node/548, http://www.biblioteka.elk.pl/node/545
[97] http://www.biblioteka.elk.pl/node/550, http://www.biblioteka.elk.pl/node/540
[98] http://www.biblioteka.elk.pl/sites/default/files/upload/baner/przedszkole-2016.jpg, http://www.biblioteka.elk.pl/sites/default/files/upload/baner/podstawowka-2016.jpg
[99] http://www.biblioteka.elk.pl/sites/default/files/upload/baner/lekcje_gimnaz.jpg
[100] Anna Lewandowska, Stefan Marcinkiewicz, Radek Oryszczyszyn, op. cit, s. 12

pozytywnie. „Biblioteka jest chyba najbardziej otwartym miejscem w mieście. My to nazywamy wentylem” – mówi jeden z nich i nie jest on odosobniony w swojej opinii. Biblioteka miejska przewijała się w narracjach jako dobre miejsce, wspierające, życzliwe i aktywne. „Coś się tam zawsze dzieje, w tej bibliotece” – mówią nauczyciele, „coś robią”, „widać ich w prasie”. Nauczyciele chętnie korzystają z oferty biblioteki, która przygotowuje zajęcia i to nie tylko na tematy książkowe. Z miejską biblioteką współpracują też biblioteki szkolne.

Muzeum Historyczne

Instytucja pełniąca istotną rolę edukacyjną, powstała w 2012 roku. Organizuje lekcje muzealne[101], sobotnie poranki edukacyjne i inne spotkania o charakterze edukacyjnym (np. dotyczące mazurskich tradycji wielkanocnych i bożonarodzeniowych, kultury ludowej, dawnych gier i zabaw, historii ełckiej kolei, archeologii, obecnie także kaligrafii i typografii rozwijającej się dynamicznie w dawnym Ełku), konkursy edukacyjne (np. na pracę dotyczącą czasów II wojny światowej w Ełku), oraz wykłady, współpracując z historykami etnografami i archeologami. Muzeum organizuje też wystawy fotograficzne, wycieczki krajoznawcze, spotkania autorskie, wydaje publikacje na temat Ełku lub im patronuje, a w 2013 roku zajmowało się intensywniej tematem historii mówionej, angażując w te działania ełcką młodzież (odbyły się m. in warsztaty z prowadzenia wywiadów pogłębionych oraz komunikacji interpersonalnej, a następnie młodzi prowadzili wywiady z mieszkańcami Ełku). Muzeum zajmuje się ponadto przywróceniem do życia terenu Ełckiej Kolei Wąskotorowej, w Diagnozie stanu kultury w Ełku z 2013 roku uznany za jeden z największych niewykorzystanych potencjałów miasta. Udostępnia teren zwiedzającym, organizuje na nim wystawy, prowadzi lekcje muzealne i warsztaty plastyczne, a także ogniska.

[101] http://www.mhe-elk.pl/?szkoly,109

Po lewej: plakat promujący zajęcia edukacyjne na temat archeologii; liczba chętnych była większa niż liczba miejsc. Po prawej: plakat promujący warsztaty plastyczne wokół twórczości Anny Caspary. Materiały zaczerpnięte z profilu Facebook Muzeum Historycznego, https://www.facebook.com/MuzeumHistoryczneWElku

Zdjęcie z warsztatów dotyczących drukarstwa, kaligrafii i typografii oraz ich historii w Ełku. Materiały zaczerpnięte z profilu Facebook Muzeum Historycznego, https://www.facebook.com/MuzeumHistoryczneWElku

Przez naszych rozmówców muzeum było na ogół opisywane jako podmiot bardzo aktywny, angażujący się też w działania proponowane przez innych („pracownicy muzeum włączają się w akcje"), współpracujący z innymi instytucjami, a także prowadzący lekcje dla młodzieży. Wskazywano, co potwierdzają też dane uzyskane z innych źródeł, że liczba chętnych na lekcje przekracza dostępną liczbę miejsc. Pojawiły się pojedyncze głosy krytyczne dotyczące organizacji współpracy z instytucją oraz skupienia się przez nią na tematach patriotycznych (analiza danych zastanych sugeruje jednak, że jest to ważny, ale jeden z wielu obszarów działania muzeum).

Sektor NGO i grupy nieformalne w Ełku w kontekście BMK

W tym opracowaniu nie omawiamy szczegółowo świata ełckich NGO, ograniczając się do informacji szczególnie istotnych z perspektywy programu BMK.

Kluczowym miejscem dla sektora NGO jest kamienica przy ul. Małeckich 3, siedziba m. in. wielu stowarzyszeń, urzędników zajmujących się sektorem pozarządowymi oraz **Ełckiego Centrum**

Obywatelskie Stacja (CEO), prowadzonego przez **Stowarzyszenie Adelfi**. Do zakresu działalności ECO należą tak zróżnicowane działania, jak: „animacja lokalnych społeczności i grup nieformalnych, regranting i inicjatywa lokalna, lekcje obywatelskie w szkołach, konsultacje społeczne, debaty obywatelskie, spotkania plenarne integrujące 3 sektor, Lokalne Forum Pozarządowe, szkolenia dla organizacji pozarządowych, wsparcie techniczne i doradcze organizacji oraz mieszkańców zainteresowanych społeczną aktywnością" oraz prowadzenie konkursu regrantingowego „Tu działam"[102], którego budżet wynosi ponad 50 tys. złotych (maksymalnie 4600 na jeden projekt). Program funkcjonuje od kilku lat, a obszar tematyczny składanych aplikacji wydaje się poszerzać, zwłaszcza od czasu, gdy zniesiono podział na obszary, wprowadzono natomiast priorytetowe traktowanie małych organizacji i grup nieformalnych. **Poprzez Adelfi i ECO można więc uzyskać kontakt do szeregu podmiotów działających w Ełku, które mogą włączyć się w program BMK, w tym grup nieformalnych**. W tegorocznej edycji „Tu działam" dofinansowano w większości właśnie działania grup nieformalnych, takich jak Parkinson i MY (projekt „YOGA z Parkinsonem"), Podwórko („Domni- Bezdomni"), Aktywni („Kuglarski świat"), Joga w parku (projekt o tej samej nazwie), Po drodze nam ze zdrowiem (projekt o tej samej nazwie), UNIT przy ZSME („Trójwymiarowa przyszłość"), Klub Gier Planszowych Pionki i Klub Gry GO („Lato z planszówkami"), Ełckie fotony (projekt o tej samej nazwie), Warchlak Jam Session (projekt o tej samej nazwie), Mącze Carlo („Oświetleni"), Sąsiedzi („Urodziny Słowackiego"), a także projekty Stowarzyszenia Srebrne pokolenie, Ewangelickiego Stowarzyszenie Droga i Fundacji Pod Prąd[103].

Drugim podmiotem, który może służyć jako podstawowy partner do działania w Ełku, zgodnie z informacjami pozyskanymi z sieci oraz podczas wywiadów, jest **Ełckie Stowarzyszenie Aktywnych Stopa**, regionalny operator programu „Równać szanse" oraz Ośrodek Działaj Lokalnie w programie o tej samej nazwie. Stopa, jak zwracali też uwagę nasi rozmówcy, to zatem znakomity adres jeśli chodzi o uzyskanie pomocy w dotarciu do potencjalnych uczestników BMK z terenu powiatu czy nawet województwa, także z terenów wiejskich. Stowarzyszenie jest także współtwórcą programu stypendialnego „Podaj dalej" oraz Funduszu Lokalnego Ziemi Ełckiej. Jak informuje strona Stowarzyszenia:

> Misją Funduszu Lokalnego jest łączenie różnych środowisk by wspólnie działać na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców powiatu ełckiego, w tym pomagać w rozwijaniu pasji jego mieszkańców. (…) Fundusz lokalny to filantropijna organizacja społeczna, której misją jest zaspokajanie potrzeb mieszkańców obszaru, na którym działa. Zbiera środki finansowe od darczyńców indywidualnych, firm i innych instytucji i przekazuje je najczęściej w formie dotacji i stypendiów na finansowanie programów społecznych[104].

Pierwszym projektem funduszu jest *Stoofka na start*: 100-złotowe stypendia dla uczniów SP nr 4 mających pomysł na działanie na rzecz swojego środowiska (choć w praktyce posłużyły one raczej na realizację eksperymentów naukowych – uczniowie stworzyli telefon akustyczny, filtr optyczny, tor zderzeń i napór hydrostatyczny, ale też akcji charytatywnej dla chorego kolegi[105]).

Wśród licznych innych stowarzyszeń wskazywanych w Diagnozie z 2013 roku, dokumentach miejskich i na stronie szkół w kontekście potencjalnych partnerów w programie BMK warto wymienić zwłaszcza Ełcką Grupa Animacji i Pedagogiki Społecznej Alternatywa, Stowarzyszenie Kultury Alternatywnej Fala, Fundację Wolontariacki Ośrodek Wsparcia i Fundację Otulony w Nadzieję. W obszarze edukacji

[102] http://adelfi.pl/elk-twoje-miasto,891.html, http://www.adelfi.pl/regranting-2016,272.html
[103] http://www.adelfi.pl/files/wyniki%20konkursu%20Regranting%202016.doc
[104] http://stopa.org.pl/co-robimy/fundusz-lokalny-ziemi-e%C5%82ckiej
[105] http://radio5.com.pl/stoofka-na-start-2/

artystycznej działają m. in. Ełckie Towarzystwo Muzyczne (ETM), Ełckie Stowarzyszenie Twórców i Artystów Nieprofesjonalnych (ESTIAN), Ełckie Stowarzyszenie Kulturalne (ESK), Mazurskie Stowarzyszenie Muzyczne CAMERATA i Stowarzyszenie Zacheusz.

Na koniec warto przypomnieć interesujące wyniki, które przyniosła ankieta internetowa zrealizowana na potrzeby Diagnozy stanu kultury w Ełku w 2013 roku, umieszczona w tamtym czasie na stronie ECK. Wypełniło ją 231 osób, wśród których: 66% to kobiety; 42% pracuje na stałe, a 41% uczy się lub studiuje; 43% jest lub było wolontariuszami; prawie 1/3 działa w NGO. Są to też osoby ponadprzeciętnie uczestniczące w kulturze na wiele różnych sposobów, tak że w ciągu roku poprzedzającego badanie:

- 94% było na bezpłatnym festynie lub koncercie plenerowym
- 87% było w kinie
- 83% przeczytało książkę dla przyjemności
- 49% było na imprezie sportowej lub meczu
- 47% było w teatrze
- 42% umieszczało własne treści w Internecie, np. w postaci bloga
- 41% było w muzeum
- 36% udzielało się w artystycznych zespołach amatorskich
- 35% było w galerii sztuki

Są to wszystko wskaźniki ponadprzeciętnie wysokie nie tylko w skali Ełku, ale i w skali ogólnopolskiej, a nawet – wśród osób z wykształceniem wyższym. Należy oczywiście założyć, że ankietę wypełniały przede wszystkim, po pierwsze, osoby wchodzące regularnie na stronę ECK, a po drugie – widzące sens w przeprowadzaniu tego typu diagnoz. Jak pokazują wyniki badania, są to osoby uczestniczące w kulturze i działające społecznie na wiele różnych sposobów. Umieszczenie w 2017 roku zaproszenia do udziału w diagnozach i konkursie regrantingowym prowadzonych w tym programie na stronach internetowych ełckich instytucji i NGO oraz często uczęszczanych forach może pozwolić na dotarcie do tej kategorii osób, która wydaje się bardzo ważna z pespektywy BMK. To takich forów należą też niektóre fanpage i grupy na Facebooku, np. to prowadzone przez Fundację Wolontariacki Ośrodek Wsparcia (https://www.facebook.com/groups/wow.elk/).

Inne podmioty warte włączenia do BMK

Jak wspomniano wcześniej, ważnym partnerem dla CEiIK może być Mazurski ODN, zarówno olsztyńska centrala, jak i oddziały w Ełku i Olecku. Co bardzo ciekawe, ełcki ODN opublikował w tym roku katalog instytucji, z którymi mogą podjąć współpracę placówki oświatowe i które mogą wspierać proces edukacyjny[106]. Katalog zawiera nie tylko listę podmiotów, ale też opis zakresu ich działalności oraz potencjalne formy współpracy ze szkołami, dlatego wydaje się lekturą wartą polecenia potencjalnym grantobiorcom „Wędrownej Akademii Kultury". Dodatkowo ODN zaprasza na jego łamach nauczycieli *do składania scenariuszy zajęć z wykorzystaniem zasobów instytucji z otoczenia szkoły i placówki oświatowej*[107]. Warto zwrócić uwagę, że katalog wskazuje, po pierwsze, nie tylko na podmioty ełckie, ale też takie usytuowane w innych miejscowościach (w tym wiele warszawskich), a

[106] *Katalog instytucji wspomagających…*, www.modn.elk.pl/publikacje_dm/modn_katalog.pdf
[107] Tamże, s.2

po drugie – nie tylko na placówki oświatowe, kulturalne o pozarządowe, ale najróżniejsze inne ich rodzaje (np. szpitale, archiwa, cechy, domy pomocy społecznej, instytuty naukowe czy agencję restrukturyzacji rolnictwa).

Na szczególną uwagę zasługuje też Centrum Edukacji Ekologicznej, jednostka organizacyjna Urzędu Miasta – placówka oświatowa wychowania pozaszkolnego oraz Muzeum Jeziora. Jej działalność jest zapewne jednym z powodów widocznej na stronach www bardzo silnej obecności tematów ekologicznych w placówkach oświatowych w Ełku. Prowadzi różnorodne zajęcia pozaszkolne dla dzieci i młodzieży[108], ale oferuje też:

> *wyjazdy edukacyjne do wiosek tematycznych, parków; rajdy rowerowe, wędrówki po bezdrożach; akcje okolicznościowej; konkursy proekologiczne, festyny; plenerowe wystawy rzeźbiarskie, malarskie, fotograficzne preferujące tematykę ekologiczną; warsztaty; szkolenia i warsztaty metodyczne dla nauczycieli przyrody; konferencje, zwiedzanie ogrodu, ścieżek edukacyjnych w placówce, akcje okolicznościowe, sale konferencyjne i sprzęt audiowizualny wypożyczanie materiałów dydaktycznych, miejsca na organizowanie ognisk*[109].

Jest bardzo chwalona za jakość pracy i otwartość na współpracę. Centrum Edukacji Ekologicznej, zdaniem naszych rozmówców, „robi warsztaty, skierowane bardziej praktycznie niż wykładowo" Oferuje też niewielkie granty na działalność pro-ekologiczną. Środki przeznaczane na takie inicjatywy wynoszą od 500 do 2000 zł, co zdaniem jednego z nauczycieli jest odpowiednią kwotą – im wyższa dotacja, tym więcej „papierów", a „nauczyciele boją się strasznie papierologii".

Organizując kolejną edycję BMK w Ełku warto ponadto wziąć pod uwagę instytucje spoza miast, na czele z Biblioteką w Starych Juchach (której przedstawiciele aplikowali już w tegorocznej edycji BMK) oraz Gminną Biblioteką Publiczną w Prostkach (które przejawiały już nieraz chęć do działania w różnych h przedsięwzięciach edukacyjnych i kulturalnych ze szkołami i innymi instytucjami) oraz Centrum Kultury Gminy Ełk w Stradunach, z silnie rozwiniętymi projektami muzycznymi (w tym „Cymbały wileńskie"). Potencjalnym partnerem wydaje się też Parafia Ewangelicko-Metodystyczna w Ełku (prowadzi świetlicę międzypokoleniową i udostępnia przestrzeń na koncerty) oraz Kościół Chrześcijan Baptystów w Ełku (zaangażowany m. in. w „Lato z Planszówkami").

Współpraca w sektorze kultury oraz międzysektorowa i jej ograniczenia

Bez wątpienia największą barierą pozafinansową, jaką udało się nam zidentyfikować w ramach diagnozy – pisali autorzy opracowania z 2013 roku – *jest słabe usieciowienie ludzi i instytucji zajmujących się kulturą w Ełku*[110]. Wskazywali oni na brak wymiany informacji i związany z tym brak wystarczającej koordynacji oraz wykorzystania potencjału osób chętnych do działania. Rozmówcy wskazywali m. in. na poczucie chaosu informacyjnego („każdy działa na własną rękę") oraz barierę między instytucjami a ludźmi. Mówiono też pisaniu grantów pod konkurs zamiast konkursów pod pasje i zainteresowania, a ten sam wątek pojawił się w wywiadach prowadzonych w Ełku przy okazji studium przypadku w trakcie badań na potrzeby projektu „Animacja/edukacja…"[111].

---

[108] http://cee.elk.pl/oferta-dla-r%C3%B3%C5%BCnych-grup-wiekowych
[109] *Katalog instytucji wspomagających…*, s. 7.
[110] Anna Lewandowska, Stefan Marcinkiewicz, Radek Oryszczyszyn, op. cit, s. 14
[111] Mare Krajewski, Filip Schmidt, *Animacja/edukacja. Możliwości i ograniczenia edukacji i animacji kulturowej w Polsce*, Kraków, Małopolski Instytut Kultury, 2014.

Jak się wydaje, sytuacja w Ełku jest dziś pod pewnymi względami lepsza, mimo że opisane zjawiska nadal częściowo występują, a część wymienianych w *Diagnozie…* organizacji pozarządowych zaprzestała działalności. Po pierwsze – istnieje Centrum Obywatelskie Stacja prowadzone przez Stowarzyszenie Adelfi. Po drugie, szereg omówionych wcześniej projektów edukacyjnych. Po trzecie, w mieście i powiecie działa też Lokalne Partnerstwo PAFW Ełk, zrzeszające kilkanaście współpracujących ze sobą organizacji i grup nieformalnych (Stowarzyszenie Stopa, Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Gminy Stare Juchy, Stowarzyszenie Przyjaciół Wiśniowa Ełckiego „Lepsze Jutro", Stowarzyszenie Produktu Rozwoju Lokalnego „Wiatraki Mazur", Grupa Nieformalna „Świetliki", JAMA – Juchowska Aktywna Młodzież Alternatywna, 8 Harcerska Drużyna wędrownicza „O krok dalej"), szkół (Publiczne Gimnazjum w Nowej Wsi Ełckiej), instytucji kultury (Biblioteka - Centrum Informacji i Kultury w Starych Juchach, Centrum Kultury Gminy Ełk z siedzibą w Stradunach, Miejska Biblioteka Publiczna w Ełku), Innych instytucji (Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowej Wsi Ełckiej) oraz Starostwo Powiatowe w Ełku. Wspólnie stworzyli już szereg przedsięwzięć[112]. Proponujemy, aby zorganizować z nimi osobne spotkanie dotyczące BMK, na którym byłaby okazja do omówienia doświadczeń Partnerstwa w pracy międzysektorowej. Po czwarte, interesujące jest to, że opowiadając o sowich dotychczasowych działaniach i współpracy pry ich okazji edukatorzy w Ełku wskazywali na różne inne instytucje niż tylko szkoły, NGO lub kilka działających w mieście instytucji kultury. Takie nieortodoksyjne podejście prezentuje też ełcki oddział ODN, wydający katalog potencjalnych partnerów dla placówek oświatowych, w którym obok instytucji kultury znajdziemy Straż Miejską, a obok stowarzyszeń – Urząd Stanu Cywilnego w Ełku oraz Urząd Statystyczny w Olsztynie, polecane jako miejsca realizacji lekcji poza szkołą i pracy ze statystykami[113].

W tegorocznych rozmowach z edukatorami pojawiły się jednocześnie dwa wątki dotyczące barier dla pracy ełckim środowisku instytucji kultury i organizacji pozarządowych. Pierwszy dotyczył atmosfery rywalizacji i konkurencji, a dobrze podsumowuje go następująca wypowiedź:

> Każdy zagarnia pod siebie i kombinuje. Nie lubią się między sobą, jest rywalizacja. Miasto nie jest duże i zdarzają się sytuacje, kiedy ktoś nie przyjdzie na spotkanie tylko dlatego, że przyjdzie (lub nie przyjdzie) ktoś inny.

Drugi – dotyczył decydującego znaczenia najwyższych władz w Ełku, na czele, z prezydentem, który „otwiera wszystkie drzwi" czy – jak wyraził to jeden z rozmówców: „Jak prezydent klepnie, że fajne to idzie łatwiej, od góry musi iść". Jedna z osób jako przykład podała sytuację, gdy zaproponowano jej opłatę za salę w wysokości 3000 zł, kiedy jednak zdobyła patronat prezydenta, sala okazała się darmowa.

Przytaczamy tu tego typu wypowiedzi, aby wskazać na potencjalne bariery dla pracy edukacyjnej i współpracy między podmiotami w programie BMK, ale oczywiście w żadnym wypadku nie można na ich podstawie stwierdzić, że opisywane przez nie zjawiska mają miejsce lub określić ich skali. Można jedynie podejrzewać, że zarówno animozje i rywalizacja między pracownikami sektora kultury, edukacji czy organizacji pozarządowych, jak i poleganie na bezpośrednich poleceniach i opiniach zwierzchników ma nieraz w Ełku miejsce o tyle, że są to zjawiska spotykane w naszym kraju, wskazywane w raportach z szerzej zakrojonych badań[114].

---

[112] https://www.facebook.com/partnerstowpafwelk

[113] *Katalog instytucji wspomagających rozwój szkół i placówek oświatowych w powiecie ełckim – 2016*, oprac. Krzysztof Piłat, Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Ełku, www.modn.elk.pl/publikacje_dm/modn_katalog.pdf

[114] Zob. np. Marek Krajewski, Filip Schmidt, *op. cit.*

Organizacja BMK w 2017 roku: wskazówki, inspiracje, punkty zaczepienia

W tej części opracowania przedstawiamy propozycje i wskazówki, które mogą być przydatne przy organizacji programu w Ełku w nadchodzącym roku. Są one oparte, po pierwsze, na wywiadach z edukatorami. Doświadczenia naszych rozmówców z udziałem w innych programach grantowych lub współpracy z instytucjami stały się podstawą do dyskusji na temat ich oczekiwań i potrzeb związanych z aplikowaniem o dofinansowanie projektu oraz wsparciem przy prowadzeniu projektu. Po drugie – czerpiemy z analizy danych zastanych omówionej we wcześniejszych częściach raportu.

Pozyskiwanie uczestników programu

Informowanie o programie

W 2016 roku to pracownicy Urzędu Miasta poinformował szkoły podstawowe, gimnazja i przedszkola o konieczności stawienia się na spotkaniu dotyczącym BMK i rzeczywiście pojawiły się delegacje z większości tych placówek. Informacja o programie nie trafiła natomiast do szkół ponadgimnazjalnych (jako że szkoły te podlegają pod Starostwo Powiatowe, a zawiadomiony był tylko Urząd Miasta). W 2017 roku wskazane jest informowanie o programie na obu poziomach: gminnym i powiatowym. Jednocześnie warto rozesłać informację zarówno oficjalnym kanałem, jak i poinformować o programie poszczególnych, szczególnie aktywnych nauczycieli – mailowo, za pośrednictwem Facebooka i/lub pocztą pantoflową.

Jeśli chodzi o organizacje pozarządowe, w 2016 roku o programie powiadomiono tylko niektóre, a na spotkaniu informacyjnym pojawili się reprezentanci jedynie trzech takich organizacji. W 2017 roku wskazane byłoby upowszechnienie informacji wieloma kanałami:

(1) za pośrednictwem Biura Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi Urzędu Miasta Ełku;
(2) za pośrednictwem powiatowego Zespołu ds. Organizacji Pozarządowych;
(3) we współpracy ze Stowarzyszeniem Adelfi i CEO oraz ze Ełckim Stowarzyszeniem Aktywnych Stopa;
(4) poprzez rozesłanie informacji bezpośrednio do organizacji, posługując się danymi z portalu ngo.pl i portalem Facebook.

Proponujemy przygotować też na potrzeby takiej wysyłki oraz spotkań promująco-sieciujących materiały streszczające najważniejsze zasady udziału w programie. Ci z naszych rozmówców, którzy uczestniczyli w spotkaniu w 2016 roku, odnosili niekiedy wrażenie, iż informacje nie zostały przekazane odpowiednio klarownie: niektórym brakowało precyzyjnego przedstawienia idei programu, a przede wszystkim zasad jego funkcjonowania, wymogów formalnych, sposobów rozliczania dotacji terminów i liczb („brak konkretów, o co chodzi"). Tymczasem okazuje się, że obawy związane z tymi zagadnieniami są dla wielu osób podstawowym czynnikiem odstraszającym od zgłaszania się do udziału w programach typu BMK. Dopiero mając pewność, że kwalifikują się do programu oraz że są w stanie sprostać kwestiom formalnym i finansowym, zwracają uwagę na kwestie merytoryczne. Nasi rozmówcy, szczególnie nauczyciele, chętnie skorzystaliby też z doradztwa

i wsparcie w zakresie pisania projektów, indywidualnych konsultacji dotyczących pisanych wniosków oraz doradztwa na etapie realizacji mikrograntów.

Niektórzy dyrektorzy szkół, którzy brali udział w spotkaniu w 2016 roku, nie odnieśli z kolei wrażenia, że program jest skierowany do nich – nie do końca chyba zrozumieli, jak program funkcjonuje i jak jest w nim rozumiana edukacja kulturowa. Jedna z rozmówczyń wspomniała też, że planowane kiedyś działanie z obecnym operatorem programu BMK nie doszło do skutku i miała obawy, czy angażować się obecnie.

Co może przyciągać do programu BMK lub zniechęcać do wzięcia w nim udziału?

Analizy zebranego materiału, a w szczególności wywiadów z edukatorami, wskazują na kilka aspektów szczególnie istotnych dla przyciągnięcia przedstawicieli sektorów kultury i edukacji do udziału w BMK.

1. **Wysokość dofinansowania i uwzględnienie wynagrodzeń.** Rozmówcy byli nieraz pozytywnie zaskoczeni wysokością kwoty dofinansowania w programie BMK. Kwoty, o jakie ubiegają się w innych programach, takich jak np. miejski regranting, były często skromniejsze. Nauczyciele są też przyzwyczajeni do tego, że pracują po godzinach społecznie, a dodatkowe środki, jakie udaje im się pozyskać, są przez nich przeznaczane na samo działanie (materiały, bilety wstępu, transport). Informacja o tym, że w programie BMK można wykorzystać część środków na wynagrodzenie, pozytywnie wyróżnia program na tle innych.
2. **Minimalizacja formalności i biurokracji.** Jest to czynnik, który wydaje się kluczowym elementem zniechęcającym do udziału w programach podobnych do BMK. Jeden z nauczycieli wspomina, że przy dofinansowaniu, jakie kiedyś otrzymał, wystarczyło napisanie krótkiego sprawozdania, co było bardzo zachęcające do udziału, podczas gdy wizja niekończącej się „papierologii" – jest zwykle silnym czynnikiem zniechęcającym. Zniechęcać może też zbyt skomplikowany wniosek konkursowy. „Ja jestem konkretna osoba, grzebanie się w tych drobiazgach mnie zraża; to i to i koniec, a nie uzasadnianie wszystkiego, samochwalstwo" – mówi nauczycielka, która nie lubi wypełniania długich wniosków aplikacyjnych, w których należy odpowiednio zaprezentować siebie i swoje działania. Te głosy wskazują na istotność tematów, o którym więcej piszemy w raporcie końcowym z tegorocznych badań ewaluacyjnych: uproszczeniu i ułatwieniu kwestii rozliczeń finansowych mikrogantów oraz odpowiedniego skonstruowania formularza (być może pozostania przy uproszczonej formie w I etapie konkursu, a uszczegółowienie formularzy dla II etapu).
3. **Interesujący rodzaj działań promowanych przez BMK**. Dla naszych rozmówców informacja, że BMK posługuje się szerokim rozumieniem kultury, a mikrogranty mogą rozwijać kompetencje społeczne i dotyczyć tematów bliskich życia codziennego była zwykle bardzo zachęcająca („bardziej mnie interesują spotkania z ludźmi, niż kultura wyższa"). Była to oczywiście perspektywa kilku osób, do których trafiliśmy. W przypadku nauczycieli szkoły muzycznej reakcja nie była tak pozytywna.
4. **Przychylność dyrekcji**. To, że nauczyciel może działać w programie jako osoba fizyczna, a nie reprezentant szkoły, w praktyce nie ma większego znaczenia, bo w większości szkół każda jego aktywność i tak musi zostać zaakceptowana przez dyrekcję. („Tak czy tak każde działanie, które robi nauczyciel w szkole musi być gdzieś tam poparte zgodą dyrekcji. Ja nie

miałem problemu z tym, żeby pójść i powiedzieć, że robimy to i tamto. (…) Oczywiście, ma to nie kolidować z pozostałymi działaniami, ale róbmy to. Im więcej tym lepiej”). Istotne wydaje się zatem to, aby z jednej strony dotrzeć z informacją do dyrektorów i przekonać ich do idei programu (do czego wyśmienitą okazją wydają się organizowane cyklicznie wyjazdowe spotkania kierujących placówkami oświatowymi i instytucjami kultury w Ełku), z drugiej zaś – dotrzeć do aktywnych i potencjalnie zainteresowanych indywidualnych edukatorów, często „ukrytych” za murami placówki, do których może nie dotrzeć informacja wysłana na oficjalny adres szkoły.

5. **Potwierdzenie udziału i chlubne świadectwo.** Dla placówek oświatowych, jak i pojedynczych nauczycieli, bardzo ważna jest zazwyczaj możliwość pochwalenia się udziałem w programie, zyskany przez szkołę tytuł, wyróżnienie w postaci otrzymania grantu lub zajęcia jakiegoś miejsca w rywalizacji. Na stronach internetowych szkół oraz w rozmaitych sprawozdaniach tego typu informacje i wszelkie „chlubne świadectwa” są bardzo cenne. Warto więc ułatwić potwierdzenia aktywności w programie, np. poprzez przyznawanie tytułu czy certyfikatu szkoły uczestniczącej w BMK, a także dbanie o dokumentację zdjęciową przedsięwzięć, którą szkoła może zamieścić w swoich materiałach.

Wspólna praca od początku do końca: przykład Mistrzów Kodowania

Dobrą inspiracją dla sposobu organizacji pracy w trakcie trwania mikrograntów w BMK wydaje nam się realizowany w Ełku program Mistrzowie Kodowania, w którym uczestniczy SP nr 3, SP nr 4 i przedszkole „Perełka”. Program był przez naszych rozmówców ogromnie chwalony i podawany jako wzorcowy. Rozpoczął się od szkolenia, po którym nawet bardzo sceptyczni wobec technicznych nowinek nauczyciele wrócili zainspirowani do pracy i zaczęli tworzyć samodzielnie pomoce naukowe. Opiekunowie projektu odwiedzali nauczycieli na każdym etapie pracy. Przeprowadzili też zajęcia dla rodziców, pokazując, czym będą zajmować się ich dzieci. Są w stałym kontakcie z wykonawcami projektu poprzez stronę na Facebooku, gdzie wrzucane są zdjęcia i gdzie mają miejsce dyskusje na temat działań. Opiekunowie motywują, doradzają, wrzucają też linki do inspirujących materiałów. Projekt zakończył się trzydniowym spotkaniem, na którym każda placówka prezentowała swoją pracę, a następnie razem omawiali wyniki i pojawiające się problemy. Wszystkie te elementy zwiększają zaangażowanie w program, identyfikację z nim i trwałość jego efektów, dlatego wydają się warte wprowadzenia w trakcie realizowania BMK w 2017 roku.

Edukowanie edukatorów: zapotrzebowanie na warsztaty i inne zajęcia dla potencjalnych uczestników BMK

Zarówno analiza danych zastanych, jak i informacje pozyskane w trakcie wywiadów wskazują, w naszym odczuciu, na cztery obszary, których powinny dotyczyć zajęcia dla edukatorów w 2017 roku organizowane w programie BMK.

Pierwszy – to wspomniana już wyżej umiejętność poradzenia sobie z samym procesem uczestniczenia w konkursie grantowym: napisania wniosku, znajomości podstaw księgowości i rozliczania projektów, radzenia sobie z aspektami technicznymi i rozliczeniowymi. Tego typu zajęcia mogą być wszyte w proces rekrutacji i wsparcia dla osób startujących o mikrogranty. Niektórzy rozmówcy proponowali

też, aby ocena aplikacji nie skupiała się na profesjonalizmie w pisaniu i „logice projektowej", ale przede wszystkim na samym pomyśle, potencjale, nawet jeśli wniosek jest napisany nie do końca profesjonalnie, a także – by wspierać osoby związane z małymi organizacjami i grupami nieformalnymi raczej niż te zakorzenione w silnych podmiotach.

Drugi, bardzo szeroki obszar wsparcia to formy nauczania oparte na:

- traktowaniu ucznia jako aktywnego podmiotu procesu edukacyjnego;
- rozwijające jego kreatywność i krytycyzm;
- motywujące do nauki poprzez oferowanie przestrzeni na eksperymentowanie, dopuszczające pojawiania się błędów i porażek, stosujące mniejszy nacisk na indywidualne ocenianie;
- odwoływaniu się do tego, czym młodzi ludzie żyją na co dzień i w czym czują się mocni;
- umiejętność wykorzystywania sztuki jako narzędzia edukacji – edukacji poprzez sztukę raczej niż wyłącznie do sztuki.

Wielu ełckim edukatorom przydałyby się zajęcia z osobami mającymi doświadczenie w nowoczesnych formach tego typu pracy, które pomogłyby też rozwijać oraz łączyć ze sobą rozwijające się w Ełku nurty edukacji: (1) edukację artystyczną, (2) animację kulturową, działania rewitalizacyjne w śródmieściu, street working, (3) edukację kulturalną dla uczniów (lekcje biblioteczne i muzealne, niektóre zajęcia pozalekcyjne). Proponujemy, aby zaprosić gości z innych ośrodków w Polsce reprezentujących różne sektory – reprezentantów muzeów prowadzących wartościowe lekcje muzealne i współpracujących w tym zakresie ze szkołami; nauczycieli w nowoczesny sposób uprawiających zajęcia związane ze sztuką; osoby związane z sektorem pozarządowym.

Trzeci obszar tematyczny powinien, w naszej opinii, dotyczyć budowania systemu edukacji kulturowej. Jak pokazuje niniejszy raport, w Ełku odbywa się mnóstwo rozmaitych działań edukacyjnych i kulturalnych. Dla rozwoju edukacji kulturowej istotne wydaje się, aby:

- uruchamiać wymianę wiedzy między szkołami, nauczycielami, instytucjami, organizacjami bardziej zaawansowanymi w temacie nowoczesnych form edukowania i edukacji kulturowej a tymi mającymi mniejsze doświadczenie i sukcesy na tym polu;
- stworzyć sieć instytucji obejmującą cały powiat, nieograniczającą się do samego Ełku, np. w oparciu o istniejącą już lokalną sieć PAFW;
- ulepszać już istniejące działania i wspierać już działających edukatorów w podniesieniu jakości ich pracy niż tylko rozsiać po mieście kilka niezwiązanych ze sobą krótkotrwałych działań.

Z tej perspektywy wartościowe byłoby zaproszenie osób, które mają doświadczenie z budowaniem systemowych rozwiązań dla edukacji kulturowej, np. koordynatorki Warszawskiego Programu Edukacji Kulturowej Anny Michalak-Pawłowskiej, która deklarowała już chęć wsparcia działań BMK na Warmii i Mazurach.

Czwarty rodzaj warsztatów, na który wskazywali zwłaszcza sami edukatorzy, to bardzo zróżnicowany obszar wiedzy i umiejętności związanych z zainteresowaniami poszczególnych osób. Wśród zgłoszeń tego typu pojawiła się np. „integracja międzypokoleniowa – jak robić działania dla seniorów", inspiracje do ciekawych zajęć dla dzieci („taniec, muzyka, śpiew, sztuka, zajęcia techniczne") czy umiejętności techniczne konieczne przy tworzeniu szkolnej telewizji.

Punkt zaczepienia: praca z pamięcią

Na koniec warto zauważyć, że w Ełku ma w ostatnich latach miejsce zjawisko, które dobrze znane jest operatorowi BMK, a przed laty także przez niego współinicjowane, jakim jest fascynacja pamięcią, praca z wspomnieniami o dawnej Warmii i Mazurach, nie tylko w kontekście wielkiej historii i ludzkich tragedii czasu wojny i powojnia, ale także – jako forma wskrzeszania dawnych praktyk życia codziennego. Jak zwraca uwagę Stefan Marcinkiewicz, po upadku mitu „Ziem Odzyskanych" i na fali zwrotu ku lokalności i potrzeby zakorzeniania się lub przynajmniej szukania kotwicy wizerunkowej także w Ełku ma miejsce odkrywanie przeszłości i traktowanie dawnego Ełku jako utraconego wzoru dla dzisiejszego kształtowania miasta[115]. Jednym z „odprysków" tego zjawiska było też powstanie w Ełku Muzeum Historycznego, a należy też pamiętać, że od lat funkcjonuje muzeum Stowarzyszenia Mniejszości Niemieckiej „Mazury" w zabytkowej Wieży Ciśnień, które działa w niej od 1994 roku . To „odkrywanie innego" czy też odkrywanie korzeni, które można dziś zagospodarować w kontekście własnej tożsamości, jak zwraca uwagę autor, przejawia się np. w działaniach Ekipy Poszukiwawczo-Odkrywczej Ełk[116], przyglądającej się dokładnie kolejnym miejscom w Ełku, analizującej stare pocztówki, gromadzącej przedmioty i inne materialne ślady historii. Tego typu zainteresowanie wydaje się tworzyć znakomity potencjał dla podjęcia działań z zakresu edukacji kulturowej. To również grupa, do której można dotrzeć: nawet w aktywności prowadzonej na Facebooku bierze udział ok. stu osób. Interesującym materiałem do takich działań może być też wydany przed kilku laty „Spacerownik po mieście niezwykłym" Rafała Żytyńca i Michała Olszewskiego, a także inne strony, w tym te wskazywane przez Marcinkiewicza[117].

Potencjał tkwi też w pamięci seniorów, pamiętających życie codzienne Ełku po II wojnie światowej, kiedy osadnicy przynosili do miasta zwyczaje wiejskie – na podwórkach zakładano chlewiki i kurniki, na obecnym Placu Jana Pawła II wypasano krowy, przy domach uprawiano ogródki, a liczne elementy kultury wiejskiej były obecne w Ełku i jego życiu codziennym przez cały XX wiek[118]. To zagadnienie wiąże się też z napięciami między różnymi grupami ełckich mieszkańców i zagadnieniami klasowymi, które również mogłyby stanowić trudny, ale ważny temat ełckich projektów z zakresu edukacji kulturowej. Na tego typu napięcia wskazuje np. to, że pierwsze osiedla zbudowane przez ełckie spółdzielnie mieszkaniowe - Północ I (pierwotnie os. Kopernika) i Północ II – w użyciu potocznym funkcjonują, a przynajmniej funkcjonowały, jako „Chamowo" (w związku z zamieszkiwaniem ich przez wiejskich przybyszów pracujących w lokalnych zakładach lub włączaniem terenów wiejskich w obszar miasta)[119]. Wywiady na temat pamięci o tych procesach przeprowadziło swego czasu Stowarzyszenie Muzeum dla Ełku[120].

---

[115] Stefan M. Marcinkiewicz, *Wschodniopruska przeszłość w teraźniejszości miasta Ełku. Dysonanse, interferencje kulturowe i trudna przeszłość*, [w:*] Interferencje Kultury Współczesnej*, red. A. Górajek, A. Jagłowska, D. Wyrzykiewicz, Instytut Germanistyki UW, Warszawa 2015; por. tegoż wystąpienie o tym samym tytule w trakcie konferencji „Interferencje kultury współczesnej", Warszawa, 6-8 XII 2013

[116] https://www.facebook.com/Ekipa-Poszukiwawczo-Odkrywcza-E%C5%82k-553209398039213/

[117] Blog http://elkiinnefoto.wordpress.com/

[118] Stefan M. Marcinkiewicz, *Od migracji do modernizacji. O przestrzeni społecznej powojennego Ełku*, „Ełcki Przegląd Historyczny", nr 1/2014-2015.

[119] Tamże.

[120] Przeprowadzili je: Dariusz Zuber, Stefan M. Marcinkiewicz, Ewelina Nowotko, Barbara Werno, Agata Wielgat, Dominika Słabińska, Michał Gryczko.